

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

f do
 it.
 clau
 et p
 no
 na
 as
 fu
 n
 ū
 de
 fu
 can
 a
 p
 fu

P rincipum duci p̄cipuo.
 nobilitum p̄micerio. pat̄e
 pat̄io pio. inuictio. mag
 nifico. dacie p̄miserio fere
 nissimo. tam sp̄cie quā
 & nominis dignitate illustrissimo regi
 nicolao. diuini officij ministroꝝ infimio.
 asnothus. cancia angloꝝ metropolitica
 na urbe edictus. iam ū dacie partibꝫ qua
 tuor q̄nquennijs & bis fere binis annis
 demoratus. hostiū uires uirtute diuina
 subuertere. contumaciū colla potentie
 pede p̄terere. regni iura decore dispo
 nere. pacis securitate p̄firu. & post decur
 ū tēporalis impij. sempit̄ne felicitatis
 beatitudine dicari.

Leuicam mansuetudinis cōte ur̄e.

Ælnoths Krønike

Ælnoths Krønike

Ælnoths Krønike

Oversat og kommenteret
af
Erling Albrechtsen

*Efterskrift af
Preben Meulengracht Sørensen*

Odense Universitetsforlag 1984

Udgivet med støtte fra
VELUX FONDEN og
INGENØR N.M.KNUDSENS FOND

© Odense Universitetsforlag
Sats: Syfoma Sats, Svendborg
Tryk: Special-Trykkeriet Viborg a-s
Kort: Inger Bjerg Poulsen
ISBN 87 7492 455 9

Indholdsfortegnelse

Forord	7
Indledning	9
<i>Ælnoths Krønike</i>	21
Ælnoths Forord til Kong Niels af Danmark	21
1. Her begynder Beretningen om Kong Svend Magnus' og hans Sønners Bedrifter og om den berømte Kong Knuds Lidelsehistorie	28
2. Hvorledes Kong Svend Magnus, da Magnus var død og Harald Hårfager var jaget ud af Danmark, kom til Magten i sit Land	32
3. Kong Svend Magnus sammenlignes med David. Kong Svends Søner	36
4. Omkring Kong Svends Død og om Haralds Valg til Konge	38
5. Om Knud Konges og Martyrs Bedrifter	41
6. Knud Konge. Canutus	42
7. Den fromme og gavmilde Konge	43
8. Knud ægter Edel. Søger under Modstand at øge Kongemagten	44
9. Knud revses og faster	47
10. Knuds Ry breder sig	48
11. Englænderne beder Kong Knud om Hjælp mod Vilhelm Erobreren	49
12. Flåden opbydes. Vilhelm ruster sig til Forsvar	52
13. Flåden venter i Limfjorden, klager til Kongen og vender hjem	53
14. Kong Knud lovgiver for Kirke, for Trælle og Fremmede	55
15. Oprøret ulmer	57

16. Kongsbrydernes Overgreb. Oprøret bryder ud	58
17. Kongen drager til Vendsyssel	60
18. Kongen mødes på Tinge med Bønderne . . .	62
19. Hirden går tilbage til Aggersborg, Kongen til Biskopstorp. Biskop Henrik prøver at tale Mængden til rette	63
20. Bispen afvises	64
21. Angrebet på Aggersborg	66
22. Oprøret breder sig	68
23. Kongen fordrives fra Viborg Landsting til Sles- vig	72
24. Kong Knuds sejler til Fyn	73
25. Fynboerne slutter sig til Oprøret. Piper svigter Kongen	74
26. Kongsgården tages. Kongen og Hirden søger tilflugt i Albanikirken	79
27. Kong Knud såres	83
28. Kongens Død	85
29. Benedikt mishandles. Himlens Straf	89
30. De Dræbte jordes i Kirkens Gulv	95
31. Dronning Edel drager omsorg for Kongen. Mi- raklet	95
32. Knud optages af Graven. Oluf Hungers Død. Erik Ejegod Konge	97
33. Kong Knud anerkendes af Pave Paschalis som Helgen	101
34. Sendemændene vender hjem fra Rom	103
35. Helgenskrinet virkes og udstyres	104
36. Sankt Knud skrinlægges. Efterskrift	107
Anvendt Litteratur	112

Om Ælnoth og hans bog, af Preben Meulengracht
Sørensen 115

Register 140

Forord

I 1978 henvendte professor Hans Bekker-Nielsen, Odense Universitet, sig til mig og opfordrede mig til i anledning af det sig nærmende 900-år for Knud den Helles død i Albanikirken i Odense at udfærdige en ny oversættelse fra latin til dansk af *Ælnoths Krønike*. Dette mærkelige værk, den første egentlige danmarkshistorie, tog jo sit udgangspunkt i begivenhederne i Danmark under Svend Estridsen og hans sønner, altså i slutningen af vikingetiden og i tidligste middelalder, og beretter især om Knuds regeringstid og om hans fald i Odense. Ved nævnte møde med professor Hans Bekker-Nielsen var også lektor Preben Meulengracht Sørensen, Nordisk Institut ved Aarhus Universitet, til stede og lovede i tilslutning til min oversættelse at tegne et billede af forfatterpersonligheden *Ælnoth* og at analysere helgenlegendens indhold, kongeslægtsens historie, Knuds martyrisation og følgende ophøjelse som helgen. Meulengracht Sørensens livfulde og tankevækkende gennemgang i sit essay, »Om *Ælnoth* og hans bog«, er her trykt s. 115–39.

Udsendelsen af *Ælnoths krønike* er muliggjort ved tilskud fra Velux Fonden af 1981 og fra Ingeniør N. M. Knudsens Fond, Odense. Begge fonde takkes varmt for den ydede støtte.

Odense i september 1983

Erling Albrechtsen

Indledning

Den 10. juli 1086 blev Knud, konge af Danmark, søn af Svend Estridsen, knælende i bøn foran alteret i Albanikirken i Odense dræbt af landets oprørske befolkning, og hans afsjælede legeme jordedes i trækirkens lerstampede gulv. Her hvilede det, til det i foråret 1095 blev løftet af graven og nu henlagdes i en stensarkofag, som blev nedstillet midlertidigt i krypten til den kvaderstenskirke, Knud var begyndt at opføre, og som færdigbygget blev endeligt indviet den 19. april 1101. På den nye kirkes højalter opstilledes det kostbart udsmykkede skrin, der fra nu af til i dag gemte den dræbte, nys af pave Paschalis II kanoniserede, martyrkonges relikvier.

Drabet på Knud konge og femten år senere hans op-højelse gennem pavekirken som den første danske helgen er vel den største ydre begivenhed i den danske katolske kirkes historie. Når vor viden om det dengang udspillede drama i Albanikirken ikke er sunket i glem-sels mørke, skyldes det, at den nye tro havde åbnet landet for kirkens mænd, der fra kulturlandene i syd og vest medbragte skrivekunsten som middel til at fæstne samtidens hændelser på pergamentet. Slig kunst kunde øves i Odense af præsterne ved byens ældste kirke, der var indviet til St. Alban, men også af munkene i det kloster, som af kong Erik Ejegod blev oprettet i tilknytning til den nyopførte stenkirke. Munkene i klosteret, der fik

navn efter Sct. Knud, synes alle o. 1100 eller i de nærmeste år forinden at være indkaldt hertil fra benediktinerklosteret Evesham i England. Det var jo naturligt, at Danmark modtog stærkest kirkelig indflydelse fra England efter den nære tilknytning mellem de to riger tidligere i det 11. århundrede. Det er disse engelske præster ved Albanikirken og siden de med dem nært forbundne munke ved Sct. Knuds klosteret, der har lagt grunden til vor viden om Knud konge og hans martyrium, og denne viden udbyggedes senere i kirkelige skrifter til brug i helgentjenesten, for eksempel Breviarium Othiniense, trykt i Odense 1482. Uden tvivl er det en sådan engelsk munk, der under tjeneste som præst ved Albanikirken lige efter begivenhederne dér på latin har noteret den første beretning om Knuds død ned. Teksten blev graveret ind på en mindeplade af metal, som nedlagdes i stenkisten sammen med Knuds jordiske rester, da kisten i 1095 blev midlertidigt henstillet i den nye Knudskirkes krypt. Samme metalplade blev den 19. april 1101 med relikvierne overflyttet fra stenkisten til det nyfremstillede helgenskrin på højalteret i den nu færdigbyggede kirke, der indviedes til Vor Frue, Sct. Alban og Sct. Knud. Indskriften på denne plade, den såkaldte Odensetavle, danner grundlaget for al følgende viden om begivenhederne, om kamp og død i kirken. I M. Cl. Gertz' Knud den Helliges Martyrhistorie (fra 1907, s. 3–5) lyder den med nudansk retskrivning således:

»År 1086 efter Herrens menneskevorden måtte i byen Odense de danskes berømmelige konge og førstemartyr Knud for sin iver for den kristelige religion og sine retfærdighedsgerninger i den kirke,

der var viet til den hellige martyr Albanus, som kort forud ved ham selv var overført fra England til Danmark, da han efter bekendelsen af sine synder var styrket med Herrens legemes sakrament og foran alteret, med armene udbredt på jorden i form af et kors, var blevet stungen i siden med en lanse, den 10. juli og den sjette ugedag lide døden for Kristus og gik til hvile i ham.«

»Dræbte blev også sammesteds med ham hans broder, efter sit navn og ved martyriets nåde Benedictus (d.v.s. den Velsignede) og hans 17 medstridere, nemlig Asmund, Blakke, Svend, Agge, Thurgot, Bernhard, Gudmer, Æskil, Toke, Palne, Atte, Sune, Rosten, Milo, Radulf, en anden Thurgot og Vilgrip. Ligesom alle disse ved Guds nåde har været fæller med deres konge og herre i martyriets lidelser, således skal de efter fortjeneste blive delagtige med ham i trøsten og lønnen.«

På bagsiden af denne mindetavle, *Tabula Othiniensis*, eller uvist om på en særskilt plade, blev der ved helgen-skrinets altersættelse (translatio) i 1101 indristet en niliniet versificeret gravskrift, *Epitafium*, gengivende samme hændelse som Tabula, dog uden hirdmændenes navne. Begge disse ældste kildekrifter fandt da vistnok plads i Sct. Knuds skrin. Ved reformationen blev Sct. Knuds skrin med et tilsvarende samtidigt sidestykke, udfærdiget uden megen tvivl til broderen Benedikt, indmuret rimeligvis i et kapel ved kirkens sydmur ud til klostergården, vel fordi man ikke mente hos myndighederne, at disse levn fra den katolske tid var egnede til be-

skuelse for offentligheden. Da dette kapel i 1582 skulde nedrives, kom de to skrin uskadte for en dag iklædte deres gamle pragt, beslæede med forgyldt kobber, sølv og prydet med dyrebare gule og blå bjergkrystaller. Ved stedfunden offentlig ransagelse af indholdet fandtes de to indskrifter, der blev udtaget, og skrinene indmuredes atter, denne gang i en niche i kirkens østmur bag koret. Uden at det med fuld sikkerhed kan siges, ser det ud til, at tyvepak på natlig færd kort efter har plyndret skrinene for kostbarheder, eller hvad man troede var sådanne. Det fortæller i hvert fald Thomas Birchero, da han i 1696 leder en ny frilæggelse af de nu ribbede skrin (se Gertz, nævnte arbejde, s. 114f.).

Desværre gik efter 1582 de to plader ved indskrifterne tabt, uden at man ved hvordan. Professor Gertz mente i anførte skrift, s. 27f., at originalerne må være kommet en eller anden privatmand i hænde, uden at man ved hvem eller hvordan, ej heller hvornår de siden er gået til grunde. Man kunde tænke sig, at kongens kansler, Niels Kaas, som i 1582 og også siden var forlenet med Sct. Knuds Kloster og nævnte år ledede undersøgelsen, ved lejlighed har bragt pladen (pladerne) med sig til København, og måske gik de til grunde ved universitetsbibliotekets brand i 1728. Lykkeligvis var der i tide taget gode kopier af begge tekster, og de indsendtes på et eller andet tidspunkt til oldgranskeren Ole Worm, som i 1626 lod dem aftrykke i sit arbejde *Fasti Danici*. Manden, som reddede de to kildekrifter fra forglemelse, kan have været den unge, da endnu ukendte historiker Cornelius Hamsfort den Yngre, der omkring 1580 fra studier i Tyskland kom tilbage til sit hjem i Odense, Løveapoteket, som han overtog efter sin fa-

der, den ældre Cornelius Hamsfort, og som denne var han også læge. Han har, mener Gertz, været til stede, da skrinene første gang efter reformationen atter så dagens lys. Nu fik han lejlighed til at tage sin omhyggelige afskrift af både Tabula og Epitafium, vel den, som Worm siden fik i hænde.

I et nyt arbejde, Otonivm, Odense 1981, har civilingeniør Ove Jørgensen taget de to kildeskrifter op til betragtning. Det sker i forbindelse med en nyudgivelse af Braunius' berømte byplan over Odense 1593 i værket Civitates orbis terrarum og den dertil hørende beskrivelse af byen. Her møder vi igen Tabula og Epitafium i latinsk sprogform, nu også ledsaget af oversættelser, at læse på kortets bagside. Gengivelsen af Epitafium er fuldstændig, men den af Tabula må anses for sekundær, idet de faldne hirdmænds navne udelades, og der føjes et par løse linier til. Det er interessant at mærke sig, at den nyvundne viden gennem skrinfundet 1582 allerede elleve år efter satte sig en udvortes frugt i bybeskrivelsen af 1593 med det prægtige byprospekt. Det er Ove Jørgensens fortjeneste ikke blot at kaste lys over dets tilblivelseshistorie, men også at han drager en række personer: Niels Kaas, Arild Huitfeldt, Henrik Rantzau til Breitenburg, Braunius selv og hans medarbejdere ind i hændelsesforløbet. Dog tillægges Hamsforts indsats ved den første, afgørende, sikring af indskrifterne ikke nogen betydning, hvad måske er uretfærdigt. Den unge Hamsfort anses jo almindeligt for at have haft nær studiemæssig berøring med Arild Huitfeldt, og det ser efter professor Gertz' bemærkninger, der anføres nedenfor, s. 89, note 155, ud til, at Hamsfort under sin langvarige syslen med sagens tekster kan være påvirket

af Huitfeldts Ælnothmanuskript, før denne udsendte sin Ælnothudgave af 1602. Det er muligt, at Gertz under- vurderer, hvad Niels Kaas og Huitfeldt i disse sager kan have betydet som højt forlenede embedsmænd i Oden- se. Sikkert har man i Odense i tiårene efter 1582 i denne historisk interesserede kreds livligt drøftet den nye vi- den om byens fortid. Dens overvejelser satte sig for ef- tertiden desværre ikke spor i et klart tegnet billede af samtidens erkendelse. Klarest og mest logisk synes der- for stadig M. Cl. Gertz' afhandling fra 1907 at redegøre for sagens hovedlinie og legendens udvikling:

Helgentraditionen om Knud den Hellige, hvis ud- gangspunkt er de to tavleindskrifter, udvidede sig ha- stigt. Man ser det i »Lidelseshistorien« (Passio Sancti Kanuti regis et martyris). Dette skrift, der er bevaret i et enkelt manuskript i Köln, lader sig inddele i ni kapitler svarende til de ni behørige *lectiones* under en helgentje- neste og er forfattet af en mand i Odense, sikkert en en- gelsk klerk ved Sct. Knuds stenkirke. Han har måske overværet drabet i trækirken og var i alle fald til stede 1095 ved optagelsen (elevatio), som han nøje beskriver. Dette skrift må være afsluttet efter Oluf Hungers død den 18. august 1095, fordi det intet har om de gode ti- der, der fulgte umiddelbart efter uårene; det synes da forfattet senest i vinteren 1095–96. Da det lader sig dele i ni afsnit, blev det i Odense anvendt i kirken gennem århundreder under helgentjenesten for Knud. Histori- keren A. D. Jørgensen mente, at aktstykket var selve det skriftlige grundlag for den ansøgning, Erik Ejegod lod sine sendemænd indbringe for pavestolen om Knuds kanonisering, men dette er nok ikke tilfældet. Dog har skriftet en stærk kirkelig og religiøs tendens ved at

skildre Knud som den retfærdige og gudfrygtige fyrste og sigter ved at helliggøre kongens liv og gerning mod hans ophøjelse til martyr. Som det skal ses, delte folket ingenlunde dette syn på kongen. Længe efter huskede man ham som den strenge og hårde hersker. Anderledes så derimod kirkens mænd på ham. Knud havde begunstiget præstestanden med magt, havde øget bispernes anseelse og indflydelse og skænket kirken meget jordegods. Det blev da Erik Ejegod og kirken, der i ønsket om udvidet sammenhold og fælles magt fik gennemført helgenkåringen.

Endelig møder vi den fuldt udviklede tradition og legendedannelse i munken *Ælnoths* berømte krønike, hovedværket om Knud konge og martyr. *Ælnoth* (egentlig *Ailnoth*) var født i Kent i England. Han kalder sig sacerdos, præst, og har da efter sin ankomst til Odense i 1098 eller 1099 snarere fungeret som præst ved kirken end tjent som munk i det nyoprettede Sct. Knuds kloster. Men han har utvivlsomt levet i nær forbindelse med sine landsmænd i munkesamfundet som en anset personlighed.

Efter *Ælnoths* få bemærkninger i krønikens fortale om sit liv kan drages den slutning, at arbejdet er skrevet til ende først i 1120'erne, muligvis i 1122. Bogen er et tendensskrift, der ligesom den ældre *Passio* har til hensigt at tegne det rene og smukkeste billede af helgenkongen og herunder kun fremhæver kong Knuds kirkefremmende gerninger og gudfrygtige planer, men ellers lader hans virke som statsmand træde helt i baggrunden. Forfatteren gør ganske vist som bekendende angelsaxisk patriot rede for kongens forsæt at angribe England, men tilsyneladende uden forståelse af og uden

viden om Knuds egentlige tanker i den sag, forankrede i dynastiske baner, som vi må tro de var. Adskilligt tyder på, at et lokkende billede af dansk kongemagt i nær vikingefortid lyste for Knuds indre blik. Selv havde han i 1069 og 1075 deltaget som leder i større flådetogter til England. Hans fader, Svend Estridsen, opretholdt et legalt arveretskrav på den engelske trone bedre underbygget end det, sejrherren fra Hastings, Vilhelm Erobreren, kunde vise frem. Men Knuds fader havde jo haft nok at gøre med at hævde sin kongemagt i Danmark over for Magnus og Harald af Norge. Den tanke at genvinde England for den danske krone har stadig rørt sig i Knuds ærgerrige bryst, og den ligger da nok bag det vældige ledingsopbud i 1085 i Limfjorden, det, som opløstes og var med til at rejse oprøret i Jylland. Men dette motiv for Knuds handling i sagen synes ukendt for Ælnoth og antydes i hvert fald kun svagt. Handlingsgangen i hans bog er i det hele ikke vel tilrettelagt. Hos ham er det kongsfogedernes overgreb, deres idømmelse af strenge bøder, der rejser folket i oprør, uden at han begrundet bøderne med ledingsbrudet eller mere logisk sætter dem i forbindelse med tidligere af kongen begåede uretfærdigheder mod bønderne.

Hvad siger da samtidens verdslige kilder om årsagen til Knuds fald efter seks års regeringstid? Vigtigst er her omtalen hos Saxo og Svend Aggesøn. Ifølge Saxo styrker Knud på tinge de gamle love og går frem med strengthed mod landets stormænd. Han øger bispernes indflydelse og prøver uden held at indføre korntiende. Han er sig sin arveret til England bevidst. Da ledingsflåden opløses, idømmer han hårde bøder. Kongens hårde kurs udløser oprøret. Efter den sene Knytlinge Saga,

der indeholder meget stof af interesse om Knuds kongetid, forsinkes kongen i Slesvig af frygt for et vendisk angreb; da mændene taber tålmodigheden, sejler de hjem. Kongen pålægger da store bøder; han har mange fjender og modstandere i folket; oprøret udløses. Hos de verdslige kilder træder da billedet frem af den myndige, strenge konge, hvem det ikke er forundt at skabe ligevægt mellem herskermyndighed og sit ønske om et fast styre til gavn og fremgang for folket. Anderledes Ælnoth. Hans mål har ikke været at fremstille de historiske begivenheder i en logisk rækkefølge. Han følger en linie til gavn for kirken, klerus, sætter skyklapper for sit udblik og ser de historiske hændelser i martyrlyset, der stråler ud fra hans helt. Af størst historisk værdi er hans skildring af oprørets udbrud i Vendsyssel og af optrinene i Odense, for hvilke han kan have samlet mundtlige vidnesbyrd fra samtidige hjemmelmænd.

De to nævnte scener viser Ælnoth som en skribent, hvis stilistiske evner ikke bør underkendes. Han kan livfuldt og klart tegne hændelsesforløb, der huskes. Hans stil viser god sproglig og litterær skoling, der tillader ham at krydre sin fremstilling med henvisninger til sit hjemlands Beda og til romerske klassikere som Vergil og Horats. Denne kvalitet undrer ikke. For Ælnoth står ved indgangen til en mægtig anglo-normannisk humanistisk kulturblostring, der fylder det meste af det 12. århundrede og prydes med en perlerad af navne som ærkebiskop Anselm af Canterbury og historikere som Florence of Worcester, William of Malmesbury, Orderic Vital, Simeon of Durham, Henry of Huntingdon. Desværre må dog til denne vurdering føjes: Tit vil en nutidslæser stødes af forfatterens kunstlede stil, for eksempel

i kapitel 5, hvor formen er så yderlig skruet, at fremstillingen løber ud i dunkelheder. Handlingens naturlige fremskriden brydes gang på gang af teologiske og prædikenagtige passager med ophobning af skriftsteder, så det næsten ikke kan bæres. Efter middelalderlig skik slår kronikøren undertiden over fra prosa til en metrisk stil båret af leoninske hexametre, med ind- og enderim i hvert vers. Trods de nævnte klare mangler må vi dog anse Ælnoths krønike som datidens hovedværk om Knud den Hellige og hans tid, ja, som vort lands første egentlige historieværk. Den yder den fyldigste forfatterindsats, oplyser os med flest enkeltheder og kappes med den senere norsk-islandske Knytlinge Saga i at give et stedvist livfuldt billede af den tidlige middelalders Danmark. Om Ælnoths indsats som historisk forfatter se P. Meulengracht Sørensen, omst. s. 115: *Om Ælnoth og hans Bog*.

Det er ikke mærkeligt, at denne periode af tidlig middelalderhistorie tidligt tiltrak sig forskernes opmærksomhed, i Odense allerede, som nævnt, Cornelius Hamsfort den Yngres og senere Thomas Bircherods. I 1626 kom studierne så at sige op på rigsplan, da Ole Worm trykker de to indskrifter fra Sct. Knuds helgen-skrin. Allerede forinden havde man trykt Ælnoths krønike, for Huitfeldt udgav den 1602 efter et håndskrift fra Herrisvads kloster i Skåne, og en udgave udsendtes 1631 (af Meursius i Sorø) efter samme håndskrift. Senest har M. Cl. Gertz udgivet Ælnoth. Det skete i værket *Vitae Sanctorum Danorum*, hvori alle litterære minder om danske helgener er samlet. Dette store værk udsendtes 1908–12 af Selskabet for udgivelse af kilder til dansk historie. Til grund for sin Ælnothudgave lagde

Gertz et af de manuskripter, der viste, at Ælnoths arbejde var kendt også ude i Europa. Som det bedste manuskript anså Gertz *Codex Audomariensis*, der findes i biblioteket i St. Omer (Artois) og synes afskrevet af munkene i et lokalt kloster dér i begyndelsen af det 13. århundrede. Værkets oprindelige titel angives af Gertz som: *Gesta Swenomagni regis et filiorum eius et Passio gloriosissimi Canuti regis et martyris*.

Ælnoths krønike er to gange tidligere oversat til dansk: første gang i 1874 af pastor J. S. Jacobsen, anden gang af Hans Olrik, som i sin oversættelse i *Danske Helgeners Levned*, 1893–94, lagde Langebeks tekst i *Scriptores rerum Danicarum III* til grund for sit arbejde og herunder tog hensyn til det udmærkede søsterhåndskrift til *codex*'et fra St. Omer, nemlig *Codex Brugensis*, nr. 403, fra klosteret Ter Doest nær Brügge. Begge disse gode manuskripter ligesom antyder på det litterære plan den nære forbindelse mellem Danmark og Flandern på Ælnoths tid.

Vi nærmer os 900-året for kong Knuds død i Albanikirken. Da Olricks oversættelse snart kan have hundrede år bag sig, er det ikke noget under, at det lange tidsrum har strøet støv ud over hans værk. Hans oversættelse var et fremragende arbejde. Det fulgte nøje den ofte vanskelige tekst, latinens tætte og slyngede opbygning, tit så vanskelig at overføre til et naturligt og glidende dansk. For vore øjne er det dansk, Olrik klædte Ælnoths arbejde i, forældet. Hans styrke var ønsket om at gengive forfatterens tanke og tekst med den størst mulige nøjagtighed, og dette mål blev nået. I min nyoversættelse af

Ælnoths værk søger jeg at følge den latinske tekst med samme troskab som min forgænger, men dæmper, hvor det er muligt, en for gammeldags sprogtone. Jeg gør det i det håb, at Ælnoths middelalderkrønike fortsat må fortælle en opmærksom eftertid sin livfulde historie. Grundlaget for min oversættelse er M. Cl. Gertz' forbillige tekstudgave i *Vitae Sanctorum Danorum*.

Ælnoths Krønike

Ælnoths Forord til Kong Niels af Danmark

For fædrelandets fromme og sejrige fører, den ypperste fyrste, den berømte kong Niels af Danmark, frembærer Ælnoth, den ringeste af kirkens tjenere, der kom fra ærkebispesæden Canterbury¹ i England og nu har boet i Danmark i næsten 24 år, sit ønske om, at kongen med kraft fra Gud må knuse sine fjenders styrke, bøje de trodsiges nakke, styre riget retfærdigt efter dets love, nyde fredens tryghed og efter din herskertid hernede må belønnes med den evige saligheds lykke.

Som Eders Majestæts mildhed vækker modvilje hos dem, som tror, de ved bedre besked, således prises den af alle forstandige mænd med hengiven og rimelig vurdering af de hensyn, som øjeblikket og fremtiden kræver.² Den forudseende konge og gode hyrde kalder jo

1. I stedet for den lange titel på Ælnoths krønike, som Gertz gav bogen efter overskriften s. 19: Kong Svend Magnus' og hans Sønners Bedrifter og Kong Knud den Helliges Lidelseshistorie, vælger jeg den korte titel: Ælnoths Krønike.

Canterbury ligger i Englands sydøstligste landskab, Kent. I byen lå siden den romerske kirkes mission til England i slutningen af det 6. århundrede en kristen kirke, og byen opnåede snart status som ærkebispesæde. Byens gamle navneform er Cantwarabyrig, der betyder kentmændenes borg.

2. Den latinske tekst er her og i de følgende linier nogen uklar. Æl-

Alverdens dommer retfærdig og myndig,³ men også tålmodig og overbærende, og han siger klart, at Himmekongen nok gerne udøver sin domsmyndighed, men priser også åbent den barmhjertighed, som følger Herrens domme. Da nu Eders Højhed efter det ringe mål, der er tilstået os mennesker, udøver Hans kærlighed og foretrækker venlig mildhed for den strenge retfærdighed, skal I med Guds hjælp få andel i Hans herlighed, da I jo bærer kongenavn og efter Eders stilling træder i Hans sted her på jorden.⁴ For Han, som nedstøder de mægtige fra højsædet, kan ophøje de ydmyge i dette liv og for alle tider skænke dem den evige saligheds eje.

Troligt nok har ved Hans nåde din dyrebare broder, Knud, ham vi nu uden at tvivle tør kalde helgen,⁵ fra sin jordiske magts tinde nået den evige herligheds glans, og ligesom han hernede blandt sit riges mænd stolt hævdede sig i magt, således stråler han nu i samvær med de salige ånder endnu herligere ved sine jærtegnys lys.

Når jeg nu indlader mig på det vovestykke at fortælle om hans fremragende bedrifter og kampe, beder jeg

noth fremhæver Niels' mildhed. Den var i virkeligheden nærmere svaghed og tog ved adskillige lejligheder form af veg optræden. Den seneste vurdering af kong Niels' regering og personlighed finder man i Aksel E. Christensens afhandling i Gyldendals Danmarks Historie I, Tiden 1042–1241, s. 99ff.

3. Salme 7, 12. Afsnittet er gennemtrængt med citater fra Salmernes bog. Den gode hyrde er David, se også Salme 103, 6–8.
4. Niels bærer kongenavn, Kristus er himmelkonge.
5. Knuds ry som en streng konge bevirkede, at det varede længe, før alle antog troen på Knud som helgen. Hans dyrkelse vandt først efterhånden frem. Her, hvor Ælnoth skriver, er dog 20 år gået siden kanonisationen. I øvrigt er dette forord skrevet sidst, efter afslutningen af det øvrige værk.

om, at man vil se gennem fingre med mit uerfarne sprog og min manglende veltalenhed, så at man ikke, hvis noget skulde lyde tomt og klinge uægte eller måske støde læserens øje, da straks med rynket bryn og veloplagt misundelse forkaster det, og jeg beder om, at man nærmere ser på det, som bør fjernes, og indfører mulige forbedringer. Jeg er nu for resten ganske sikker på, at den gule misundelse, dadlesygen, som nu og da gerne viser tænder mod mig lille og skrøbelige mand, ikke vil slukne, men snarere vågne op, når jeg nu får travlt med at få ilden til at blusse op fra en osende flamme ved at lægge kvas til den af asken frempustede glød. Men lad *hanen*, som spankulerer stolt om i gårdene og oppe under tagåsen lader sin hæse galen skingre gennem luften, bare spanke forbi spidsmusen, der farer forvirret omkring derinde i sin krukke, og lad den med sine hvæssede sporer gå i kamp med de andre kamphaner.⁶ For jeg skildrer ikke, hvorledes danaernes flåde bringer dardanerne undergang; jeg fortæller ikke om Hektors fylkinger, der stolte med skjold for brystet rykker frem mod myrmido-

6. Ælnoth giver vel som forfatter af sin bog om kong Knud udtryk for en vis mistillid til sine fæller ved Vor Frue og i St. Knudsklosteret. Man kan her minde om den kostelige spot over det akademiske hovmod, som munken Godfred Malaterra i en lignende situation rettede mod sine kolleger, da han godt 20 år tidligere indledte sin krønike om Roger, den store normannergreve af Sicilien. *Hanen* skal måske forstås som symbolet for datidens lærdes foragt for alle, der ikke kredsede om de klassiske forfattere, og Ælnoth gør jo gældende, at hans emne ikke er klassisk. M. Cl. Gertz fremhæver i sit arbejde fra 1907 (s. 82), at Ælnoths ironiske udsagn her også kan sigte på samtidige kollegers kritik af Knuds gravskrift (Epitafium), som Ælnoth efter Gertz' mening selv kan have været forfatter til. Epitafiets ordlyd i dansk oversættelse, se s. 108 f.

nernes våben.⁷ Men det, jeg fra troværdige personer af begge køn og klasser^{7a} har hørt fortælle om den fromme fyrstes og af Gud elskede martyrs gerninger, det har jeg nu med ivrig støtte fra munkene, der på samme sted som jeg tjener Kristus og den uforlignelige sejrherre,⁸ nedskrevet til erindring for eftertiden og forelægger det nu Eders majestæt, for at I både må glædes i rigt mål over Eders store broders ophøjelse og m^å med den himmelske Herres hjælp ansføres til end stærkere at efterligne hans udmærkede egenskaber.

Se da med din sædvanlige velvilje på mit arbejde, du fredens og fædrelandets vogter. Hvad jeg her i min korte oversigt har sammenskrevet om Eders berømte faders og ypperlige brøders kongetid og lige indtil Eders Majestæts styre i nutiden, gid I måtte have den godhed at give det Jert kongelige bifald, således at Eders Majestæt kan have værdige minder at overgive til eftertiden både om Eders egen og om Eders forgængeres herskergerning.

Men enhver tvivl og usikkerhed om ægtheden af den mands hellighed, som vort arbejde mest handler om, må ethvert troende menneske udrykke af sit bryst, da han jo ikke tvivler om, at Gud evner alt, på forhånd kender alt, før det sker, og har bestemt det til at ske. Thi Gud, som nedstyrtede hovmodets engel i hans frække trods fra det højeste, fører også de ydmyge og fredsæle, som

7. Danaerne er grækerne, dardanerne trojanerne, myrmidonerne folket i Pfhthias, Achilleus' hjemland i det sydlige Thessalien.
- 7a. Begge klasser: Dermed menes præsterne ved Maria- og Knudskirken og munkene ved det nyoprettede St. Knudskloster, der begge danner den ene klasse, lægfolket udenfor den anden.

frygter hans domme, fra det laveste til det højeste, og Han, som ved Arons stav⁹ lod vand fremvælde af den hårdeste klippe, har selv valgt sig kongen, den jordiske fyrste, som martyr, som fælle i himmelen. Men den, der vantro fornægter, at Gud har udført alle disse ting, lad ham frygte, at døren til himmelen spærres for ham. For efter Peters vidnesbyrd bliver i alle folkeslag den, der frygter Gud og over ret, velkommen for ham. Og da jo Gud formår at opvække Abrahams børn af stene,¹⁰ hvorfor skulde han da ikke selv hos dette folk, det hårdeste af alle, selv om det er kristent, have fundet det rigtigt at gøre en troende fyrste, en udøver af sandhed og ret, til en fælle af de hellige i himlen? Og da jo alt er muligt for den, som tror,¹¹ bør også vi tro, at Gud i ham har ført sin nådes hele magt til sejr, og da nu menneskene har fået en beskytter hernede som gave, bør denne lovprises af alle på jorden med den rette ærefrygt og lydighed.

Glæd dig da, høje konge, når du prydes med en sådan broders helliggørelse, fryd dig ved at have ham som din talsmand hos Gud, da du nu her i verden med hans billigelse har fået sæde på hans kongetrone. Ønsk dig til lykke med at se ham optagen i himlen hvilende ved Abrahams bryst som englens staldbroder, martyrernes hjemfælle og optagen i de saliges skarer, skuende Guds åsyn, hans vide herlighed, han, som nu ved sin stærke

8. Broderen Knud, nu sejrherre og helgen gennem sin død. »På samme sted som jeg«: i Odense.

9. Det var Moses, ikke Aron, der slog på klippen. 2. Mos. 17, 6.

10. Matth. 3, 9.

11. Mark. 9, 23.

mellemskomst evner det, som han, da han sad inde med kongemagten, ikke dengang formåede at udføre. De, som har mistet deres syn, dem giver han øjnenes lys tilbage, og han renser den, hvis hud tæres af Lazarus' gift.¹²

De døves øren han åbner, de målløse skænker han
målet,
tungebåndet han løsner, de gangbesværedes
lænker,
feber han stiller og alle smerter fordriver;
thi i de hellige mænd sig Herren underfuld viser,
lader dem virke med jærtegn, med fuldendt
gerning hernede,
at de må stråle i himlen, erkendes af verden.

Lad da din kongemagt pryde din høje broders jordiske rester med passende gaver, lad den forskønne kirken, bedre de mænds levkår, som på det sted¹³ med iver sætter alle deres evner ind på gudstjenesten, således at du

12. Lazarus' gift er spedalskhed og anden ond hudsygdom. Jfr. Luk. 16, 20.
13. Der menes munkene ved St. Knuds kloster, det kloster, Erik Eje-god havde grundlagt til minde om broderen. Klosterets ældste munke blev af kong Erik indkaldt fra Evesham kloster i England. Der skelnedes i middelalderen mellem den »åndelige« stand: præsterne og munkene, og den »timelige« verden, den verdslige, kødelige, som var lægfolkets.
14. Ved gave fra kong Niels oppebar munkene i Odense årligt 40 mark af kongens skat, og klosteret nød udstrakte privilegier. Hvorvidt Ælnoths bøn om kongens gavmildhed her er ældre eller yngre end tidspunktet for opnåelsen af de nævnte store begunstigelser, vides ikke.

som tak for din timelige støtte¹⁴ må opnå himmelens belønning i al evighed. Gid da, at dine fjenders magt gennem hans beskyttende forbund må bukke under for dig, dine modstanderes hærdelinger svækkes, rigets ret fæstnes, freden sikres og styrkes, sundhed og helse må brede sig, sygdom og smitte bortvejres, alt gavnligt vokse, skadeligt tage af, og gid du, når din herskertid efter et langt liv er rundet ud, må nyde hæder i det evige rige! Måtte du leve stærk og gudfrygtig i lang tid, og lad os i vor svaghed søge støtte i håbet om Guds barmhjerlighed og om kongens hjælpende hånd.

Her begynder Beretningen om Kong Magnus' og hans Sønners Bedrifter og om den berømte Kong Knuds Lidelseshistorie

1. Nordens riger, som ligger fjernt borte i afsides dele af verden, lå gennem lange tidsrum hen i hedenskab, indtil Guds barmhjertighed drog dem ud af den dybe vildfarelse og vantrø. For efter at Julius Gaius,¹⁵ engang den store Pompeius' svigersøn, havde lagt næsten alle de vestlige riger under ausonierne,¹⁶ bøjede disse lande sig ind under kristen skik og sædvane. Derimod antog de folkeslag, som bor i de nordlige lande hinsides franker, gallere og saxere, nemlig sveer, gøter, nordmænd og isonier,¹⁷ troen meget senere, fordi troens lærere både på grund af mangelen dér på levnedsmidler og andre fornødenheder og på grund af barbarernes vildskab og medfødte hårdhed foretrak at holde sig borte. Men danerne, som jo ligger nærmere ved gallere og saxere, regnes for at være de førnævnte folk overlegne, fordi de beboder et land, der bedre egner sig til livets opretholdelse, og fordi de har modtaget troen på Treenigheden, før de andre nordboer lærte den at kende.¹⁸ De har bragt deres land i ry, fordi de med udmærkede kongers råd og dåd til hver en tid allesteds i landsdelene har forsynet Guds

15. Der menes Gaius Julius Cæsar. Denne var Pompeius' svigerfar, ikke hans svigersøn.

16. Betegnelse for et tidligt italisk folk. Her betyder det romerne.

17. Islændinge.

18. Danerne antog ca. 960 under Harald Blåtand kristendommen som statsreligion, før de andre nordiske folk.

kirker både med biskopper og præster til den hellige tjeneste, og til i dag har de trofast og med dyb ærefrygt holdt fast ved den antagne tro. For nu at komme ind på noget, som de gamle fortalte, så har det danske folk fra den tid, da den mindeværdige biskop Poppo¹⁹ bar glødende jern i sin uskadte højre hånd og med usvedne fodsåler gik hen over en glødende jernrist og med dette klart guddommelige vidnesbyrd fastslog, at Kristus, Guds søn, er den eneste og sande gud, med Jesu Kristi hjælp bestræbt sig for at værne om den tro, som det antog, og at vogte den ren og uplettet til i dag.

Men sverne og gøterne synes af navn kun at holde den kristne tro i ære, når tingene går efter ønske, og heldet er med; men blæser strid storm imod dem, bliver jorden gold under tørke eller drukner under tætte regnskyl, truer fjendens angreb og hærgende ildspåsættelse, så forfølger de den kristentro, som de efter eget udsagn ærer, og med trusler og overgreb mod de troende kristne prøver de helt at forjage dem fra deres land.²⁰ Derfor blev den mindeværdige biskop Eskil,²¹

19. Sagnet om Poppo er vel opstået i forbindelse med Harald Blåtands indsats for kristendommens indførelse. Sagnet har flere udformninger. Saxeren Widukind lader Poppo kun *bære* jern. Om Poppo-sagnet's udformning, se Aksel E. Christensen, Danmark i Vikingetiden, s. 227–30.
20. Ansgars forsøg på en kristning af Sverige fandt sted på samme tid som forsøget i Danmark og havde i begyndelsen et vist held i Birka i Mälaren, men tabte snart sin virkning. Siden måtte missionen grundlægges helt af ny. Først hen i det 12. århundrede blev Sverige helt kristnet. I Norge fremmede kong Inge kirken, men siden indtrådte en hedensk reaktion.
21. Eskil skal have virket som missionær ved Mälaren. Han siges at være jordet i Eskilstuna. Han led martyrdøden o. 1080.

der kom fra det navnkundige England, under sin forkyndelse af evangeliet for sit kristne vidnesbyrd borttaget fra denne forgængelige verden gennem barbarernes rasende vildskab og vandrede heden til evigt liv i himlen. Men de nordboer, som på grund af deres lands beliggenhed kaldes nordmænd,²² og isonierne, der på grund af vinterens strengthed også dér og isens længere forbliven, på deres eget sprog ligesom på dansk og norsk kaldes islændinge,²³ holder sig jo nok til den kristne religions skik, men på grund af den ufrugtbare jord og mangelen på fødemidler pletter de både Fastens særlige festdage som den hele fastetid med indtagelse af utilladelig føde.²⁴ Og fra nord skal jo, som profeten siger,²⁵ alt det onde brede sig. Derfor vil de her nævnte folkeslag, som er bundne af den gamle hedenskabs kulde, næppe nogen sinde vinde fodfæste i varm, brændende tro, så at de helt løsnes af hedenskabens lænker, for de prøver jo, hvad der er mennesket forbudt, både at krænke troens læresætninger²⁶ ud fra menneskelige grunde og at foretrække deres egne love for Guds retfærdighed, og de regner det for en skam, om de af hen-

22. Tekstens Normanni. På Ælnoths tid er betegnelsen Normanni helt gået over til at betyde nordmænd. I 800- og 900-tallet betød det frankiske Normanni kun vikinger, mænd, fra nord. Den angelsaksiske krønike kender fra den egentlige vikingetid ikke glosen normanner eller anvender den kun i sjældne tilfælde.
23. Man har altså på Ælnoths tid været sig de dialektale forskelle i Norden bevidst, selv om man opfattede de nordiske mål som ét sprog, »den danske tunge«.
24. Fastetiden, Quadragesima, begyndte 40 dage før påske og rummede tillige særlige enkeltstående fastedage.
25. Jeremias I, 14.
26. Der menes vist særlig fasten.

syn til guds frygten skulde opgive deres gamle skikke.

Lad mig til slut herom sige dette og ønske: Hvad end heroppe måtte mangle i troen og i opfyldelsen af Guds bud, ja, hos *alle* troende, gid de brist måtte lettes ved, at nordenvinden, det vil sige syndens og sløvhedens kulde, bliver jaget på flugt, og måtte søndenvinden nå herop og gennemvejre den troende menigheds urtegård, så at duften strømmer ud fra den.²⁷ Måtte dog den åndelige nådes varme komme og trænge ind i hjertet hos de troende, for at vi må høre den sande tro åbent og ærligt bekendt, dermed se de gode gerninger følge som duftende blomster, så at vort liv må lyse for menneskene, det vil sige dem, som elsker verden og ikke forstår det himmelske, men kun det forfængelige, og for at de må prise vor Fader, som er i himmelen.²⁸ Gid altså at Gud, der har skabt os og i dåben genfødt os, i sin nåde må hjælpe os til, at vi på rette vej må kunne gennemføre vort påbegyndte værk.

27. Højsangen 4, 16.

28. Jfr. Matth. 5, 16.

Hvorledes Kong Svend Magnus, da Magnus var død og Harald Hårfager var jaget ud af Danmark, kom til Magten i sit Land

2. Efter mange krigsangreb og hårde kampe mellem Magnus,²⁹ nord- og vestlændingenes fører, og Svend, der også hed Magnus, anfører for mændene i øst og syd, hårde halse begge to, og efter at det mindeværdige slag ved Nisåen mellem Harald Hårfager³⁰ og Svend Magnus om kongemagten i Danmark var udkæmpet, så lagde, da kong Magnus forlængst var gået heden, og Harald var jaget ud af Danmark, Svend Magnus hånd om herredømmet i sit fædreland og styrede landet i resten af sin levetid med den største ære. Ligesom den berømte oldtidshelt kong Priamos i Troja satte han værdig fremtræden højere end udøvelse af magt, og da han i overensstemmelse med profetens ord³¹ var klog i tanke

29. Magnus den Gode, Olav den Helliges søn, regerede i Norge 1035–47, fra 1042 tillige i Danmark (efter Hardeknuds tidlige død). Som norsk konge styrede han nord- og vestlændingene i Norden, men måske menes der med dette udtryk jyderne, som under kampene mellem Magnus og Svend Estridsen stod på førstnævntes side, mens Svend havde øboer og skåninger (øst- og syddaner) på sin side. Svend havde i dåben fået dobbeltnavnet Svend Magnus.

30. Ikke Harald Hårfager, der var norsk konge o. 900, men Harald Hårderåde. Denne forveksling ses ofte hos engelske og franske kronikører. Kampene mellem Magnus og Svend fortsatte under Harald Hårderåde. Efter søslaget 1064 ud for Nisåen ved Halmstad opgav Harald sine krav på Danmark, og Svend fik ubestridt herredømme over landet.

31. Job 9, 4.

og stærk af legeme, så beskærmede han med Guds hjælp, med sin styrke og sit kloge overlæg beslutsomt sit folk mod fremmedes angreb,³² og da han til alle sider havde bragt fred til veje, gjorde han med våben og anseelig øget styrke sit folk til en skræk for de omboende folk. Da han tillige sad inde med kendskab til lærdom og gudeligt læsning, så forsømte han ikke at pleje gudsyrkelsen. Tværtimod ophjalp han på de steder, hvor der var opført kirker til ære for helgenerne, disse kirker med sin kongelige myndighed, og hvor der til nu ingen havde været, byggede han nye og tilførte dem præsteskab og bisper både for at øge dem i tal og for at vise dem ærbødighed.³³ Forældreløse og enker, fattige og fremmede, arme klerke hjalp han med kongelige gaver, og med det urette mammon^{33a} søgte han at skaffe sig dem til venner, der kunde, håbede han, hjælpe ham til optagelse i de evige boliger. Sagt med få ord var han mild mod de små, streng mod de hovmodige; de første hjalp han med mildhed, de sidste holdt han nede med styrke.

Fattige giver han føde, de nøgne med klæder han dækker.

32. Der hentydes utvivlsomt til vendernes begyndende angreb på Danmark.
33. Med tiden øgede Svend Estridsen sin magtstilling betydeligt både udadtil og indad, og han gjorde meget for kirkens ordening. Hans nyinddeling af landet i bispedømmer holdt i nogen tid fremover. Ved at øge kirkens og især bispens magt og anseelse styrkede han også sin egen stilling. Jylland, som var blevet samlet i ét bispedømme, delte han i fire. For sin ordening af kirken roses han i *Necrologium Lundense*.
- 33a. Jfr. Luk 16, 9.

De førstnævnte hjalp han, for at de ikke undervejs skulde gå til; de sidste gav han klæder, for at de ikke skulde omkomme i streng kulde eller brændende hede.

Dog, hvor blandt mennesker findes den fuldkomne lykke?^{33b}

For ligesom Guds søn, Vorherre, den ene i sandhed gode, ene i sandhed salige, som er lige med Gud og deler evigheden med ham, Han, som blev menneske i verdens sidste tid,³⁴ er den eneste, som er fremskudt af en urørt og ubesmittet jomfrus skød, således er Han den eneste, som har levet i vor verden uden syndens tyngende byrde. Af vor verden, siger jeg, er Han udgået som følge af den menneskenatur, Han antog for vor skyld, Han, der som guddomsvæsen har lovet sine troende, at de evig skal være hos Ham.³⁵ Men vi, som undfanges i skyld og fødes i synd og smerte,³⁶ vi nedtynges af vort legemes skrøbelighed og af den uundgåelige død; omend vi fries i dåbens frelsende bad, glider vi dog tilbage i syndens smuds. Løftede ånden i det høje os ikke, vilde vi alle opluges af den evige fordømmelses afgrund. Men Han, som sagde til det første menneske, da det havde smagt æblet og overtrådt Guds bud: »Du skal visselig dø!«,³⁷ Han stiller dem, der tror på Ham og efterfølger Hans bud, evigt liv i udsigt, og Han, som ved

33b. Jfr. Horat. *carm.* II 16, 27.

34. I middelalderen opstillede man læresætningen om de syv verdensaldrer. Kristus indledede den 6. verdensalder. Efter den kom fuldendelsen. (Jfr. Anders Sunesøns *Hexaëmeron*, v. 1954ff.).

35. Jfr. Joh. 14, 2–3; 17, 24.

36. Salme 51, 7.

37. 1. Mos. 2, 17.

sine forgængere indførte det strenge lovbud, Han har ved sit eget komme bragt barmhjertighed, så at lovens hårdhed mildnedes gennem evangeliets nåde, idet de, som af Faderen fordømmes til straf, af Sønnen indbydes til at søge tilgivelse. Thi når Faderen for visse overtrædelser tilkendegiver, at en skal udslettes af folket, en anden stenes, en tredje idømmes døden, så kundgør Sønnen, at himmerige skal åbnes for dem, der gør bod, og forklarer, at al skyld kan eftergives, kun ikke bespottelse af Helligånden,³⁸ det vil sige: mistvivl om den endelige frelse. For hvem tror vel, at den mand kan fries for sin skyld, som ved sin tvivl ringeagter tilgivelsens nåde? Og den, som tvivler om, at hans store synder mere end opvejes af blodet, der flød fra Herrens side,³⁹ og ikke tror, at hans mange fejltrin kan overvindes af den åndelige tilgivelsens nåde, men som går bort og til det sidste fastholder sin tvivl, han skal derfor gå glip af barmhjertighed og være hyllet i sine forbrydelsers net. Og fra den frelse, han i sin fortvivlelse så ned på og dermed dømmes sig uværdig til, skal han, domfældet af Kristus, nedstødes i den evige fordømmelses afgrund, hvor han hjemfalden til Djævelen skal brænde i evige ildsluer. Men den, som hører Herrens røst og søger den sande tilgivelsens nåde for at opnå den og syndernes forladelse for at finde den og uden ophør banker på den evige barmhjertigheds port med indtrængende bøn, han skal finde den uendelige mildheds dør åbnet for den op-

38. Matth. 12, 31.

39. I middelalderen spillede blodet og vandet, der randt fra Herrens side efter lansestikket, en stor rolle som sindbillede på nadver og dåb.

40. Salme 89, 8.

rigtige bekendelse, den dør, ad hvilken man kommer ind i den himmelske kongeborgs hal, hvor Gudernes gud ses på Zion: i den evige freds skue.⁴⁰

*Kong Svend Magnus
sammenlignes med David.
Kong Svends Sønner*

3. Vi kan sammenligne kong Svend Magnus med David, den tapreste af alle konger, David, den mest veltalende profet, der som et tidligt billede på den sande hyrde⁴¹ sønderrev løvens gab⁴² og dermed spåede, at Herrens hjord engang af Kristus skulde befries fra sine fjenders svælg. Den David, som med stenen (hjørnestenen eller klippen, som er Kristus,⁴³) ramte og fældede filisteren Goliath, der ret som Antikristus hånedes Guds lejr, udfordrede til tvekamp,⁴⁴ rejste sig mod Gud og over Gud og derefter blev dræbt af David med sit eget sværd. Derved havde David varslet, at Antikristus engang skulde

41. Kristus.

42. 1. Samuel 17, 34–36.

43. Jfr. Dan. 2, 45. Kristus betegnes tit som klippen, i Apostl. Gern. 4, 11: som hovedhjørnestenen. Som mange andre steder i teksten er også stedet her gennemvævet med citater fra det gamle og det nye testamente. Tekstens lange latinske sætning om David er en veritabel »sætningsknode«, og dens slyngede opbygning har her måttet opløses i flere sætninger.

44. 1. Samuel 17, 8–10.

fældes af Guds munds åndepust og af stråleglansen fra hans komme.⁴⁵

I lighed med kong David besejrede Svend Magnus, mens han øvede de førømtalte velgerninger, hvor han kom frem, overalt sine træske fjender og uvenner, slog sine avindsmænd ned og skaffede sit land lykkelig fred og ro. Idet han nu gav sig den lokkende kønsdrift helt i vold, satte han et talrigt kuld af sønner i verden, som engang skulde følge ham som retmæssige herskere.⁴⁶ Nogle af dem lod han studere lærdom i teologien, andre sendte han særskilt til opdragelse hos fornemme mænd.⁴⁷ Da nu kongen på det sted, som hedder Suddetorp,⁴⁸ hvad der betyder »Dyndby«, var vandret bort ad den vej, ad hvilken ingen tør håbe at vende tilbage, førte man hans jordiske rester til kongelig begravelse på

45. 2. Thess. 2, 9.

46. Svend havde mange børn med friller, mindst 14 sønner og 4 døtre. Det siger Knytlinge Saga (udg. 1977, s. 40). Adam af Bremen tog forargelse heraf (III, 20, skolie 73), men nævner, at hans løshed var et almindeligt træk hos folket. Kong Svend var gift med Gunhild, der var hans niece. Et sådant forhold betragtedes af kirken som blodskam, og ærkebiskop Adalbert af Bremen formåede kongen til at lade sig skille.

47. Det var almindeligt, at konger lod deres sønner opdrage hos landets høvdinge. Senere lod Erik Ejegod sin søn Knud Lavard opdrage hos Skjalm Hvide. Hertug Vilhelm I af Normandiet lod sin søn Rikard opdrage hos Botho i Bayeux, se Dudo, Normandiets Historie, s. 106.

48. Suddetorp, nu Søderup, en kongsgård i Hjortkær sogn vest for Åbenrå. Imod denne etymologiske forklaring af navnet kan der intet indvendes (se Nudansk Ordbog under Søderup), heller ikke mod den af Ælnoth givne forklaring af navnet Roskilde.

den ø i havet, som på dansk hedder Søland, fordi havet omgiver den, til den hovedby, der fra gammel tid hedder Roskilde, »Ros Kilde«, og gravlagde ved hæderfuld jordfæstelse hans legeme i St. Trinitatis- og St. Luciuskirke opført i prægtigt murværk af kvadersten af den Svend, der da var biskop i dette stift.⁴⁹ Dette skete den 27. april i 1074 efter Herrens menneskevorden, som var hans 28. regeringsår,⁵⁰ mens Vorherre, Jesus Kristus, der er konge over alle, styrer i al evighed.

Omkring Kong Svends Død og om Haralds Valg til Konge

4. Da nu den ypperlige kong Svend Magnus havde tvunget alle de om hans land boende folk til fred, og han ledet af sin egen iver for troen havde rejst prægtige kirker til Gud på mange steder og med kongelige gaver havde udstyret også dem, der forhen var fuldført af andre, øget antallet både af bisper og de øvrige udøvere af

49. Ældre endnu end denne kirke var kirken på St. Jørgensbjerg, se Olaf Olsen, Aarbøger 1960. Biskop Svend Normand, som Saxo fortæller om, var fra Norge. Han blev indsat af kong Svend i 1074.

50. Kong Svends dødsår er omtvistet. De engelske kilder fortæller om hans udsendte tog til England i 1075. Efter de engelske og islandske kilder må Svend være død i 1075 eller 1076. Da Magnus den Gode døde den 25. oktober 1047, og da Svend efter Ælnoth døde i sit 28. regeringsår, er 1075 måske det rette dødsår. Jfr. Aksel E. Christensen, Danmarks Historie, 1977, s. 236, hvor dødsdatoen lægges under den 28. april 1074.

gudstjenesten, så efterlod han, da han til sidst tog afsked med livet på jorden og gik til det ukendte evige land, rigets arvinger ikke blot sine kongelige rigdomme, men også sikre vilkår for rigets styrelse, nu da freden rådede overalt, og han efterlod dem sin fædrene styrke og klogskab som mønster for mindeværdig dåd fremover. Men da nu de to kongsemner, Harald og Knud,⁵¹ han, som snart skulde få navnet Canutus, stredes om retten til herskermagten, så fik Harald, der både var den ældste og syntes sagtmodigst i fremfærd, ved folkets enige valg tildelt kongemagten, og han blev udråbt til konge af Danmark med ønsket om et langt og lykkeligt liv.⁵² Skønt den heftige Knud tog sig dette nært, mente han, det dog var bedre at vige for broderens vrede end ligesom de thebanske ynglinge⁵³ af lidenskabeligt magtbegær at begynde kamp med broderen og dermed underkaste sig skærsildens fortærende luer engang.⁵⁴ Han vidste ikke, at Guds hjælp engang skulde komme til ham, og anede lidet, at den skulde ophøje ham til enestående

51. Canutus er den latiniserede form for det berømte kongenavn og bruges som helgennavn.
52. Ælnoth giver tydeligt nok udtryk for, at folkestemningen ved kongevalget har været imod den strenge Knud, jfr. Passio, 2–3, og at Harald var mere folkekær ved sin mildhed. På grund af sit sindsblødhed fik han tilnavnet Hén, en hvæssesten.
53. Eteokles og Polyneikes. Oidipus' sønner, kom i strid med hinanden om herredømmet i Theben og dræbte hinanden i tvekamp.
54. Brodermord ansås for ugudeligt og medførte sjælens fortabelse. Knud fejdede ikke mod sin broder og skal efter den ældre helgenlegende (Passio), se M. Cl. Gertz, Knud den Helliges Martyrhistorie, s. 8–9, være draget til Sverige, og Saxo lader ham herfra fejde mod kurer og ester. Jfr. Knytlinge Saga, udg. 1977, s. 42ff.

hæder. Men Gud selv, Vorherre, som dvæler i det høje, som ser ned til det ydmyge og på langt hold kender det ophøjede, lod ophøjelsens time for sin udvalgte hvile til en senere tid for den mand, som han havde udset til at hædres ikke blot timeligt, men også med evigt herredømme.

Men lad os nu gå videre med den beretning, vi har tænkt at aflægge. Da Harald havde fået sin kongemagt i hænde, gjorde han sig megen umage for at følge sit folks ønsker ved ikke blot at udvælge de love og retsbestemmelser, som det ønskede, men han stræbte også efter, at de regler, som folket havde udpeget, skulde overholdes for eftertiden gennem hans kongelige myndighed.⁵⁵ Derfor har også danerne lige til i dag af de valgte eller udpegede konger forlangt de af kong Harald stadfæstede love efterlevet, og de lover og priser Harald som fredens og den offentlige friheds fader på grund af de love, han udstedte.⁵⁶ Da nu også han, i det sjette år af sin kongetid, var gået bort ad sine fædres vej, fik det

55. Der er her tale om Harald Hens love. Efter Ælnoths fremstilling har da kongen den almindelige ret til at udstede love, men det er folket, der ønsker dem. Formelt er det da kongen, som udsteder lovene, men reelt er det folket, som lovgiver. Harald Héns love skulde gælde som rigslove for eftertiden. Deres reelle indhold kender vi ikke mere fuldt. Det bestemmes, at folket har ret til brug af almindingskovene; der indførtes renselses-éd i stedet for tvekamp. Der er et præg af humanitet over disse bestemmelser, og derfor kan Ælnoth kalde Harald frihedens fader.

56. Folket forpligtede kongerne til overholdelse af lovene, og af Ælnoths ord tør sluttes, at lovene hos de efterfølgende sønner af Svend Estridsen af folket er krævet overholdt. Vistnok søgte kong Knud at sætte sig ud over lovene, i hvert fald for almindingskovens vedkommende, hvad kan læses i Knytlinge Saga (s. 47 i den danske

berømte sted, der på dansk hedder Dalby, nemlig »Dalens By«, hans legeme at gemme til den kommende genopstandelse og overlod det gennem en kristen jordefærd til den moderlige jord.

Om Knud Konges og Martyrs Bedrifter

5. Da nu vor rotur langs stranden er ovre, da vi har set os godt omkring i nærmeste nabolag og nu skal til at stævne ud i åben sø, lad os da med omhu stoppe revnerne og sprækkerne i vort skib, for at ikke det svigefulde havs vande skal trænge ind og tilintetgøre os på vor færd. Lad os hejse dydernes sejl på masten: Herrens korstræ, således at vi for den fejende østenvind kan med tilproppede øren frit stryge forbi den lokkende sirenesang og føre vor helts fortjenester ind i den ønskede havns sikre skød, dér lade vort anker falde og vinde tag i den guddommelige barmhjertigheds grund, dette jo for at ikke forræderiske skær skal spærre vort skib med dets åndelige ladning vejen til dets mål og blande glæden ved den sikre havn med gråd og jammer, om vi ser vor kostelige ladning rives bort og snart efter flyde spredt om på bølgerne! Men Han, som har sagt: »Åbn din mund og jeg vil fylde den«,⁵⁷ Han vil styre vor følelse og forme vor tale, så at vi kan skildre hans strids-

udgave 1977). Om Harald Hens love, se nærmere hos Aksel E. Christensen, Danmarks Historie I, 1977, Fra 1042–1241, s. 239–42. Se også E. Arup, Danmarks historie. I, 1925, s. 181.

57. Salme 81, 11. Stilen i dette kapitel 5 er kunstlet og skruet.

mands berømmelse til behag for himmelens Herre og Konge.

Knud Konge. Canutus

6. Omend den ypperlige kong Svend Magnus' navnkundige sønner med deres medfødte klogskab kappedes om at efterligne deres fader i dygtighed, så stod dog vor Knud som den ypperste blandt dem, ham, som senere den hellige kurie i Rom under forsæde af paven og i overværelse af talrige bisper og højtstående prælater bestemte, man skulde kalde Canutus, enten det nu var på grund af hans visdom, hans livs renhed, eller fordi man besluttede, at han skulde optages i helgenernes række.⁵⁸ Han strålede som en karfunkel mellem kostbare ædelstene og stræbte ikke blot at efterligne sin faders virke, men også efter ved egen dåd at sætte sig et berømmeligt minde for eftertiden. Hos ham voksede indsigt og klogskab sammen med ungdommelig ynde, og ved den himmelske nåde og omsorg nåede han da også kongeværdighedens høje stade. Han besad en klar forstand, havde et kongeligt ydre, livfulde øjne, var våbenduelig og rådsnar, og hans klare tanke foldede sig ud i veltalenhed. Da det jo ikke står til den, der vil, eller til

58. Formen Cnuto eller *Canutus* er en latinisering af navnet Knud. Ælnoths »etymologiske« forklaring ud fra førstestavelen Ca- eller Can- er umuligt og søgt. Forstavelsen søges forklaret med henvisning til følgende ord: »*canities*« = grå hår, værdighed, visdom, muligvis til »*candor*« = renhed (renheden i Knuds liv), endelig til »*canon*« = Knuds optagelse i helgenernes canon.

den, der løber, men til Gud, der er barmhjertig,⁵⁹ eftersom de, der er udvalgte fra verdens begyndelse, skal have sæde i de uforgængelige boliger i den evige Faders kongeborg,⁶⁰ så formede Herren sig i ham en herlig stridsmand, som han fra en værdig og myndig konge vilde gøre til de himmelskes fælle og til martyr.

Den fromme og gavmilde Konge

7. Men da han ved broderens bortgang opnåede det herredømme, Gud havde bestemt for ham, gav han sig trofast og lydlig over til Kongernes Konge, for at han med hans beskyttelse og hjælp kunde værne sig både mod angreb fra jordiske fjender og de onde ånder. Han gav mad til de hungrige og fattige, klædte de nøgne og frysende, hjalp kærligt de forældreløse og enkerne, støttede pilgrimme og nødlidende med milde gaver. Præstandens mænd hilste han snart med tiltalen »herre«, snart med et »fader«, og de til gudstjenesten viede helligdomme udstyrede han med kongelig skænk og gave. Han kom regelmæssigt til kirkerne for at høre hele den daglige gudstjeneste, og hvad han der med sit hurtige nemme fik fat på, det gemte han i sit hjerte. Guds ånd æggede ham til aldrig at glemme disse ting.

59. Rom. 9, 16.

60. Joh. 14, 2.

Knud ægter Edel. Søger under Modstand at styrke Kongemagten

8. Han holdt sig på afstand af den usædelighed, som mange konger er ofre for, selv kong Salomo, der engang var skyld i, at hans efterkommere fik frataget ti dele af riget og knap nok under Guds vrede fik lov til at herske over to. Efter sine mænds kloge råd valgte han sig en ægtefælle af ædel kejserlig æt, og da hun med stor ære blev ført fra vesterlandet hertil, modtog han hende med skyldigt hensyn til hendes navn, Edel, der betyder ædel, som en ædel kvinde på ædel vis, og han havde nok i ægteskabet med hende, idet han afviste ukyske frillers favntag, som jo Jesus Kristus og hans egne kan bevidne det.⁶¹

Videre skaffede han sig nu, på samme måde som det siges om den salige Job,⁶² med stor iver viden om de

61. Edel eller Adela var grevedatter fra Flandern. Hendes fader, Robert, var en dristig kriger. Ved ægteskab 1063 med Gertrud, greven af Frislands enke, fik Robert styrelsen af Frisland og kaldtes derefter Robert Friser. Da hans broder, grev Balduin, fejdede imod ham, fældede han ham og tilrev sig Flandern. Han havde oprindelig været ven med Vilhelm Erobreren og hjulpet denne i England, men blev hans fjende. Derved kom han i forbindelse med Knud, som i sin faders navn fejdede mod Vilhelm, og o. 1082 ægtede Knud Edel. Hun var for så vidt af kejserlig æt, idet den flandrske greve på mødrene side nedstammede fra karolingerne. Edel var opkaldt efter sin farmoder, en datter af kong Robert I af Frankrig.

62. Job 29, 16.

praktiske forhold, som han ikke kendte, gennemgik dem jævnlig med kloge, gudfrygtige mænd og drøftede ud og ind med dem, hvordan han i sin kongetid skulde her i landet øge ærbødigheden for den kristne religion. Ved nøje at iagttage forholdene gjorde han sig det klart, at mangt og meget fra gammel tid for den himmelske retfærdigheds skyld burde rettes, hellere end at man bejlede til folkets gunst ved at bevare dem. Med nådig hjælp fra den himmelske Herre bestemte han at sætte bom for dem.⁶³ Men folkets utæmmelige vildskab og medfødte hårdhed udsatte dog dag for dag udførelsen af hans vilje. Og da jo skriftens ord bevidner, at enhver der handler ondt og undgår lyset, for at ikke hans gerninger skal udsættes for dadel,⁶⁴ så skete det, at de, som foretrak at lunte af i de gamle vante spor og hellere vilde vælte sig i deres synder fremfor at høre opmærksomt efter retfærdighedens velgrundede tale og forlade, hvad de hidtil med urette havde overholdt, at de på deres forsamlinger klagede over, at han slog ind på tåbelige veje og mest lagde vægt på nye uhørte ideer. Da de ikke fulgte lyset fra Guds vejledning, men blev ansporet af en anden ånds indskydelser,^{64a} rådslog de om, hvordan de bedst kunde ryste hans styres åg af deres stinde og til i dag ubøjede og trodsige nakker. Den jævne mand forstod nemlig ikke, hvad den Alvidende indgød i hans

63. Her tænkes på de hedenske skikke, vikingefærd, ofringer til hedenske vætter, krænkelse af fastebudet. Jfr. opgøret i Knytlinge Saga mellem Knud og Blod-Egil.

64. Joh. 3, 20.

64a. 2. Kor. 4, 11.

kongelige bryst.⁶⁵ Mens kongen nemlig søgte at udrive dem af syndens trældom og føre dem tilbage til ret frihed,⁶⁶ så hørte de ham jo nok, men forstod ham ikke; vel så de ham, men nærmest som om de var blinde,⁶⁷ og de regnede ham nærmest som en forstyrret af deres gamle fred og ro og for en, der vilde rane deres tidligere frihed.⁶⁸ Derfor dyngede de skyld over sig og gik udenfor.⁶⁹ Ja, de gik udenfor, idet de foretrak deres egne vedtægter for den guddommelige retfærdighed og ikke vilde underkaste sig kirkeloven.⁷⁰ Således blev de da udskilte fra de retfærdiges samfund, udjagne af deres enemærker og regnedes som slette mennesker, fordi de af fri vilje gjorde sig til syndens trælle. De faldt da i den snare, som de havde udspændt for den uskyldiges fødder, og i den grav, de selv havde gravet, ligesom jøderne, fordi de ikke vilde tåle ham, der revsede deres fejl. Men vi gemmer nu fortællingen om deres fortabelse til rette tid og vender tilbage til skildringen af vor helts gode egenskaber.

65. Rom. 8, 6ff.

66. Joh. 8, 32, 34.

67. Hentydninger til Jes. 6, 9f.

68. Knuds ønske om at skabe sig et stærkt kongedømme bragte ham i konflikt med det frihedselskende folks nedarvede rettigheder. Han vilde med sin kirkepolitik styrke riget, men gik for hensynsløst frem.

69. Hentydning til Joh. 13, 20. Judas gik udenfor, forlod apostlene og svigtede Jesus.

70. Jfr. Rom. 8, 7. Iflg. Ælnoth ændrer danskerne ikke deres lov efter kirkeretten, jfr. kap. 28, s. 89.

Knud revses og faster

9. Guds frygten voksede nu hos denne Guds tjener og sande konge, og eftersom det at være konge er at være Guds tjener, og det at herske over sine laster betyder at have herredømme, så gennemtænkte han i sit hjertes lønkammer nøje sine hidtidige handlinger, fejltagelser og sine ungdomssynder,⁷¹ og over for de ham nærtstående præster, der dengang var kapellaner ved hoffet, men nu ærværdige bisper, nemlig Gerold og Arnold,⁷² underkastede han sig et oprigtigt skriftemål og bøjede sig endda så dybt for den guddommelige nåde, at han, så utroligt det lyder, ikke afstod fra af dem at modtage revsende slag, når kun de var til stede og ellers kun kendte for Gud og hans engle. For han havde ladet sig fortælle, at jo mere det ydre legeme spæges, des mere frigøres ånden,⁷³ og at de, som længes efter at tilhøre Kristus, ikke viger tilbage for at lade det kødelige legeme med dets laster og begær korsfæste. Når da hans gæster troede, at han på fastens fest- eller på dens al-

71. Ælnoth lægger ikke skjul på, at Knud med sin heftige karakter har overgreb og forseelser at angre. Der kan være tale om kirkebrand og grusomheder under Englandstogene, om erotisk løshed, jfr. i Knytlinge Sagas kap. 31, hvor der fortælles om Knud og den unge præstekone.
72. Gerold var biskop i Ribe. Arnold nævnes i Knuds gavebrev til Lunds domkirke 1085. Af Roskildekroniken ved vi, at Arnold efter biskop Svend Nordmands død 1088 på Rhodos af Oluf Hunger blev gjort til biskop i Roskilde. Han døde 1124.
73. 2. Kor. 4, 16.

mindelige dage⁷⁴ og hver fredag i ugen nød vin eller mjød ved bordet, så var det kun hans tro tjenere og Ham, som ved og ser alt, der vidste, at han drak det rene vand. Og de kostelige retter ved det kongelige bord førte han blot til munden eller gav dem videre, snart til de omsiddende, snart til fordeling mellem de fattige, mens han selv kun spiste tørt brød med salt på. Dermed holdt han knap nok sit legeme oppe og spægede det snarere ved ikke at indtage nok. Han ønskede nemlig ikke, at hans færd skulde berømmes for mængden på gader og i stræder, men han vilde at den skulde billiges af Ham, som ransager hjerterne,⁷⁵ og hans venstre hånd vidste da ikke, hvad hans højre gjorde,⁷⁶ fordi han ikke dermed søgte menneskenes bifald og ros, men ventede på sin løn fra Faderen, som ser i det skjulte.

Knuds Ry breder sig

10. Men da efter skriftens sande ord⁷⁷ en by, der ligger højt, ikke kan skjules, og lampens lys hellere må stilles højt end tildækkes, så bredte rygtet om denne fyrstes gode egenskaber, hans fasthed og klogskab, sig viden om lande og det både hos skotter, orknøboer og irere, der bor i landene yderst i vest, såvel som hos englændere, gallere og saxere, så at hans navn var kendt over-

74. Fra oldkirkens tid var fredag fastedag.

75. Rom. 8, 27.

76. Matth. 6, 3.

77. Matth. 5, 14.

alt.⁷⁸ Det berømmes ligeledes i Italien, men også hos det frankerfolk, som kaldes romanere⁷⁹ og er meget krigersk, lød hans navn i beundring og frygt.

Englænderne beder Kong Knud om Hjælp mod Vilhelm Erobreren

11. Om englændernes ædle folk ved vi gennem den krøniker, som folkets historieskriver, den ærværdige præst, Beda, har skrevet, at det nedstammer fra de gamle saxere. Da nu englændernes tapre kong Harold var blevet dræbt under sydnormannernes hertug Vilhelms listige overfald, og Vilhelm snart fik det engelske rige fast i sit greb, og da englænderne nu i nogen tid havde levet under disse romaneres eller franklænderes herrevælde, blussede et håb op hos dem om at genvinde deres frihed. Forudsætningen herfor måtte være, at den vidtberømte kong Knud med sin hær vilde lande på Britanniens kyster for at hævne drabet på sin slægtning,⁸⁰ når han erfarede, at denne, nemlig kong Harold, var dræbt af de samme romanere. Da jo englændernes udmær-

78. Gallere: Det ældgamle indbyggernavn i Frankrig, fra romertiden og længere tilbage. Saxere: Her menes tyskere som helhed.

79. Dermed menes normannerne i Normandiet. Disse var ved år 1000 i det væsentlige blevet fransktalende. Ælnoth undgår at kalde dem Normanner, idet man nu på hans tid brugte den latiniserede form Normanni for nordmænd.

80. Harold Godwinson var fætter til Knuds fader, Svend Estridsen, idet Haralds moder, Gyda, var søster til Ulf Jarl, Svends fader. Ulf var gift med Knud den Stores søster, Estrid.

kede anførere, jarler, thaner og fogeder, adelsmænd af forskellig grad dels var dræbte ved sværdet, dels var kastet i fængsel eller havde fået deres hædersposter og arvelen frataget, nogle var fordrevet fra deres hjemland og resten kuede under det trælleåg, der hvilede på folkets skuldre, så kunde de ikke længere udholde tyrannernes hårde tryk og bestemte sig til at hente hjælp udefra, for, som sagt, havde deres forudseende og snu fjender ikke ladet dem nogen anfører eller høvding tilbage som støtte for deres håb om at genvinde friheden. Derfor lod de flere gange sendemænd afgå, der skulde bede den berømmelige kong Knud om hjælp. Når han angreb deres fjender, vilde de nemlig kæmpe til det yderste for at skaffe ham herredømmet over England, hellere end tålmodigt at finde sig i deres fjenders tyranni og grumme herskervælde. Rørt af deres kummer og tilskyndet af sendemændene bestemte da den fromme helt at hjælpe dem i deres nød⁸¹ både for at give det ædle folk dets gamle frihed tilbage og for at straffe romaner-

81. Harold Godwinson var faldet i slaget ved Hastings (Senlac) den 14. oktober 1066. Siden, i 1069, havde englænderne bedt Svend Estridsen om hjælp, og denne havde sendt sin broder Asbjørn (Esbjørn) og sine sønner Harald og Knud. Danerne havde da først fremgang i England (se Den angelsaxiske krønike), siden stilstand. Asbjørn modtog bestikkelse fra kong Vilhelm og vendte 1070 hjem med flåden, unådigt modtagen. I 1075 gjorde danerne et nyt forsøg under Knud og jarlen Hakon Ivarson, men uden afgørende held. Bag disse danske forsøg ligger utvivlsomt et opretholdt, lovligt arvekrav i det danske kongehus på Englands krone. Også i de samtidige engelske kilder: Den angelsaxiske krønike og i Florence of Worcesters krønike, ses i de første 20 år efter den normanniske erobring af England klare vidnesbyrd om samkvem mellem oprørske og utilfredse angelsaxere og Svend Estridsen,

nes og frankernes vigtighed og for at hævne drabet på sin frænde. Han lod da en meget stor flåde udruste og befalede ved ledingsopbud sine mænd at holde sig rede til at tjene ham. Men Han, som bestemmer og styrer overalt, hvis domme er dybe som afgrunden, og hvis råd ingen dødelig kan udrede,⁸² standsede den løbske menneskelige vilje, enten det nu var for at udskyde dette folks afstraffelse,⁸³ eller det var for at bevare den ypperlige fyrstes martyrglorie for hans eget folk i stedet for at give den til fremmede.⁸⁴ For Gud vilde af danernes fyrste skænke folket en værnehelgen og førstemartyr. Vi har nemlig ikke af nogen beretning fra de gamle erfaret, at nogen mand i deres folk var blevet udmærket ved martyrium, heller ej, at nogen af dem fordom er omkommet på den vis i varig stræben for ubetinget retfærdighed. Kronet med hæder og ære sidder han derfor nu ved den evige konges højre hånd. Dette er kendt for Gud.

som engelske underhandlere søgte frem til over havet. – Som det ses af kap. 11, angiver Ælnoth ikke et arveretligt motiv for Knuds togt; han tillægger kongen ideelle bevæggrunde, og der kun antydes tanken om en ny dansk erobring af England. – Vilhelm Erobreren frygtede faktisk kong Knud, se William of Malmesbury, *Gesta Regum*, § 258.

82. Salme 36, 7 m. fl.

83. Ælnoth mener normannerne. Han har endnu ikke som skribent i Odense opgivet håbet for englænderne om at afkaste Vilhelms og hans baroners åg. Men Vilhelms styre viste sig stærkest. Han samlede mange hjælpetropper fra fastlandet til imødegåelse af det ventede angreb.

84. I fald nemlig Knud var blevet konge i England.

Flåden opbydes. Vilhelm ruster sig til Forsvar

12. Dag efter dag blev nu flåden rustet, og både de adelige og almuens mænd ventede i spænding på snart at nå over til det for sin frugtbarhed og godsrigdom så højt ansete land. Men da rygtet om dette hærtog hurtigt fløj til Britannien og gik fra mund til mund over det hele land, begyndte Vilhelm, der jo var en erfaren krigsøverst, at befæste borgene og byerne og at omgive fæstningerne med murværk, med grave og dækskanser, at istandsætte bymurene, at lade holde udkik fra dem og at sende vagthold til flere havne. En hær, der bestod af både gallere, bretoner og krigere fra Maine,⁸⁵ fyldte byernes huse så stærkt, at borgerne knap nok kunde finde plads ved deres arner. Og han bød englænderne, hvis længsel efter den danske hærs ankomst han havde hørt om, at rage deres skæg, at bære våben og klæder ganske som de romanskes, og for at narre de ankomende daner skulde de i alle måder se ud som mændene fra Frankerland.⁸⁶ Dog var der kun få, som gjorde det. Således stod da tingene til herovre.

85. Over grevskabet Maine var Vilhelm blevet herre i 1063 (se E. Albrechtsen, *To normanniske Krøniker*, 1980, s. 103, 150f.). I 1073 fandt der i Maine et stort oprør sted. Vilhelm sejrede og sikrede sig Maine for sin søn Robert Courteheuse, dog kun som len af huset Anjou.

86 På Bayeux-tæppet afbildes angelsaxerne med overskæg og med langt hår i nakken, mens normannerne er skægløse og kortklippede. Før sin ankomst som præst til Odense har Ælnoth haft de beskrevne forhold i England klart for øje.

Flåden venter i Limfjorden, klager til Kongen og vender hjem

13. Da nu skibene var udrustede, stod den danske ledingsflåde for bugnende sejl til Vesterhavens⁸⁷ kyster, og der ventede man hver dag på den kongelige flådes ankomst. Men kongen opholdt sig på det berømte sted, som efter en fordums herskerinde på stedet dér, Hede,⁸⁸ har fået navnet Hedeby, eller har fået det efter sin beliggenhed på sletten, idet navnet, hvis det oversættes fra dansk til latin lyder »Campi Villa«. Her gennemdrøftede han med sine bedste rådgivere, hvordan det indledte foretagende til nytte og gavn for så mange nu ved Jesu Kristi hjælp kunde føres igennem til heldigt resultat. Men ligesom Israels folk, da Moses i sin samtale med Gud tøvede for længe, krævede af Aron, at der skulde gøres dem guder, der kunde føre dem ud af ørkenen⁸⁹ – hvorfor de ved Guds vrede gik glip af både synet og brugen af det længselsfuldt begærede land – på samme måde blev også folket i ledingshæren utålmodigt

87. Man har tænkt sig efter tekstens udformning, at denne Vesterhavn har ligget i den vestligste del af Limfjorden. Med det kendskab, vi gennem arkæologien har fået til vikingefæstningen Aggersborg, kan man med rimelighed tænke sig, at flåden samlede sig længere østpå i fjorden, ved Aggersund og Aggersborg, der vel endnu i 1085 kan have eksisteret som militært samlingssted.

88. Ælnoth har, mærkeligt nok, kendt det gamle sagn hos Saxo om dronning Hede, der stævner fra Slesvig til Bråvallaslaget. Ælnoths anden tolkning af navnet er rigtig.

89. Se 2. mosebog 32, 1ff.

og klagede over, at denne nølen her på stranden var til ringe gavn for arbejdet derhjemme, og da man længtes efter at rette stævnen mod sin hjemmen, gik mændene til råds sammen og lod det blive tydeligt kendt, at der enten skulde gives dem lejlighed til at vælge en anden fører for togtet, mens kongen var optaget andetsteds, eller at der skulde sendes budbringere til kongen om at ile hertil med sine skibe så hurtigt som muligt. Berørt af denne stadige råben op og larmen beslutter da høvdingene at bringe kongen den kampklare ledingshærs klager for øre.

I spidsen for denne sendefærd til kongen drog Oluf, kongens broder, med sine fæller. Men han fik lidet held deraf. Han fremførte hærens budskab, idet han åbent og klart regnede klagepunkterne op. Men da kongen med sit skarpe blik gennemskuede sagen og havde trukket den lidt ud, sendte han broderen til forvaring hos den store hertug Robert⁹⁰ i Vesterlandene; denne var kongens frænde gennem datteren, kong Knuds dronning Edel. Med sendebud gav han hæren meddelelse om sin vilje. Men da høsten stod for døren, sender hele

90. Knuds hårde optræden mod broderen må forklares ved, at Knud har mistillid til ham. Saxo nærer heller ingen tvivl om Olufs forræderiske planer mod Knud, hans ønske om at sætte flådens mandskab op mod kongen. Alligevel er Knuds straf over Oluf meget hård. Han har nok ikke turdet sætte broderen i fængsel hjemme i Danmark og sendte ham derfor til Robert Friser. – Når kong Knud opholder sig i Slesvig, skyldtes det efter Knytlinge Saga kap. 42, at Knud frygtede et vendisk angreb. Efter A. D. Jørgensen, Den nordiske Kirkes Grundlæggelse, s. 785f., skal Knuds ophold i Slesvig ses på baggrund af, at han imødeså krig med kejser Henrik IV af Tyskland, idet han havde støttet Herman, kejserens modstander, som nu havde måttet søge tilflugt i Danmark.

hæren påny bud og beder indtrængende om, at han vil lade mændene drage hjem til udførelse af arbejdet derhjemme. Til våren kunde da hele flåden igen være parat til udsendelse, hvorhen han vilde. Da kongen ved de ædelbårne og stormændenes mellemkomst tillod dette, pakkede de teltene sammen, lettede glade ankrene af sandet, rejser de høje master, hejser sejlene for vinden og søger ud på det åbne hav med alle gode ønsker for kongen:

Havfladen fures af skibe, der haster mod hjemlige arner.

Kong Knud lovgiver for Kirke, for Trælle og Fremmede

14. Da altså nu hæren var vendt tilbage til den hjemlige dont, gav den gode fyrste sig atter i lag med kirkeligt arbejde. Han søgte at højne folkets ærbødighed for gudstjenesten, at øge præstestandens rettigheder.⁹¹ Ved en kongelig bestemmelse, der også indeholdt strafferegler, befalede han tillige overholdelse af højtidsdagene og de påbudte fastetider, som jo også følges alle andre steder

91. Ælnoth omtaler kun Knuds kirkelige reformværk i disse almindelige vendinger. Saxo fortæller derimod, noget mere indgående, om Knuds enkelte kirkelove. Knud gav bisperne rang efter kongen, højere end jarlernes. Retstvist mellem præsterne blev fjernet fra de verdslige ting og overlodes biskopperne. Kongens bestræbelser gik ud på at gøre præstestanden mere uafhængig af folket, og Knud hævdede præsternes ret til at modtage tiende. Jfr. Danmarks Historie I, 1977, s. 244–55.

i verden,⁹² og alt, hvad der syntes at være mod Gud, stræbte han af al evne at holde ude. Frigivne og trælle, som havde frikøbt sig ved midler, de havde tilkæmpet sig gennem eget slid og hårdt arbejde, fik nu ved offentlig tilkendegivelse tilstået deres frihed.⁹³ For fremmede og udlændinge, ligegyldigt hvorfra de kom, bestemte han, at de, hvis de da ikke havde pådraget sig skyld, skulde nyde samme ret som landets indbyggere. Dette vakte stor uvilje hos danerne, men jeg tror ikke, det på nogen måde var Gud imod.⁹⁴ Han undertrykte den oprørske trods mod Guds og lovens bud, og med den kongelige retfærdigheds scepter søgte han at bøje deres stive nakker.⁹⁵

92. Knud har da gennemført en afrundet kirkelig lovgivning. Kongen straffede overtrædelse af kirkens bud om højtiders helligholdelse.
93. Det varede sikkert nogen tid, før en frigiven eller løskøbt træl med sine efterkommere blev anerkendt af samfundet som fri mand. Knud træder da ind her som forsvarer af humaniteten.
94. Hermed ophæves den fremmedes retsløshed i staten. Bestemmelsen har sikkert gavnet landet ved at føre fremmed evne ind til gavn for dets handels- og håndværksmæssige interesser.
95. Knud dømte strengt i tilfælde, hvor domfældte skulde have tilladelse til at blive i landet. Knuds store gaver til Lunds domkirke var gods, som domfældte havde måttet afgive for at få »fred«: det så kaldte »fredkøb«.

Oprøret ulmer

15. Men oprirret af disse ting frygtede det godes fjende, dydens og sandhedens uven, at tallet på hans tilhængere på den måde dag for dag vilde skrumpes ind, og han greb da til alskens narrespil og blændværk. Og for at bringe forstyrrelse i denne tids store gudfrygtighed og få folket, som nu endelig gennem sin fromme førers flid var lige ved at gå helt ind under Gud, til nemmere at synke ned i hans egen ondskabs svælg, stillede han lumske fælder op, og med løvebrøl vandrer han omkring og søger sig dem ud, han vil opsluge.⁹⁶ Og ligesom han i gamle dage ved at sprede hadets gift ud havde ægget ypperstepræster, farisæerne og de lovkyndige op mod selve sandhedens ophav, for at den enfoldige almue af dem kunde lade sig hidse op til at fordømme livets skaber, således ægger han nu lumsk og listig som altid både de ældre af år, de mægtigste som jo også dem, der med glat og forvoven tunge var rede til alt, både ret og uret, ægger til modstand mod den gudfrygtige fyrste, ildner og hidser dem op beredte på og lystne efter al slags synd, hidser med sine ord de ædelbårne og folkets mænd til at slette den retfærdige mand af deres minde. Hans lede gift virker ind på næsten hele folket, og hildet i hans ondskabs snarer er det snart modent til enhver forbrydelse; mutte skuer de ned, ræddes for dagens lys⁹⁷ og gruer for den ufærd at tvinges bort fra ondskabs sti.

96. 1. Peter 5, 8.

97. 1. Moseb. 4, 5.

Derved får de lod og del med dem, om hvem den guddommelige visdom vidner, at Gud tvinger dem til at vige fra sig.⁹⁸

Kongsbrydernes Overgreb. Oprøret bryder ud

16. Men nu vil vi gå videre efter vor plan: De kongelige ombudsmænd eller fogeder bestræbte sig mere end rimeligt var på at rejse retssager i stort tal; de brugte for tunge lodder i deres vægtskåle, satte alle varers pris for lavt, og, for at sige det på jævnt dansk: de lod knap nok en øre gælde for en ørtug.⁹⁹ De bøjede retten, siger

98. Matth. 25, 41.

99. Kongens ombudsmænd er bryderne (kongsbryderne), der drev kongens gårde og repræsenterede kronen (Aksel E. Christensen, *Vikingetidens Danmark*, s. 217). Han sørgede for modtagelse af ydelserne til kronen og for inddrivelse af bøder. Han skulde på kronens vegne rejse sag mod dem, der forbrød sig mod styrelsen. Ælnoth angiver, at oprøret brød ud, fordi der fandt overgreb sted fra brydernes side, og at varer ved indkrævningen vurderedes for kort, endog så grelt, at *øren*, der gjaldt 3 ørtuge, blev sat omtrent = én ørtug. I vikingetiden var en mark = 8 øre = 24 ørtuge = 240 penninge. Kun sidstnævnte udmøntedes. Marken vejede ca. 216 gram; ifølge Saxo idømtes svære bøder for det brud på ledingspligten, som mandskabet havde begået ved at opløse flåden. Også Knytlinge Saga lader kong Knud idømme store bøder for ledingsbrudet (kap. 44). Et sådant forløb lader Ælnoth uomtalt, da efter hans fremstilling flåden til sidst sejlede hjem med kongens tilladelse. Ælnoths forklaring strider mod den almindelige historiske opfattelse, at det er kongens nølen med igangsættelsen af toget til England, der bliver årsag til oprørets udbrud.

man, og prøvede med vold og magt at kue ædelbåren som menigmand. Ophidsede af de utålelige overgreb var der mange ældre, som fulde af vrede og had vilde rette deres våben mod kongen og både mod ham og hans mænd; de sendte budbringere ud til alle sider for at hævne den uret, som de sagde var begået mod alle. Disse gudløse galninge løb da rundt og ophidsede ikke blot dem, der var rede til at forbryde sig, men også de jævne og uskyldige sind for at mangedoble antallet af medvidere i forbrydelsen og for overalt at lade hånt om sandhed og retfærd. Hvilken ufærd! Uretten knejser, kærlighed isner og visner, retten trædes under fode. Folket hidses til hver tænkelig forbrydelse og vejrer lystent efter kongens blod. Det stålsætter sin arm med våben, sindet med grumhed. Ak! Kun ét ængstes det for: at det gunstige tidspunkt for forbrydelsen skal forpasses, og raseriet sætte sig, før det fuldbyrder sit uretfærdige værk.

Den olme vrede? Hvorhen mon nu fører den
voldsfærd,
da folket sig rejser i vrede og trods mod sin
konge?
Hør kun, uvidende flok, hvad ud deraf du vil
høste:
Kvægpesten kommer, og hjorden skal segne for
sygen;
trækøksne svigte dig vil, og mælk du får ej af koen,
misvækst giver af korn kun en kneben håndfuld til
udsæd,

næppe man finder en ager med grøde og afkast.
Olden skal fattes i skoven, og græsset visne på
vænget,
mælk skal du mangle og savne honningens sødme.
Kvæget skal segne på marken, og fiskene kvæles i
strømmen;
hård skal hungeren hæрге og slænge de svage til
jorden.
Og du, som nu for din drot ej nakken vil bøje,
skal snart dig kaste i støvet for helvedes fyrste.

Kongen drager til Vendsyssel

17. Efter at kongen i de sydlige egne hinsides (nord for) den strøm, der hedder Lime,¹⁰⁰ havde udført de sædvanlige kongelige hverv,¹⁰¹ drog han til det kystområde, som på dansk hedder Vendle, hvilket betyder »det, der vender sig«,¹⁰² og der besluttede han at tage ophold på

100. Limfjorden. Ælnoth skriver: »i de sydlige strøg *hinsides* den strøm«, og hermed menes vel østligt i Vendsyssel: i Kær og Dronninglund herreder, hvorfra færden gik mod nord til Børglum.

101. De kongelige hverv var at holde ting og forestå retsplejen.

102. Ved 1075 kaldtes Vendsyssel af Adam af Bremen: Wendila. Efter Ælnoth betyder Vendle »det, som vender sig«, jfr. Vends herred på Fyn, om Middelfart. Sysselnavnet er antagelig afledt af roden i verbet vende, og navnet er vel den oprindelige betegnelse på selve Limfjorden (Lima = Limåen), der snor sig i løb, vige og sunde. Siden er navnet gået over på landsdelene nord for fjorden. Ælnoth er med sin forklaring inde på det rette. Dog synes han at mene, at det kun er vesterhavskysten, der hedder Vendle.

den kongsgård, som efter en fordums dronning på det sted, Burlina, men nu med ændret vokal hedder Børglum,¹⁰³ og at hvile nogen tid der med den kongelige hird, og han bød samtidig kongsbryderne at tilrettelægge og forfølge retssagerne.

Ophidsede ved hans komme flokkedes både ædelbårne og almue til deres ildevarslende rådsmøder og ildnede hinanden op til misligheder: de regnede det nemlig for en skam at rette sig efter kongens bud og at agte sig selv for ringere end kongen. Altså lægger de råd op mod kongens magt, sætter sig op mod Gud, for, som den sandhedskærlige apostel siger, den, der sætter sig op mod ordensmagten, sætter sig op mod den af Gud indstiftede orden,¹⁰⁴ og derfor regnes *de* med som Hans følgesvende, han, som brød sig fejl om at være Gud underdanig og blev slynget i helvedes svælg fra sin plads i de himmelske højder.

103. Børglum var allerede da en anelig kongsgård. Mens Ælnoth skrev, var den under omdannelse til et kloster for præmonstratenserne, og denne udvikling var fuldbyrdet før 1139. Stedet hedder i kong Valdemars jordebog Burlun.

104. Rom. 13, 2.

Kongen mødes på Tinge med Bønderne

18. På et sted, som hedder Kragestrand,¹⁰⁵ samlede sig den vildledte sværm barsk i hu og med væbnet arm og lagde nu i møder både ved dag og nat råd op mod den fromme fyrste. De enes da om enten at jage ham ud af deres landsdel eller, man kan skamme sig ved at sige det, at undlive ham. På en aftalt dag drager nu kongen med sine mænd til deres talrigt besøgte tingsamling for at overvære den, og da han mærkede sig de fremmødtes fjendtlige trods, går han så ud til sine folk for nærmere at overveje sagen. På grund af røret i den rasende hob må han dog nøjes med at fremlægge nogle ganske få bestemmelser, som han havde ønsket at få fra hånden. Da han nu tillige gerne vilde berolige den store oprørske mængde og sørge for sin egen og sine mænds sikkerhed, så bestemte han at følge budet fra Herren: »Hvis I forfølges i én stad, så flygt til en anden,«¹⁰⁶ at drage bort fra dette sted til et andet, for at ikke større optøjer skulde opstå.

105. Kragestrand, der i Hans Olriks oversættelse var ordet, der gengav tekstens Pontus cornicus, betegnede efter Olrik en lokalitet ved Vesterhavet nær op mod Hirtshals, endnu i slutningen af det 17. århundrede en ladeplads. I sin tekstudgave fra 1908 identificerer M. Cl. Gertz (s. 105) Pontus cornicus med landsbyen Horne, og farvandet ud herfor kan være kaldet Hornehav (Pontus), som da var gået over som betegnelsen for selve stranden: litus.

106. Matth. 10, 23.

Hirden går tilbage til Aggersborg, Kongen til Biskopstorp

19. Han forlod nu de nordligste egne og drog til vestlændingenes område,¹⁰⁷ og efter at han havde ladet sine trofaste og lydige delinger hirdmænd overføre til det sted, som fra gammel tid og til i dag kaldes Aggersborg, det er »byen på ageren«,¹⁰⁸ tog han selv med den ærværdige biskop Henrik og ledsaget af et stort følge ophold på biskoppens gård der i nærheden.¹⁰⁹ Nu da kongens tilbage tog blev almindelig kendt, trængte røverskarerne bandevis ind i kongsgårdene, drev kongens bryder ud af husene, lod de grådigt søgende blikke finde ind allesteds; de snappede alt det, der var nærmest for hånden, rodede som svin alting igennem, smed resten af ydelserne til det kongelige underhold, det, de ikke havde kunnet stoppe i sig, ud på jorden og trampede på det.¹¹⁰ Og hvad mere kan jeg fortælle? Da den store folkehob,

107. De sydvestligste dele af Vendsyssel, Ø. Hanherred, hvis sydvestligste sogne er Bejstrup (Biskopstorp) og Aggersborg.

108. Aggersborg ligger 2.5 km sydvest for Aggersund. Den i 1940'erne fremdragne del af en vikingeborg har vel været et første befæstningsanlæg, der havde til formål at sikre gennemfart ad fjorden og overfarten til Himmerland, men især var tænkt som en strategisk vigtig basis for togterne til England. Under dele af Aggersborgs vikingeborg findes klare spor af en ældre landsby fra vikingetid.

109. Tekstens »villa episcopij« er Ælnoths omskrivning for det middelalderlige Biskopstorp, som siden blev til Bejstrup, en landsby, der ligger ca. 8 km nordøst for Aggersborg.

110. Når kongen kom på gæsteri på en egn, ydede bønderne ham natu-

således som vi kan læse det hos David,¹¹¹ havde fundet på nye skarnsstreger, drog den videre frem. Nogle fulgte kongens spor til fods, andre til hest, og i et budskab lod de melde, at enten skulde mindet om den fromme fyrste udslettes i verden, eller han skulde stødes fra sin trone.

Biskop Henrik prøver at tale Mængden til rette

Dog gik den ærværdige biskop, der, som vi før sagde det, husede den store konge på dette tidspunkt, med nogle forstandige mænd den vildførte hær i møde, da han fik melding om, at oprørernes afdelinger nærmede sig, og han opfordrede dem med klar og rolig tale til, at de nu opgav at fortsætte med den voldsfærd, som de uden modent overlæg var slået ind på. Han gjorde det med levende veltalenhed klart, hvad der var ret og uret og varede dem mod at udsætte sig for at blive til udåds-mænd for alverden.

Bispen afvises

20. Men da nu Guds ånd var flyet fra de mænd, som sandhedens fjende og godhedens uven havde fyldt med

ralier til ophold, »nathold« eller »redskud«. Senere, på Valdemar Sejrs tid, blev disse naturalier ændret til en pengeydelse.

111. Jfr. Salme 20, 5.

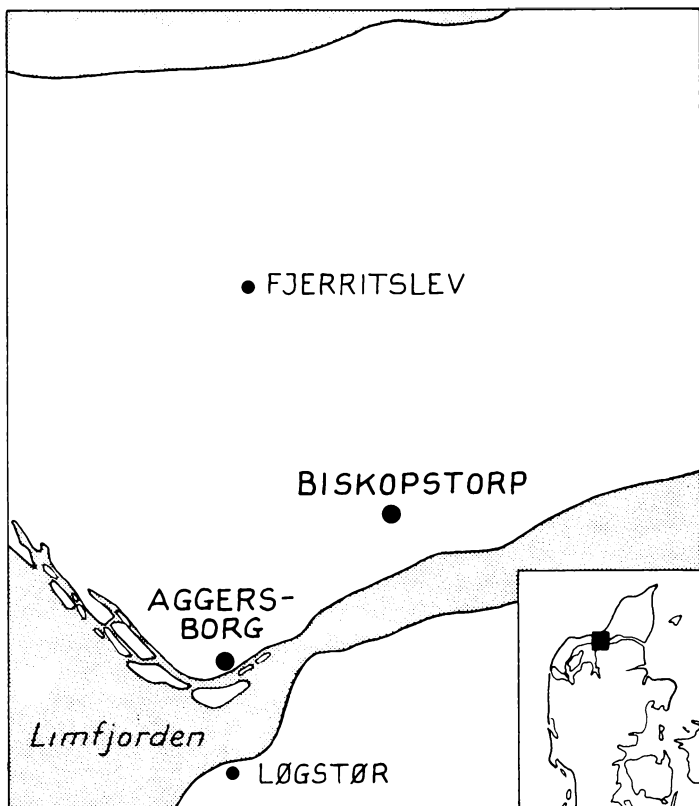

Fig. 1. Nutidig kortskitse, der viser beliggenheden af Aggersborg og Biskopstorp. Tegnet af Inger Bjerg Poulsen.

oprørsk uro og forvirring – for Guds ånd kan ikke hvile over ufredelige og lidenskabelige mennesker – så gik det dem ligesom jøderne, da de ikke kunne tåle, at Stefanos¹¹² med sine bebrejdelser skar dem i hjertet: De fnyste ad den ærværdige biskops råd, råbte op som gale og løb frem og angreb biskoppen. Med deres spyd hvirvlede de strandsandet op. De fyldte luften med deres råb, og for at ikke menigmand skulde lade sig berolige af hans sande ord og kloge råd, trængte de advarende ind på mængden og skræmte den med allandsens ulykker.

Angrebet på Aggersborg

21. For at man nu kunde se, at der var alvor bag den onde snak, og at den høje prælats velmente forsøg på at overtale dem var til ingen nytte, så rykkede nogle skarer, der var svulmet op i tal undervejs og nu var parat til enhver forbrydelse, hastigt frem mod den nævnte by, hvor kongens skattefogeder eller bryder havde sæde.¹¹³ Oprørerne gjorde også, hvad de kunde, for at rygtet om den opståede uro og vold skulde brede sig til det øvrige Jylland. Men lad mig nu komme til sagen! Grebet af gru var hver den bleven, som havde kunnet være vidne til disse galningers angreb. Nogle trækker de nøgne ud af sengen, nogle klynger de op uden på dørene, andre kaster de i vandet; selv stormændene søger man alle vegne

112. Apostl. gern. 7, 54.

113. Aggersborg.

og står dem efter livet, snart spærrer man dem med våbenmagt vejen til flugt, og dér vogter klynger af fjender med sværd i hånd foran dørene. Nu kommer det til kamp mellem de to parter. De, der står udenfor, angriber, mens de indespærrede prøver at forsvare sig og sine. Da nu mængden af fjender stadig tager til, springer nogle af kongsmændene upåklædte frem mod fjendens våben. Nogle segner døde eller sårede til jorden som flængede af vilddyr, mens andre flygter fra deres næsten ødelagte huse og søger mod de nærmeste skjulesteder. Nogle får sat skibe i søen og slipper da fri af de rasende angribere.

Imens var kongen med sine folk undsluppet over fjorden til den modsatte bred, bort fra urolighederne.¹¹⁴ Efter at nu alle kongens ombudsmænd og deres tjenestefolk var jaget bort, blev alt indbo endevendt, sengetøj fordelt, de enkelte kamre undersøgt, gæsteværelserne kæmmet og selv gravstederne gennemrodet. Det, som hver ransmand begærligt rapser, eller hver en ædedolk kan hügge i sig, toppes de om på stedet. Her stak mange usæle og rovgriske mænd gods til sig. Fjendehæren fra river mange ædelbårne deres fædrene ejendom. Andre plyndres for det, de engang med såret bryst vandt sig i kamp.

114. Da kongen af biskop Henrik havde fået at vide, at oprøret ikke kunde dæmpes, og at hæren nærmer sig, har han hurtigt forladt Biskopstorp og er sat over fjorden for ikke at blive standset i den forestående flugt sydpå. Nogle kongsmænd blev tilbage for at forsvare Aggersborg. Men det fremgår jo nærmest af Ælnoths fortælling, at de synes at være blevet overrumplet om natten eller ved daggry.

Oprøret breder sig

22. Drevet frem af sin stædighed og trods er det nu oprørshoben først om at gøre at sætte retten helt ud af spil i landsdelen, og for at ikke den fromme konge skal have et sted, han kan søge tilflugt, så sender den uden modent overlæg ilbud ud i alle retninger, bud, der i samlag med djævelen kapflyver med vinden og ønsker, at der ikke skal lades nogen i live, som kan holde dem op for deres onde gerninger. Men ligesom barmhjertigheds herre græd over Jerusalem og dens døtre,¹¹⁵ fordi byen ikke kendte de prøvelser, der skulde komme over den, og som han forkyndte¹¹⁶ – det Jerusalem, der efter fari-særernes råd og tilskyndet af de skriftkloge mange gange lagde råd op mod ham, barmhjertighedens kilde – således kunde vel også med god ret en barmhjertighedens talsmand græde over dig, *Jylland*, over dine jyders voldsfærd, da de forfulgte den Guds mand ansporede af djævelen, retfærdigheds fjende. Slig talsmand måtte nemlig forudse de ulykker, der for denne voldsdåd engang skal komme over dig, men som han til videre vil skjule for dine øjne,¹¹⁷ fordi han ser, at du kun tror på det nærværende og vel knap ænser det, du ikke ser, og som endnu ligger i fremtidens skød. Derfor kan det vel her være passende at tiltale dig med denne klagesang:

115. Lukas 23, 28.

116. Lukas 19, 41.

117. Lukas 19, 42.

mens du angrer dit fejltrin, med skyldig hæder og
hyldest
samtidig takker martyren i kummerfuld sorg for
din udåd.¹¹⁹

Men *det*, du, oh *Jylland*, i hovmod foragter at eje,
vandt sig det lysende *Fyn* i kappestrid med dig.

Førte end *Fyn* den planlagte udåd bittert til ende,
glæder dog øen sig nu ved alle de lysende jærtegn,
dem, den hver dag har for øje og ærer med iver:

Thi med sønderknust hjerte og blikket sænket mod
jorden,

åsynet vædet i gråd, mens næverne hamrer mod
brystet,

knæles her stedse i anger for skændselsdåden man
øved;

Fyn nu beder til ham, hvis livsgnist af oprøret
sluktes,

at han vil sones med øen og nådigt tilgive synden,
når ved stadige bønner den stræber at aftvætte

skylden.

Dér nu hans helligdom prydes med guldklædte

gaver,

stråler med kostbare smykker; her lyser det gyldne
metal,

silken, safrangul, ædelsten, alt i det prægtigste
udstyr.¹²⁰

119. Ælnoth bebrejder jyderne, at de ikke sikrede sig helligdommen på jysk grund, så at de fik sig den myrdede kongemartyr til deres frelse, mens nu *Fyn* sikrer sig det kostelige bytte. Denne tankegang er typisk for den kristne middelalder, i hvilken relikvier efter hellige mænd og kvinder spillede en stor rolle.

120. Hermed menes Sct. Knuds helgenskrin i Odense. Ælnoth har jo

Kongen fordrives fra Viborg Landsting til Slesvig

23. Der findes omtrent midt i Jylland et meget berømt sted, som dels på grund af sin høje beliggenhed, dels fordi der i gammel tid blev holdt ofringer her, eller fordi mange kampe stod her, eller måske til minde om en berømt hedenolds afgud, der hed Wig, nu på dansk hedder Viberg, det vil sige »Vigs høj« eller »Kampbjerget« eller »Offerbjerget«. ¹²³ Tit samlede sig her fra alle egne af Jylland en stor tingskare, både for at forhandle fælles anliggender og for at drøfte lovenes retfærdighed, deres stadige gyldighed og for at give dem fasthed. Og hvad der dér ved den optrædende folkeforsamlings almindelige beslutning bliver fastslået, det kan ikke nogetsteds i de jyske landsdele ustraffet sættes ud af kraft. ¹²⁴

Hertil kom nu den herlige helt med resten af sin hird, og da han så sig om efter nogen, der endnu var ham tro, fandt han ingen og mærkede, at man gerne lagde ham hindringer i vejen. Folket nordpå, der regnes for at være ophavsmænd til denne forbrydelse, havde, som vi

123. De ældst bevarede mønter slået i Viborg har navneformen Viborg. Navnet kommer af det olddanske *vi*. Ved sin tolkning af navnet som »Kampbjerget« har Ælnoth sikkert tænkt på det angelsaxiske ord »wig« for kamp.
124. På landstingene forhandlede love, der omfattede landet som helhed og altså var rigslove. Her omtaler Ælnoth den folkelige lovgivning på landstinget i Viborg for Jylland. De fire landsting i Danmark holdtes henholdsvis i Viborg, ved Urnehoved i Sønderjylland, i Ringsted og i Lund.

jo før hørte det, drevet af den Onde allerede foldet sit vanvids bannere ud alle vegne og lovede ikke den fromme fyrste tilflugt på noget sted. Ak! Hvor ræven kan søge tilflugt i sin hule og himmelens fugle bygge sig rede, der kan menneskesønnens, Jesu Kristi, tjenere ikke have noget sted at lægge deres hoved til.¹²⁵ Fra det urolige Viborg kom han til havnen ved den fjord, som hedder Slien,¹²⁶ for med sit følge, der var udmattet af flugten gennem landet, at nå til Fyn ad søvejen.

Kong Knud sejler til Fyn

24. Da nu nogle snekker hurtigt var gjort sejlklare, og de nødvendige forsyninger var bragt om bord, forlod den store fyrste de rasende jyder og Jylland og sejlede med sine hirdmænd over de gyngende sunde til Fyns land, her, hvor der ventede dem nye kampe at prøves i. Fandt han vel ikke her den ro og sikkerhed, han søgte, nåede han til gengæld den evige saligheds palme og varigt minde om sin herlige sejr. Dig var det nemlig, du gamle frister, der med din udspekulerede ondskab og dine lede påhit med Guds tilladelse satte alt det i gang, for Gud selv vendte jo alt til det bedste. Engang var du hædret og herlig, men alligevel blev du for dit ubændige

125. Matth. 8, 20.

126. Havnen er Slesvig eller Hedeby (på dette tidspunkt snarest det første). Saxo fortæller, at Knud bød dronning Edel blive i Slesvig og med deres lille søn, Karl, rejse til Flandern, hvis det måtte gå ham selv galt.

hovmod slynget ned fra himmelens tinde,¹²⁷ og senere fristede du, bare kun i en slanges skikkelse, med Vorherres tilladelse vor slægts anefædre! Intet under er det heller, at du i hvert et rige lægger snarer for hver en Guds mands fod, når du daglig over hele verden spænder ben for de troende og til den endelige fordømmelse af dig samler revl og krat af dine talrige hjælpere sammen, der med dig skal opbrændes i den evige lue. Sæt da fart i dine usle hjælpere, hids dem op mod Guds tjener, styrk deres kræfter, sæt mod i dem, klæd deres arme i stål, læg dine planer, fylk dine medskyldige i tætte klynger, for at mindet om den berømmelige fyrstes sejr kan vinde des mere glans, jo grummere hans fjender raser mod ham.

*Fynboerne slutter sig til Oprøret.
Piper sviger Kongen*

25. For at det himmelske Forsyns beslutning ikke skulde udsættes, så sendte ved rygten om kongens ankomst folket bud ud til alle sider, og en stor hob almue samler sig, der med glødende iver ubetænksomt lægger råd op med det formål at jage den gudfrygtige fyrste ud af landet eller, ja, det er med blu man nævner det, at ud-slette ham af de levendes tal. Selv drager han fulgt af sine hirdmænd til stedet for sin sidste kamp, sin sejr og hvile, det sted, som hedder Othenswi (Odense).¹²⁸ Han

127. Se f.eks. 2. Pet. 2, 4. Jes. 14, 12ff. m. fl.

128. Den ældst kendte navneform for Odense er Odins-vi. På gamle

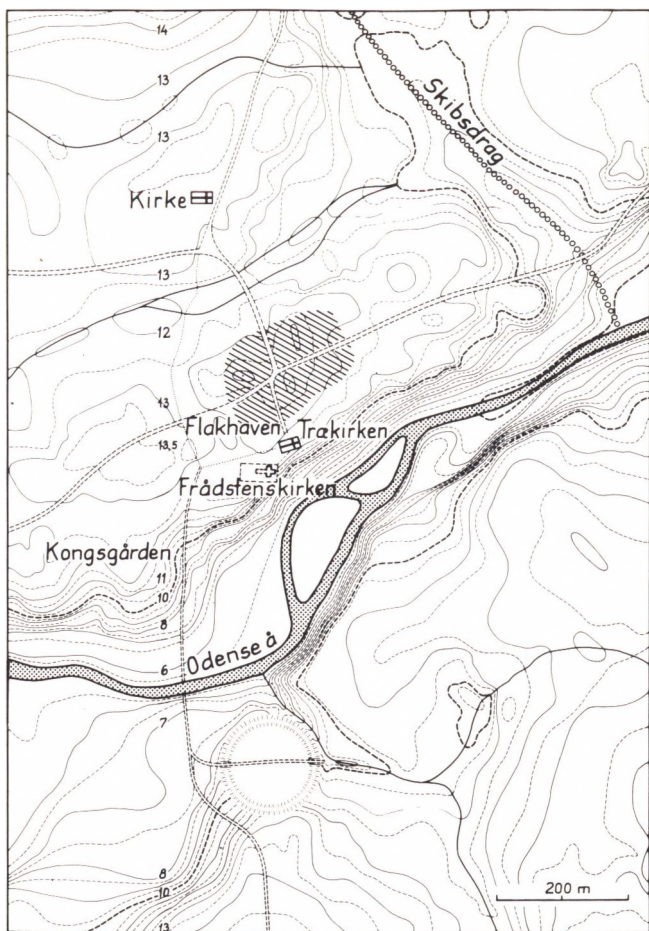

Fig. 2. Kortskitse med plan over Odense ved 1086. Trækirken, frådstenskirken og kongsgårdens plads er indtegnet, ligeså området af borgen på Nonnebakken. Tegnet af Inger Bjerg Poulsen til *Odense Bys Historie*, I, s. 149. Det indtegnede »skibsdrag« mener dr. Tore Nyberg har været anvendt til i en sænkning langs Pjentedamsgade at trække vikingskibene fra Odense å over land til Næsbyhoved sø og fjorden for at undgå den læn- gere vej ad åen om ad Åsum bro til Sedenstrand.

fulgtes med sin broder Erik, den senere berømte konge, dertil med den udmærkede Svend¹²⁹ og med sin fælle i trængsel og kamp, Benedikt, for at afvente begivenhedernes gang, og hvad han skulde beslutte for sig og sine mænd.

Men oprørernes styrke voksede fra dag til dag. De sender bud til kongsgården, ikke så meget budbringere som spioner, der søger at skaffe sig oplysninger af enhver art for med kraft at slå ham og hans følge ned. Der gik nu oprørernes leder og forræderiets igangsætter, Piper,¹³⁰ den mest ansete blandt fynboerne, en snu person af glat veltalenhed, svigefuld til den skyldløse fyrste, og for at gøre sine løgne troværdige røber han folkehærens tåbelige beslutninger og lover at dæmpe dem ned ved at tale stærkt imod dem. Han fik nu sæde ved kongens bord og sad ham næst, for at det skulde gå, som David

mønter ses navneformen Oðsvi, således på en mønt i Fyens Stiftsmuseum: ALFNOÐ ON OÐSVI, slået under Svend Estridsen, afbildet Fynske Minder 1970, s. 124, og i E. Albrechtsen, Fyn i Oldtiden, s. 133. Om den indbyrdes beliggenhed af de ældste kirker i Odense, se Fynske Minder 1956, plan s. 204, og s. 203ff. – Erik er den senere konge, Erik Ejegod.

129. Om denne Svend vides intet sikkert. Muligvis er han kongens broder, en af Svend Estridsens sønner. Vi kender en Svend, som ved Erik Ejegods død iler til Viborg landsting for at blive konge, men som dør undervejs. I udenlandske krøniker hører vi om en dansk kongesøn, Svend, der 1104 skal være faldet i Lilleasien som korsfarer mod seldsjukerne.
130. I Knytlinge Saga kaldes han Ejvind Bifra og er jyde. Hos Saxo hedder han Blakke. I sagaen spiller Ejvind Bifra en betydelig rolle på Viborg landsting ved kongevalget efter Svend Estridsen. Bifra, Piper er vel begge fordrejede navneformer, begge tydende på usikkerhed i overleveringen.

siger: »Den, der spiste mit brød, har løftet sin hæl mod mig«, ¹³¹ og da han til sidst havde spist sig mæt i kongens mad og beruset sig i hans bæger samt modtaget hædrende gaver af ham, så bar han sig ad som forræderen Judas over for sandhedens Herre, da denne rakte ham brødet dyppet i suppen med ordene: »Hvad du gør, gør det snarligt!«, ¹³² idet han gav sin konge fredskysset med svigefuldt hjerte. Ligesom Judas havde solgt lysets fader og fromhedens lærer til farisæerne for sølvpenge, således handlede også han: Idet han forlod dagens lys, det vil sige: kastede ærlig troskab bort og klædte sig i troløshedens mørke kappe, idet han, som natten møder natten, ilede til fjendeskaren for at meddele den ikke kundskab, men tom snak, ¹³³ fordi nemlig det, han havde hørt af kongen, blev gengivet med fordrejelse af hans ord. Og så forklarede han dem, på hvilken måde de med svig kunde komme ham til livs.

Ve dig, arme dåre og tåbe! Til hvad nytte driver du dit spil her, når du dog kun til spot og spe for dig selv breder hans ry vidt ud over verden, den mands, du nu med dine sammensvorne forfølger. Du skammer dig nok ikke ved at forråde den herres liv, ved hvis bord du for lidt siden var gæst? Hvorfor rettede du ikke korstegnet mod den frygtelige, den skrækelige fjende, som stod skråt bag dig? Hvorfor skævede du ikke i tide til det truende sværd, der hang over dit hovede? Og når ikke engang kongens venlige gæstfrihed eller den til dig frembårne hædersgave kaldte dig tilbage fra niddingsværket, hvor-

131. Joh. 13, 18.

132. Joh. 13, 27.

133. Jfr. Salme 19, 3.

for tænkte da du, der jo ellers er vågen og forstandig, ikke på den evige skam og på din sjæls uaftvættelige synd? Endnu strammer din bug af maden, og dine øjne er rødsprængte af vinen, nu mens du fordøjer, og alligevel kalder du allerede de fjender hid, til hvem du vil forråde din fromme bordfælle. Du skamløse, slette mand! Alverden må udråbe din skændsel, fortjent som du har at blive nedstyrtet i underverdenens mørke, i helvedshundens gab, Du ulykkelige! Du har vist dig ringere end Annas, ondere end Kaifas, grummere end Pilatus. Da jøderne råbte til ham, at Jesus skulde korsfæstes, fik Pilatus bragt et fad vand, ikke så meget for at vaske hænderne rene, som fordi han ønskede både i ord og handling at kaste ansvaret for uskyldigt blod fra sig. Men du, dreven af vild grumhed, drukken af det bæger, som al forgifts og ondskabs fader rakte dig, du tøjlede ikke den uvidende almuehobs vildskab, men æggede den endda til så hurtigt som muligt at få ende på den lede sag. Det var ikke frygten for kejseren,¹³⁴ der fik dig til dette, men det var den gamle fristers indskydelse, som Gud i det høje, der oppefra overskuer alt, i sin visdom ikke kaldte tilbage fra den usle udåd. Thi ligesom den ugudelige Judas engang ved at give Vorherre Jesus et kys tilkendegav for jøderne, hvem de skulde pågribe, så viste du også vej for folkemængdens stormløb frem mod den Guds mand. Og derfor, ligesom Judas siden omkom ved strikken, således skal du besat af djævelen snart afbide din egen tunge,¹³⁵ når sjælen forlader din forbryde-

134. Som tilfældet var det for Pilatus.

135. I det følgende kapitel fortælles om Pipers straf, et sent tilkommet træk i helgenlegenden om Knud.

riske krop, og du med velfortjent straf nedstyrtes i helvede for at opsøge den, der lider samme straf.

Kongsgården tages. Kongen og Hirten søger Tilflugt i Albanikirken

26. Den oprørske skare strømmer nu i klynger efter denne fører¹³⁶ mod kongsgården rede til at øve udåd af enhver slags. Hestevrinsken, røret fra mængden og våbengnyet rejser sig lydeligt; jorden skælver under mændenes fremløb, støvet løfter sig i skyer og slører luften i den endnu højlyse dag med aftenligt mørke og hyller de allerede forblindedes øjne og sind i tåge. Men da vespertid¹³⁷ nærmede sig, gik den gudfrygtige helt for at høre vesperbønnen og for at befale sig og sine mænd Gud i vold over i den nærliggende kirke, der var indviet til den dyrebare martyr St. Alban.¹³⁸ Og han gik med sine tro mænd, der tog del i hans strid, og, som man må tro det, ikke så meget for kampens skyld som for at få del i hans løn. De andre søgte skjul, hvor de kunde, og sørgede for at redde livet.¹³⁹

Fjendens hærske strømmer nu fra alle sider til, bryder ind i de kongelige bygninger og haller¹⁴⁰ og besætter

136. Det er Piper.

137. Vesper, den femte og sidste af dagens bedetimer, kl. 6 aften.

138. Se note 145.

139. Broderen Benedikt gik med kongen ind i kirken. De to andre brødre, Erik og Svend, synes at være flygtede. Erik drog til Sverige og blev der under Oluf Hungers styre.

140 Kongsgården, efter hvilken der ikke kendes arkæologiske spor, har

dem. Nogle prøver endog at bryde ind i helligdommen, hvor den gudfrygtige fyrste med sine mænd var gået ind, andre vilde sprænge kirkedøren, mens andre søger at lægge ild til. Resten trænger sig på enten for at fange dem levende eller for at stå som sejrherre, når de andre falder i kampen. Men ilden slukkes af et regnskyl sendt af himmelen, og de ubetvingelige hirdmænd derinde gør ved døren modstand mod fjenderne og spærrer med deres raske våben adgangen i den herligste kamp for deres fyrste. Imens beder den fromme konge til den himmelske konge, ikke med Herodes' svig,¹⁴¹ men med Davids ydmyghed, idet han åbent lægger sin syndebyrde frem for den sande Gud, og han lader det ikke blive ved sin åbne bekendelse, men styrker sig med naderens livgivende sakramente og skænker altrene rige gaver af guld og sølv. Hans fæller gør det samme, når holdene under den væbnede modstand mod de indtrængende fjender skifter ud. Da til sidst den sammensvorne

formentlig bestået af flere bulbyggede træhuse. Hvis man antog, at kongsgården lå på Nonnebakken (mellem »Nonnebakken« og Al-légade, syd altså for åen), hvor ca. 100 år forinden en vikingeborg af Trelleborgtype var bygget, har afstanden fra borgen direkte mod nord over åen op til Albanikirken været ca. 400 m. Set fra Nonnebakkeborgen har byens lave træhuse, der lå sammen med og omkring den højt opragende Albanikirke, for blikket løftet sig på den nordre åbakke. Kongsgården har dog snarere ligget tæt vest for Albanikirken, se Tore Nyberg, *Fra boplads til bispeby*, 1982, s. 117, 149. Kirken har vel lignet en nutidig norsk stavkirke. – Om regnskyllet, der efter Ælnoth reddede kirken, har den ældre Passio intet.

141. Herodes sagde til de østerlandske vismænd, at han vilde tilbede Jesusbarnet, men han vilde i virkeligheden dræbe det. Se Matth. 2, 8.

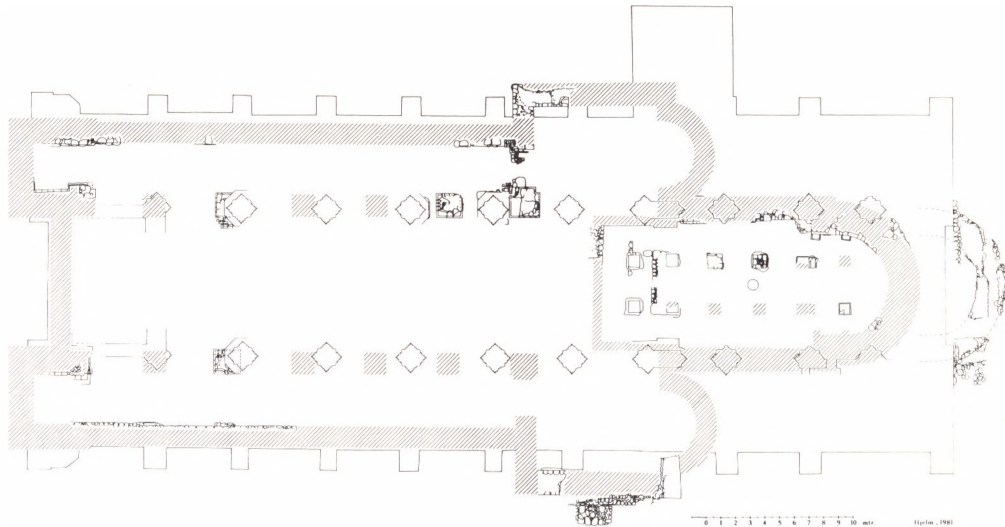

Fig. 3. Plan af den romanske Sct. Knuds kirke, hvis bygning påbegyndtes af kong Knud, og som indviedes år 1100 eller 1101, da den kanoniserede helgenkonges skrin blev altersat. Planen er tegnet af Nationalmuseets 2. afdeling på grundlag af arkitekt C. G. Schultz' udgravninger i 1946, da frådstensmurene kunde følges i deres fulde forløb med krypt og tredobbelt apsis i øst. Det kunde ikke ses, om kirken har været afsluttet i vest af en tårnbygning. Efter Odense Bys Historie, I, s. 158.

hærskare løber til fra alle sider og fylker sig omkring alle kirkens vægflanker, træder den frygtelige Piper udefra hen til døren og byder kongens tro skatmester op til tvekamp, idet han opfordrer ham til at gå på ham, om han da har mod og mandshjerte. Han derinde var ikke sen til at komme ud, og da de med drøje hug havde såret hinanden, sank kongsmændene med ære død om inde i kirken. Men den anden levede lidt endnu, for at det klart skulde ses, at han nu gik ind til sin straf. For da han fra kirken var båret hen i sit hus, blev han som besat af en djævel, béd og fór løs på alting omkring sig med næb og kløer, flåede alting i stumper, og mens fråden stod ham om munden, udbrølede han med ræddelig røst tom og uhørt snak, bekendte højlydt sin svig og forbrydelse, bed til sidst sin tunge af og forlod sit usle liv på denne forfærdelige måde.¹⁴²

142. Saxo lader Blakke, der svarer til Ælnoths Piper, blive dræbt ved kirkedøren, mens Knytlinge Saga lader Ejevind Bifra (Piper) dræbe Knud foran alteret, hvorefter han selv dræbes under flugt ud gennem et kirkevindue af kongsmændene. Støttet af de ældste kilder, Tabula, Passio og Epitafium (se s. 10 f.), synes Ælnoths fremstilling i hovedsagen rigtig, men jo helgenagtigt udvidet og udsmykket. Således er sikkert Pipers ræddelige død et sent trin i helgenlegendens udvikling og vækst (gennem ca. 35 år). Se herom M. Cl. Gertz, Knud den Helliges Martyrhistorie, s. 89ff.

Kong Knud såres

27. Men den utrættelige fjende angriber med stædig kraft kirkens trævægge, sender pile og slynger sten ind gennem vinduerne. Da den ypperlige fyrste ligesom Stefanos rammes af sten og som Sebastian såres af spyd,¹⁴³ så vædes den hellige kirke både af hans og af hans sårede og døende fællers blod; den indvies så at sige påny med deres dyrebare martyrblood. Men for at den gudfrygtige konge skulde komme til at ligne Kristus i hans lidelser, så bad han ligesom Vorherre Jesus Kristus mellem røverne på korset, hvor han nu her stod indringet af den rasende folkeskares spyd, om at måtte få sig rakt en drik vand, da han tørstede. Da en mand rørt af medlidenhed hentede vand og rakte ham det gennem vinduet, var der en anden, som kastede sit spyd og slog krukken ud af de tos hænder, og da vandet derved spildtes, berøvede han nok kongen mulighed for at slukke sin tørst, men fratog ikke den anden lønnen for hans medlidenhed. Men bagefter blev gerningsmanden slagen af vanvid, og da han lænede sig ud over en brønd for at slukke sin egen tørst, styrtede han på hovedet i dybet, så at kun benene ragede op i skrækkelig skrævestilling, men hans forbryderiske sjæl blev trukket ud af

143. Se Apostl. gern. 7, 58. Sebastian var kristen soldat i kejser Diocletians hær. Han fremstilles som en nøgen yngling bundet til et træ, gennemboret af hedningernes pile og spyd. Ælnoth siger, at Knud blev ramt af stenkast. Efter Knytlinge Saga blev han ramt i panden af en sten; det bekræftes måske af et iagttaget brud på Knuds hovedskal.

ham og ned i helvedes afgrund, og hans livløse krop blev tilbage på det sted til skue for dem, der kom til, som et vidnesbyrd om Guds straf. Og ved at omkomme på denne måde, mærkede han, at han havde forbrudt sig mod Guds tjener og nu fik straffen at føle.

Men hvad nu mere? Skal jeg tale eller tie? Det er jo min pligt at skildre, hvordan den begyndte forbrydelse førtes til ende, og sammenhængen kræver, at udåden til afsky for kommende århundreder fremstilles i sit fulde forløb. Vi har jo set den ypperlige fyrste indtil nu med sine raske helte kæmpe mod sine fjender, og vi har, som stod vi nær ved dem, af medleven gerne villet række dem hjælpende våben. Men nu, da jo alt det nærværende lakker mod enden, blomsterne har sat frugt, og høsten nærmer sig, så føler vi af medynk – vi er jo kun skrøbelige mennesker – smerte ved at skildre, at en så udmærket mand skulde tages bort fra denne verden. Dog høster vi på den anden side glæde ved gennem vor lovprisning at frydes over hans optagelse i himlen efter hans slidsomme livskamp. Hvad skal jeg vel sige om folkehobens sindssyge rasen? I kamp med sin jordiske herre viger den end ikke tilbage for at rette sine angreb mod selve fuldkommenhedens herre. De havde jo set ilden, der var lagt til kirken, slukkes ovenfra, for at ikke helligdommen skulde gå op i luer. De havde jo hørt den fromme fyrste stå midt i våbengnyet og stenregnen og dele nyttige og forstandige råd ud og love dem fred; men fulde af ondskab og blottet for godhed røres de hverken af Guds kraftige gerninger eller påvirkes af, hvad menneskelig fornuft tilsiger dem. Efter den himmelske herres bestemmelse stod afgørelsen nu for, og på den måde kaldte Han nu sin stridsmand op fra de jor-

diske trængsler for at give ham evig fred og ro. For der beredes ham et evigt æresminde, men dem evig foragt og skændsel; de vilde, som det er sagt om Herrens fjender, hvis de havde kendt ham, ikke løftet deres våben i raseri mod deres høje fyrste.¹⁴⁴

Kongens Død

28. Mens altså de tapre kongsmænd drev den fjendtlige hærske bort fra kirkens hoveddør, var angriberne gået hen til helligdommens østdel, hvor de havde set den fromme fyrste ligge knælende i bøn. Her huggede de med sværd og økser løs på bjælker og poster, og ved at slå en vægbjælke ind væltede de med den de små skrin med relikvierne efter de to salige martyrer Alban og Oswald og det mellem dem stående hellige kors ned på gulvet.¹⁴⁵ Nu kaldte den himmelske brudgom, der i næste nu skulde gøre ham til sin medvider i sine beslutninger, ham til den evige hvile, for da den herlige konge havde bryst og åsyn vendt mod alteret, var der en fra den ugu-

144. 1. Kor. 2, 6.

145. Angriberne har da i kirkens trævæg eller altergavl slået en bjælke ind, som, da den faldt ned, ramte alteret og væltede de to små helgenskrin eller -kapsler og det mellem dem stående kors ned på gulvet. På sit tog til England i 1075, eller måske ad fredelig vej, kan Knud have hjemført de nævnte helgenlevninger, som har kunnet rummes i de to småskrin (capsulæ). Oswald var konge i Northumberland og fremmede kristendommen i sit rige, indtil han faldt i kamp 642 mod det hedenske Mercia. Alban var en tidlig britisk martyr, der år 303 gik i døden for kristendommen under kejser

delige skare, der kastede en lansse gennem vinduet, gennemborede hans side og vædede helligdommen med hans uskyldige blod. Trods sit dødbringende sår glemte han dog ikke Kristus, for da han havde omfavnet Benedikt, sin broder og kampfælle, som stod hos ham dækket af mange sår, og havde givet ham fredskysset, så lagde han sig på gulvet foran det hellige alter med armene udbredt som et kors. Mens blodet vældede ud af såret i siden, anrøbede han Jesus med den stemme, han havde tilbage, og idet han befalede sin ånd til Skaberens, forlod han til sidst sit dyrebare jordiske legeme, nu helliggjort i blod, og gik ind i den evige barmhjertigheds lønkammer for her stedse at dvæle i fred for denne verdens tummel.

Hans tapre kampfæller vilde dog på ingen måde efter deres anførers død vige for fjenderne, men opmuntrede tilmed hinanden, strengte deres kræfter an, løb hastigt ind på livet af de gennem åbningerne indbrydende og gav mandigt hug for hug igen. De tog hævn over dem af deres fæller, der faldt, og valgte hellere at segne med hæder end at overleve så stor en konge. Men da fjenderne hastigt tog til i mængde, blev de ikke blot slået i jorden, men også trampet ihjel og kvalte af deres fremvæltende modstandere. Det hellige hus blev oversprøjt-

Diocletian. I St. Albans blev der rejst en kirke, der rummede hans relikvier. I Danmark var hans festdag den 21. juni. Måske kan disse kirkeskatte, og korset, hidrøre fra Asbjørn Jarls og Knuds togt til York og Norfolk 1069–70, hvorunder York, klostrene Petersborough og Ely plyndredes. I forbindelse dermed fortæller Anglo-Saxon Chronicle 1070, at flåden på hjemvejen spredtes af en voldsom storm. Nogle skatte nåede Danmark og kom til en kongsby, hvis navn krøniken lader stå åbent.

tet med blod. Rødt flyder blodet på gulvet, og således at det bibelord blev opfyldt, som siger: »Hedninger er trængt ind i din arv; de har besudlet dit hellige tempel, har udgydt dine helliges blod vidt omkring«. ¹⁴⁶ Derfor er de, som det står i følgende salmevers, »blevet en skændsel for deres naboer, til spot og latter for de omkringboende, og andre folk ryster på hovedet af dem«. ¹⁴⁷ Hvem vil nemlig ikke med afsky se på, at en god fyrste får lagt snarer for sin fod og udæskes af sit ugudelige folk? Hvem vil ikke vise foragt, når en konge bliver dræbt af sit eget folk? Jeg kan her minde om visse begivenheder i oldtidens historie. Grækenland tålte den jernhårde Agamemnon, som gennem ti år og mere holdt argiverne hjemmefra i krig og på havet. Spanien holdt ud under den grumme Hannibal, der var besudlet med fornemme mænds blod. Judæa tålte den grusomme Herodes, der forfulgte lysets og alle menneskers skaber; han veg ikke tilbage for frændemord, kastede ædelbårne i fængsel, rev de uskyldige diende børn fra moderbrystet og myrdede dem. Selv Rom, verdens hovedstad, fandt sig i den grumme Nero, ham, som med sit sværd gennemborede sin moders liv, dræbte sin broder, ompændte byen med luer og udslettede dem, der både var byens senatorer og rigets fædre.

Men det stejle Danmark vilde ikke finde sig i, at dets fromme fyrste, der levede efter Guds bud, viste folket vejen frem til trivsel og frihed, ivrig efter at lede folket bort fra gerninger, der førte til trældom. Usle bedrevinden! Dumme trods! Du hårde hals, som ikke vil lade dig

146. Salme 79, 1–3.

147. Salme 79, 4.

bøje i dette liv, du gemmes just hen for siden at blive knægtet og kuert under den evige straf! For netop som du vristede ham bort fra dette liv, mens han overbeviste dig om dine fejl, har du berøvet dig selv lod og del i det evige livs salighed, og du, som med urette satte dig selv højere end alle andre folk, ikke som følge af virkelige egenskaber, men blot af selvglæde, du har med alle disse tegn vist dig at være både mere troløs, mere led og uden lykke end alle de andre folk. Når du nu nægter at lyde under den fyrste, som Gud lovmæssigt har sat over dig, så kaster du dig som træl i støvet for den onde, om hvem skriften med sandheld siger: »Han ser alt, hvad der står højt, og er selv konge over alle hovmodets sønner«. ¹⁴⁸ Men Han, som på sin trone i det høje ser det lave og på langt hold erkender det høje, han kan ikke narres; han siger også i evangeliet til trøst for de ydmyge og til advarsel for de hovmodige: »Hver den, der ophøjer sig selv, skal ydmyges, hver den, der fornedrer sig, skal ophøjes«. ¹⁴⁹ Og når Peter, apostlenes øverste, udbryder: »Frygt Gud, ær kongen«, ¹⁵⁰ hvorledes kan du da med oprejst pande påstå, at du frygter Gud og ærer kongen, mens du rynker på næsen, når du skal vise kongemagten den ære, som Gud byder det? Men uden tvivl gælder Jesais' fordømmelse, der var rettet mod det gamle folk, og den, som Jesus i sin straffetale rettede mod jøderne, også dig: »Dette folk ærer mig med munden, men deres hjerter er langt fra mig. De dyrker mig dog forgæves, eftersom det er menneskevisdom og

148. Job, 41, 25.

149. Lukas 14, 11.

150. 1. Pet. 2, 17.

menneskebud, de forkynder«. ¹⁵¹ Alle ved jo, at du kun med mund og ord lovpriser den kristne religion, men sætter de egne vedtægter over Guds love. ¹⁵² Og hvem ved ikke, at du ikke blot ser ned på den kristne tro og dennes forkyndere, men endog angriber den med svig og list, med bedrag og had? Din tro er nemlig, ligesom vi ser det hos Jakob, død og uden gerninger. ¹⁵³ Ganske vist ser det ud til, at du nu og da udfører nogle troshandlinger, men alligevel synes det, som du mere øver dem for at vinde gunst hos mennesker end for at opnå gengældelse hos Faderen, der ser alt i det skjulte. ¹⁵⁴ Når derfor den yndest, du har begæret, tager form af menneskelig ros og belønning, så må du miste den evige belønning. Men fra det, vi her har nedskrevet om de ugu-deliges troløshed og ulykke, vender vi nu tilbage til vor beretning. ¹⁵⁵

Benedikt mishandles. Himlens Straf

29. Da nu den herlige fyrste med sine tapre mænd lå døde inden for den hellige kirkes vægge, og helligdommen var besmittet ikke så meget med de faldnes blod,

151. Jes. 29, 13. Matth. 15, 8. Mark. 7, 6.

152. Først i løbet af Valdemarstiden trængte kirkeretten igennem og satte sit præg på den verdslige lovgivning.

153. Jakob 2, 26.

154. Matth. 6, 2,4,5,6,16,18.

155. I de i Danmark bevarede manuskripter af krøniken er som et kapitel 29 indskudt et parti i teksten, en interpolation, tilføjelse, der gengiver den latinske tekst på Tabula Othiniensis, som jo i foråret 1095 nedlagdes i stenkisten i den nye kirkes krypt (se s. 10). Denne

som tror jeg, det tør siges, snarest var indviet påny, så gav den forvorpne skare sig til at gennemsnuse ikke blot kongehallen, men også hver krog på de hellige steder, og de ranede de nys henlagte altergaver¹⁵⁶ sammen med de tidligere skænkede, der i nogen tid havde været i kir-kens eje. De borttog da disse ting fra de hellige altre for at dele dem og pynte deres koner og piger med, for at følgende bibelord kunde gå i opfyldelse: »Stene fra hel-ligdommen ligger spredte på alle gadehjørner«. ¹⁵⁷ Der-

tekst er ældre end Ælnoths, var som en seddel lagt i Huitfeldts eksemplar af Ælnoth og gik til grunde med dette ved branden i 1728. Forskellen mellem seddelens og Ælnoths tekst har undret interpolator.

– Selve kobbertavlen gik jo tabt, men en ukendt, vel Cornelius Hamsfort, tog en afskrift af den, se s. 12. I en senere »revision« af sin afskrift af Tabula synes Hamsfort at have tilføjet ordene *ut Christus a proprio conuiva traditus*. Denne vending, som findes i alle Ælnothmanuskripter, kan Hamsfort have føjet til sin originale afskrift efter Tabula måske efter samtaler med Huitfeldt, som i 1602 udsendte sin udgave af Ælnoth og vel forud har vist Hamsfort sit manuskript og drøftet enkeltheder med ham. Hermed forklares måske, hvorfor Braunius og hans historisk interesserede kreds, også Pontanus, allerede o. 1586 optog ordlyden af Tabula i den form, den fik på byprospektet (jfr. s. 13 f. og Gertz 1907, s. 53 og 59). Om Cornelius Hamsfort den Yngres faghistoriske samkvem med Huitfeldt, se H. F. Rørdam, *Historieskriveren Arild Huitfeldt*, s. 62f. – For Gertz stod det som en gåde, hvorfra Pontanus har modtaget kilden til sin viden, og Gertz taler om en ukendt ældre afskrift X (Gertz 1907, s. 34). Det ligger nær at slutte, at Pontanus har sin viden først og fremmest fra Braunius, og der var jo ikke langt fra Amsterdam til Køln. Er dette så, træder teksten på bagsiden af Braunius' Odenseprospekt tilbage og bliver en sekundær kilde.

156. De kostbarheder, Knud kort forinden havde lagt på alteret.

157. Begrædelsernes bog 4, 1.

efter gennemsøgte de kongsgården, og da de nu vilde sikre sig, at ingen af kongeslægten skulde overleve som fremtidig hævner af forbrydelsen, får de at vide, at Benedikt, den dyrebare konges broder og nu selv en ligeså dyrebar martyr, som havde stået ved hans side i kampen, havde undgået alle efterstræbelser, endnu var i live og nu lå i et gæstehus nærved.¹⁵⁸

I fuldt løb stormer de derind, og da de havde fundet den unge hårdt sårede kongesøn, så trak de ham, ja, man græmmes ved at sige det, ved fødderne ud mellem sig og slog kreds om ham, så at han efter apostelens ord kunde blive til skue for verden¹⁵⁹ og for dem, der tjener verdens fyrste, af hvem jo hver form for uret øves. Og mens de snakkede med hinanden om, hvordan de bedst kunde tage livet af ham, sønderrev de ham led for led som jægere, der ikke kan enes om byttet, og det skønt han endnu var i live, og jo for at der ikke skulde mangle noget i grusomhed. Nogle af dem naglede hans ædle legeme til jorden med spydstik, andre huggede løs på ham med økser og sværd, og for at ingen skulde være uden del i den ugudelige forbrydelse, så greb hver enkelt det, han fandt nærmest ved sig, fór løs på ham, gav ham tusinde sår og lod hans afsjælede legeme henligge ituhugget.¹⁶⁰ Hermed rejste de sig selv for alverden en skam-

158. Ingen kilde fortæller os, hvordan Benedikt skal være kommet ud af kirken. Munkene kan umuligt have båret ham ud. Historien er ganske usandsynlig og vel et produkt af den hastige legendedannelse.

159. 1. Kor. 4, 9 og Hebr. 10, 33.

160. En lignende grusom behandling, som den Benedikt efter Ælnoths fremstilling har været underkastet, har de ophidsede modstandere

støtte til evig spot og spe over deres grumme ufærd. Som den profetiske konge vidner: »Til ulykke og for-dærv er vejen, de slog ind på, for der var ikke blandt dem nogen, der handlede rigtigt eller forsøgte at få de vildførte ind på ret spor; men på grund af umådelig have-syge, af grusomhed og ondskab, åbnede deres gab sig som åbne grave, deres tunger hvislede svig, og slange-giften lå bag deres læber.«¹⁶¹ Og da deres mund var fuld af forbandelse og deres sind af bitterhed,¹⁶² så indbød de alle til at deltage i deres forbrydelse, og selv øvede de de værste og skammeligste ting. Blev uskyldigt blod ud-gydt, var de på pletten med villige hænder. Nok kendte de Gud, men da de ikke frygtede Guds bud eller brød sig om at påkalde Ham,¹⁶³ åd de grumt og grådigt dem op, som de efter hans bud skulde ære og frygte, ligesom man æder brød. Da vendte de øje og tanke bort for ikke at se himlen og huske på de retfærdige domme. Hvor de

muligvis også tilføjet Knud inde i kirken. Ved undersøgelsen af Knuds skeletdele viste der sig beskadigelser, som må stamme fra en rå behandling, se Burman Becker, Helgenskrinene i St. Knuds Kirke, s. 24ff. Når en sådan mishandling af Knuds legeme ikke omtales i nogen af kilderne, kan det vel forklares med, at man har villet give Knuds død ligheden med Kristi død. Spydsticket i siden bliver da hans egentlige banesår. (Jfr. Hans Olrik, Danske Helgeners Levned, 1893–94, s. 91, note 1. Se også M. Cl. Gertz, Knud den Helliges Martyrhistorie, 1907, s. 83ff. og s. 90). – De samtidige tekster lader tit fornemme, at samtiden opfattede også Benedikt som helgen, omend han ikke som broderen opnåede kanonisation hos pavekirken.

161. Rom. 3, 10ff. og Salme 13, 1ff. Teksten er på hele denne side gen-nemvævet med ord fra den hellige skrift.

162. Rom. 3, 14.

163. Jfr. Rom. 1, 21.

ikke behøvede at frygte, dér skælvede de af frygt;¹⁶⁴ de var nemlig bange for, at hvis de lod nogen forblive i live, der kunne straffe dem for deres ondskab, eller som adlød den myndighed, der af Gud var sat over dem,¹⁶⁵ og holdt sig den underdanig, de da skulde sættes på linie med de andre folkeslag og dermed for så vidt miste deres gamle frihed. Da de derfor hverken vilde bøje sig for Guds bestemmelser eller adlyde kongemagten, men bestræbte sig for at vise sig stærkere og mere selvstændige end andre folkeslag og at overgå dem både i dristighed og trods, så pådrager de sig ved den fuldbyrdede forbrydelses uhyrlighed Guds forbandelse, menneskenes afsky og had verden over, bliver ynkeligere og foragteligere end alle andre, og de stiller sig derved ganske på linie med dem, der i sin tid forfulgte den højeste sandhed. Derfor er der fordærv og elendighed på deres veje, fordi de vender sig bort fra fredens vej, sætter ærbødigheden for Gud i skammekrogen i stedet for at følge den. Derved snubler de over den anstødssten, hvormod evangeliet taler,¹⁶⁶ fordi de hellere vilde udøve menneskets onde laster end lade dem fare.

Men hvem kunde vel få den idé, at Gud lader sig narre, eller at Han betænker sig på at straffe, Han, som kundgør, at den tjener, som kender sin herres vilje, men ikke handler derefter, skal straffes med mange slag?¹⁶⁷ Fra den stund nemlig, da den afsindige skare udspyede sin vidløse vrede mod den gudfrygtige fyrste,

164. Salme 14, 4. 53, 5.

165. Rom. 13, 1.

166. Rom. 3, 16–18.

167. Luk. 12, 47.

blev markerne golde, engene fattige på græs, skovene frembragte kun sparsomt olden,¹⁶⁸ vand og strøm gav kun lidt af fisk, sot ødelagde kvæget, menneskene svækkedes af sygdom, sulten tyngede, de fornemme og rige blev svagere, og de svage døde efter de ord af Jeremias:¹⁶⁹ »De døde af sult på alle gadehjørner«, og et andet sted: »Laderne står tomme, forrådene er adsplittet«. Desuden rådede der over hele landet stor frygt for den ydre fjende, og både mand og kvinde skælvede daglig for fjendernes ankomst.¹⁷⁰ Og det varede ved, indtil den myrdedes hellighed ved guddommelige jærtegn glimtede frem, og til hans kraftige gerningers fjende sank i graven,¹⁷¹ idet nu en fredbringende fyrste så at sige under elementernes jublende glæde og nådige velvilje¹⁷² besteg tronen. Men det vil jeg på rette sted belyse yderligere.

168. Olden udgjorde en stor del af svinenes føde.

169. Begræd. bog 2, 19. Der hentydes til uårene under Oluf Hunger. Store dele af Europa hjemstøgted ligeledes i disse år af misvækst og kvægsyge, se Anglo-Saxon Chronicle 1087, 1089. Præstestanden prædikede, at det var en straf fra Gud for mordet på kong Knud.

170. Der tænkes på vændernes indfald og plyndringer i Danmark under Oluf Hunger. Deres færd omtales også af Saxo.

171. Der menes Oluf Hunger, idet denne ikke vilde tage jærtegnene for gode varer. Jfr. Knytlinge Saga, kap. 66.

172. Under Erik Ejegod oplevede landet en tid med fred, frugtbar avl og velfærd.

Med taknemmelig undren erfarer man, at stolpehuller tilhørende den ældste Albanikirke er fremkommet ved de museale gravninger i forsommeren 1983. Hører disse stolpehuller til kirkens østlige parti, altså hen mod koret, måtte det være muligt at finde skeletterne af de tapre hirdmænd lidt længere mod vest (vest-

De Dræbte jordes i Kirkens Gulv

30. Da nu kamptummelen var stilnet af, og udådsmændene havde forladt kirken og med den også Gud, så sørgede dens fromme præster og nogle tro tjenere i en sidste medmenneskelig handling for de faldnes lig. De jordede kongens og hans broders legemer i kirken, hvor de havde kæmpet hver på sit sted, og de tapre hirdmænds lig nedgemte de i kirkens forhal i det vestlige og nordlige hjørne til hvile i jordens moderskød til opstandelsens dag.

Dronning Edel drager Omsorg for Kongen. Miraklet

31. Men den af Gud elskede konges værdige og kloge hustru bar under øjeblikkets svære modgang sin sjælsadel til skue, og uden at ofre megen tanke på sig selv og sin egen farlige stilling søgte hun at føre sin elskede husbonds nu allerede hellige legeme i sikkerhed for hans

nordvest), da de ifølge Ælnoth fandt hvile i kirkens atrium, forhalens vestlige og nordlige hjørne, se kapitel 30. Om de fandtes, burde de på en eller anden måde frilægges hellere end at lide den tort at dækkes af en eller anden moderne bygnings kælderbeton. Andre steder har man overbygget sådanne mærkelige levn fra fortiden og gjort dem tilgængelige for eftertidens mennesker.

fejender og at tage det med sig til sit fædreland, til Gent, til klosteret Blandinium,¹⁷³ indviet til apostlenes første mand, og lade det jorde dér på sømmelig vis. Da nu alt hertil var ordnet, og de rigtige redskaber var skaffet til veje, kom hun om natten med sine folk til kirken, den, i hvilken han nylig var jordet, længselsfuld efter at gennemføre sit forehavende og bringe det navnkundige legeme til et hvilested, som i hendes øjne var herligere. Da døren var åbnet, og de trådte ind, fyldte lidt før midnat et himmelsk lys alle kroge i kirken og oplyste så klart som solen ved middagstid også kirkens forhal og alt omkring. Den værdige dronning og hendes ledsagere blev da grebet af stor frygt, og i bange undren holdt hun dem under den tiltagende lysstyrke tilbage fra at gå i gang med arbejdet. For Gud, der styrer hele verden, og som havde bestemt, at dette sted skulde forherliges ved hans martyrdød, viste med disse jærtegn, at stedet ikke måtte undrages hans værn. Den kloge dronning overvejede nu i forstandig eftertanke Guds storværker. Vel var hun sorgfuld ved tanken om at skulle skilles fra sin store ægtefælle, men dog også glad for jærtegnets klare vejledning, og hun kunde nu trøste sig ved i ham at besidde en forsvarer hos herren, for hun havde jo set hans hellighed åbenbaret gennem dette tegn. Derfor bøjede hun sig for Guds kraftige gerninger, og med sagtmodigt sænket blik bragte hun på éngang glad og ængstet på knæ Guds evige barmhjertighed sin skyldige tak.

173. Blandinium, kloster ved Gent, viet til St. Peter, grundlagt i det 7. århundrede af Bavo, Gents skytshelgen. Fra det 11. århundrede sæde for klosterligt opsving efter Benediktinerregelen.

Her ved den herlige husbonds grav hun knæler på
jorden;
jorden hun væder med gråd, og tårerne flyder,
mens hun i bøn sig Herren giver i hænde,
beder Ham lede og styre for hende i resten af livet.

Efter at have udgydt mange tårer rejste hun sig gennemstrømmet af sorgblandet glæde, bøjede flere gange knæ for det hellige kors og de ærværdige helligdomme¹⁷⁴ og hilste dem, og idet hun

i hjerte og sind lod tankerne dvæle i mindet,
forlod hun sin elskede husbonds jordiske rester,
men beholdt mindet om ham i sin sjæl.¹⁷⁵

*Knud optages af Graven.
Oluf Hungers Død. Erik Ejegod Konge*

32. Knud, den af Gud elskede konge og herlige martyr, hvilede på dette sted i otte år og næsten ni måneder, mens Oluf som hans efterfølger var konge. Men da nu

174. St. Albans og St. Oswalds relikvier. Den smukke beretning om dronningens ønske om og forsøg på at sikre sin husbonds jordiske levninger har næppe historisk grundlag og bør ses som et led i den følgende menneskealders hastige vækst af legenden om kong Knuds martyrium.

175. Edel drog til Flandern med sin og Knuds lille søn, Karl. Her levede hun fem år i anseelse og ægtede dernæst hertug Roger af Apulien, en søn af Robert Guiscard. Den yngste af deres tre sønner, Wilhelm, fulgte 1111 sin fader i hertugdømmet. Edel døde 1115. Karl

de kraftige undere tog til i tal, blev under almindelig enighed og efter fælles ønske hos hele præsteskabet og folket de hellige ben underkastet ildprøve.¹⁷⁶ I overværelse af alle bisperne og en forsamlet skare præster løftes Knud op fra det stampede lergulv og bæres højtideligt til kirken sydfor opbygget fra grunden af udmærket kvaderstensmur, dengang endnu ikke gjort færdig; men nu står den der indviet i hans navn. Her lægges han ned i en stenkiste, som henstilles i krypten.¹⁷⁷

Men efter at Knud var taget op af jorden, og det gennem de klare jærtegn var gjort åbenbart, at han var en

var imens blevet opdraget hos sin morfader i Flandern og efter dennes død i 1093 hos sin morbroder, Robert II, berømt som korsfarer, død 1111. Karl drog på korstog med grev Balduin VII, og blev ved dennes død 1119 selv greve af Flandern. Han lignede sin fader i sind og skæbne. I 1125 blev han myrdet i Donationskirken i Brügge og æret derefter som helgen og med tilnavnet den Gode. Knuds og Edels døtre synes at have fulgt deres farbroder, Erik (Ejegod), til Sverige. Begge blev gifte med svenske stormænd, Cæcilia med Erik Jarl, herre til Haraldsted, Ingerd med Folke, fra hvem folkungerne nedstammer.

176. I det lidt ældre skrift, Kong Knuds Lidelseshistorie, der er affattet i 1095 (s. 14), har forfatteren, sikkert en præst ved kirken, beskrevet optagelsen af Knuds levninger i foråret 1095 (Elevatio), som han har overværet. Dette skrifs latinske titel er Passio sancti Kanuti Regis & Martiris. Passio kender ikke overførelsen af gravudstyret til helgenskrinet, da denne og skrinets opstilling på højalteret i den nye stenkirke (Translatio) først fandt sted den 19. april 1101.

177. Det er krypten under den »basilica australis«, hvis opførelse var begyndt under Knud. Denne basilica australis er den anselige frådsterskirke, hvis fundament i 1946 af C. G. Schultz afdækkedes ubrudt fra apsis, kor og krypt hen mod den nustående St. Knuds kirkes vestende, forløbende ca. 1 m inden for nord- og sydmuren,

Fig. 4. Sct. Knuds knogler i skrinet efter mønstringen i Sct. Knuds kirkes krypt den 18. juni 1981. (Lennart Larsen fot.)

Guds helgen, skete det, at kong Oluf, som vi før sagde var blevet hans efterfølger, og under hvis styre sult, pest, sot og frygt for fjender havde opfyldt Danmarks lande, blev ramt af sygdom, og ret som var han ikke udvalgt til at skue Guds stærke undere, forlod han livet og kongetronen.¹⁷⁸

Valgt af hele hæren, med folkets bifald,¹⁷⁹ Guds hjælp og elementernes gunst¹⁸⁰ opnåede nu den udmærkede Erik herredømme over riget, og efter ønske fra alle sider tog han kongemagten i hele Danmark. Næppe var han kommet på tronen, før tiderne vendte; markerne bugnede af korn; alt var til stede i overflod, og sikker fred som i Salomons dage glædede alle i landet, fordi han for kongerne og høvdingene i alle omgivende lande stod som en særdeles klog og rådsnar mand.¹⁸¹ Ved sagernes nye vending tiltager nu miraklerne ved den herlige martyrs relikvier, og den himmelske Konge

et syn til uforglemmelig undren for de heldige, som da fik lejlighed til at se den gamle basilica australis i sin hele grundplan, med korsarme, kun manglende tårnafslutningen i vest (som Schultz mente må kunne findes). Jfr. Fynske Minder 1956, s. 203ff. Store partier af den søndre korsarm indgår den dag i dag i »Stiftsbibliotekets« murværk!

178. Oluf døde ifølge nekrologiet fra Lund den 18. august 1095.
179. Med »hæren« må forstås kongens magtfulde hird, vederlagsmændene. Tingskarerne på landstingene slutter sig til hirdens valg.
180. Der hentydes til de gode tider, der indfandt sig efter uårene under Oluf Hunger. Saxo fortæller om, hvor billigt kornet blev til købs.
181. Ved sejrige tog til Venden og erobring af Rügen lykkedes det Erik at skaffe fred i landet for de pågående fjender. Sveriges og Norges konger mødtes med ham til fredsmøde. Saxo skildrer Erik Ejegods store egenskaber som konge. På linie hermed ligger Knytlinge Sagas beskrivelse af kongen.

øger magtfuldt sin stridsmands ry fra dag til dag. Blinde får nemlig deres syn tilbage, døve deres hørelse, for de stumme løsnes tungebåndet, visne hænder får liv, lamme atter deres gang, de spedalskes hud gøres ren, og alle, der i Jesu navn beder om hjælp, får både helse for kroppen og himlens nåde. Men da rygtet om hans kraftige gerninger bredte sig vidt omkring, strømmede fra alle sider mængder af troende til for at bede om hans hjælp og opnå hans beskærmelse, ham, som de havde forfulgt og dermed havde krænket Gud, og de bad da tro og hengivne om tilgivelse for den begåede brøde.

Kong Knud anerkendes af Pave Paschalis som Helgen

33. Den kloge kong Erik, der til gavn for staten nu sendte budbringere til paven i Rom, meldte denne om alt det, der var sket, og bad ham om med sin pavelige myndighed at ville tage sig af de troendes fromme ønske.¹⁸² Paven samlede da bisperne dér og tillige mange ærværdige mænd af præstestand om sig, og da alle var forsamlede til kirkemøde og forhandling om gudsyrelsen, så bad han, da der var påbudt stilhed, sendemændene fremføre deres ærinde og fremlægge vidnes-

182. Erik Ejegod havde allerede i 1098 under sin rejse forelagt Urban II sit ønske, men paven døde året efter. Erik overdrog da sagens videre behandling til hans efterfølger, Paschalis II (1099–1118), gennem de her nævnte udsendinge.

byrdene om deres sendelse.¹⁸³ Da nu brevet med fremstilling af begivenhederne var fremlagt og læst, og kongens ærinde af sendemændene var fremført med veltalenhed, så frembar alle en inderlig tak til Gud, som i mange egne af verden åbenbarer sine udvalgte ved at forherlige dem. I fuld enighed besluttede man da, at den engang så berømmelige konge skulde optages blandt de salige martyrer i himlen, og med martyryset skulde selve hans navn udvides til øget herlighed, således at han, der før ligesom med en mindre rammende betegnelse, der viste hen til en bunden *knude*, kaldtes Knud, nu skulde hedde *Canutus* på grund af sin værdige indsigt og modne færd, og ikke mindst fordi han nu skulde indføres i helgenernes canon.¹⁸⁴ På samme måde fik jo engang Abram, da han sluttede sin pagt med Gud, sit navn udvidet til Abraham samtidig med, at han fik del i Guds fortrolighed, for at han, der hidtil kun var kendt af Gud og regnet for hans mand for sin tros skyld,¹⁸⁵ fra nu af også kunde anses for større og herligere også blandt menneskene for sine gerningers skyld, ved sin slægts forøgelse og sit navns udvidelse. Smukt er det da, at den dyrebare martyr, elsket af Gud, ligesom Abraham får sit navn udvidet og fæstnet, som Canutus, han, som nu optaget i Abrahams skød¹⁸⁶ nyder den evige hviles salighed, som klare tegn viser det.

183. Sendemændene har medbragt et brev fra kongen og kirken om Knud og jærtegnene ved hans grav.

184. Jfr. kap. 6, s. 42, note 58, hvor navnet nærmere forklares.

185. 1. Moseb. 17, 5.

186. Jfr. Lukas 16, 23.

Sendemændene vender hjem fra Rom

34. Efter at nu sendemændene havde vundet støtte i den pavelige beslutning og i så mange store og udmærkede mænds udtalelser,¹⁸⁷ og efter at de med ærefrygt havde bønfaldet om og opnået St. Peters og helgenernes beskærmelse og endelig af paven havde fået budskaber, som de skulde bringe til deres berømmelige konge, forlader de efter modtagelse af den apostolske velsignelse med glæde Ausoniens område.¹⁸⁸ Og St. Knud og hans fortjenester ledsagede dem for vist og skaffede dem stadig en lykkelig rejse overalt. Men da de var komne til Danmarks land, som de havde længtes efter at gense, og dér, lige til de kom til deres hjem, overalt var blevet modtaget af alle med åbne arme, gik de med ærefrygt til kongen og hilste ham, bragte ham den apostolske velsignelse, gav ham pavens bud i hænde og frembar med glæde det svar, de havde fået på deres ærinde. Den tapre konge følte sig overmåde tilfreds dermed; alle stormændene blev glade, bisper og klerke priste det som en lykke. Også almuen glædede sig og brød ud i jubel, som var sendemændene kommet med budskabet om en nylig sluttet fred. Man lovpriste Alverdens skaber, som i sin guddommelige nåde havde skænket sine troende sådan beskærmelse selv helt herude i verdens fjerneste egne. Da nu de vantros tvivl var slået ned og

187. Der hentydes vel til den nu ikke mere eksisterende bulle undertegnet af paven og kardinalerne.

188. Italiens.

forstummet, og de troende med ny styrke løftede hovedet, byggede man kirker,¹⁸⁹ der skulde vies til ære for hans martyrium. Der skænkes jordegods til dem. Alt tilbehør til den hellige tjeneste¹⁹⁰ skaffes til veje, for at nu den fromme fyrste kunde hædres med ret ærbødighed af alle, ligesom alle tidligere i enighed havde svoret sig sammen mod ham.

Helgenskrinet virkes og udstyres

35. Da nu fremdeles rygtet om hans mirakler og dernæst om pavens stadfæstelse flyver vidt omkring, strømmer hvert år både ædelbårne og menige til i mængde, ikke blot fra nabolaget, men også fra den videre omegn for at fremlægge vidnesbyrd om andagt og i tro påkalde hans forbøn. Også den kloge dronning Edel, der før, som vi har sagt det, havde været hans ædle hustru, men nu i Italiens yderste egne var blevet gift med den berømmelige hertug Roger af Apulien,¹⁹¹ fik at vide om det store og længselsfuldt ventede ry, som gik af hendes højt elskede tidligere husbond. Efter en klog beslutning bragte hun da Faderen i himlen, fra hvem alt godt kommer, skyldig

189. Ud over St. Knuds kirke i Odense blev dog næppe nogen anden samtidig eller senere kirke viet til St. Knud.

190. Alterkarrene.

191. Roger, der var søn af Robert Guiscard, opnåede ikke så stor berømmelse blandt normannerne i Syditalien som sin farbroder Roger, der erobrede Sicilien, og hvis søn 1130 blev konge af Syditalien som Roger II.

tak og sendte rige gaver til Danmark til pyrd for hendes elskede mands dyrebare jordiske levninger.¹⁹² Hun gjorde det både for at vise, at hun huskede ham, til hvem hun her havde været knyttet med et ærbart ægteskabs kyske følelser, efter at han var borttagen fra denne verden og optaget i de himmelskes kreds, og til lige for ved hidsendelsen af prægtige gaver at hædre den, hun ikke kunde hædre ved personligt at være til stede. Nu blev på kongens bud og med råd og støtte af den ærværdige biskop Hubald,¹⁹³ der sad på Odense bispestol, for de indsamlede altergaver

virket et prægtigt skrin til de hellige knogler skinnende blankt som sølv og i guldets rødlige lue, dertil prydet med dejlige blå og gullige stene. Heri den helliges hellige knogler skal hvile.¹⁹⁴

192. Der tænkes på ædelstenene, der prydede det nu ribbede helgenskrin i St. Knuds kirke, og på de byzantinske vævninger, som endnu findes ved St. Knuds skrin (afbildede i Burman Becker, Helgenskrinene i St. Knuds Kirke i Odense). Til så kostelige vævninger havde vel Edel som syditaliensk fyrstinde den bedste adgang. Under sit besøg 1098 i Italien, har Erik Ejegod, der nåede helt til Bari, besøgt sin svigerinde og fortalt hende om den forestående kanonisation.
193. Hubald (vist rigtigere end Humbald) havde været kannik i Lunds domkapitel, før han kom til Odense. Han har vist siddet i en lang årrække på bispestolen her, og hans styre fik betydning ved St. Knuds klostres grundlæggelse og for de gaver og privilegier, kong Niels og pave Paschalis siden hædrede stiftelsen med.
194. Bevarede er i dag i St. Knuds kirkes krypt to helgenskrin, hvoraf det ene (det ovenfor omtalte) rummer Knuds, det andet utvivlsomt Benedikts, levninger (og ikke Albans eller Oswalds). Af den rige udsmykning på Knudsskrinet er kun lidt tilbage. Ved reformationen blev begge skrinene indmuret under alteret i et lille ka-

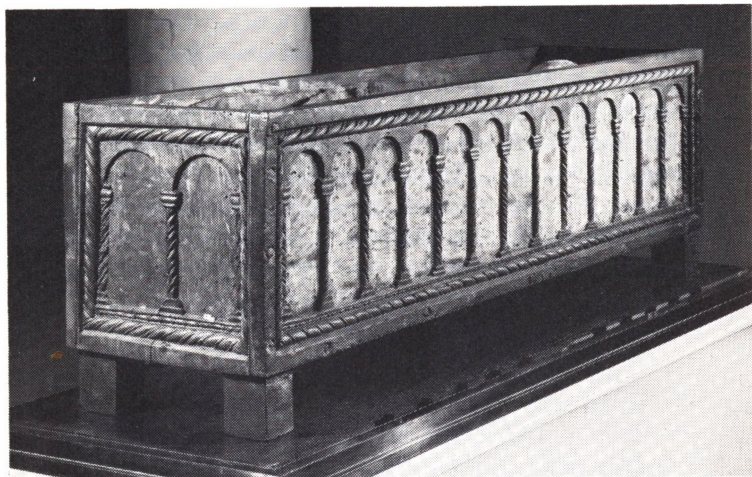

Fig. 5. Sct. Knuds helgenskrin med de udskårne søjle- og buefelter. De har rummet metalbeslag med glorieprydede bibelske figurer eller måske billeder af hirdmændene, som faldt sammen med kongen. L. 150,5 cm. (Lennart Larsen fot.)

pel (Benedikts?), der var tilbygget kirkens sydmur og vendte ud til klostergården. Dette kapel blev nedrevet 22/1 1582, og man fandt da efter Thomas Bircherods udsagn de to skrin stående jævnsides og uskade (se M. Cl. Gertz, Knud den Helliges Martyrhistorie, s. 113ff.). Efter kappellets nedrivelse indmuredes de samme år, 1582, i kormuren bag alteret, østmuren, og ved denne lejlighed mener Bircherod (ibid. s. 113f.), at tyve kan have ribbet skrinene og samme nat i hast atter muret dem ind igen i kormuren. Skrinene fremdroges atter i 1696, og Bircherod ser dem da i plyndret tilstand (M. Cl. Gertz, s. 122). I dag er af skrinenes udsmkning kun dele af den forgyldte kobberbort tilbage. På St. Knuds skrin viser spor på egetræet, at der i de udskårne blændinger indrammede af snoede søjler har været bibelske figurer i metal, i midten et billede af korsfæstelsen; søjlerne samledes foroven af buer.

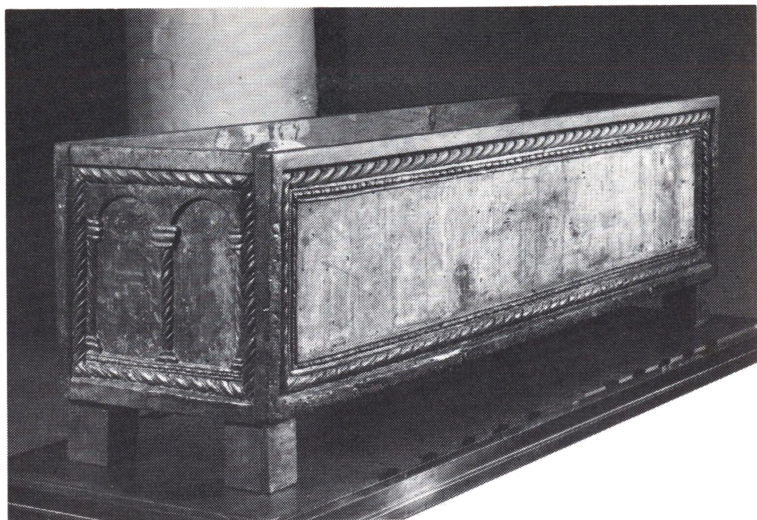

Fig. 6. Sct. Knudsskrinets glatte langside. (Lennart Larsen fot.)

Sankt Knud skrinlægges

36. I det sjette år af den store kong Eriks styre, da alle Danmarks bisper med en mængde præster og en talløs skare af landets befolkning var samlet, så vi arme syndere med vore egne øjne den salige martyrs relikvier optagne fra stensarkofagen opbårne fra krypten, hvor de hidindtil var blevet opbevarede, og vi så, hvorledes de under højtidelig lovsang og umådelig glæde hos alle

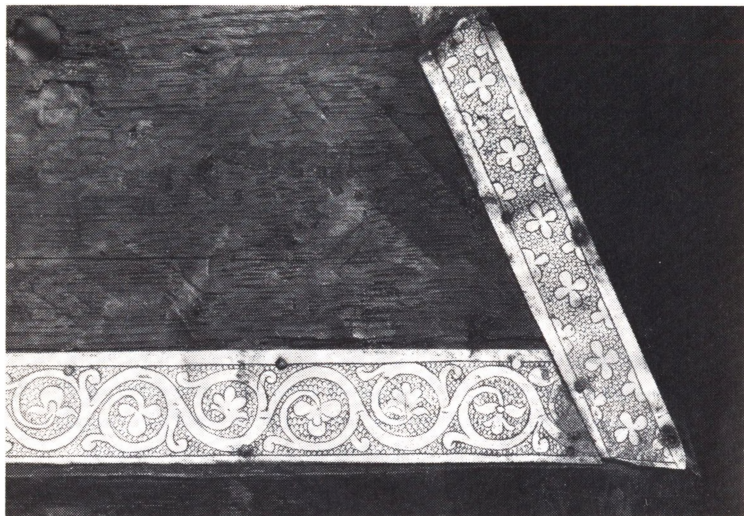

Fig. 8. Benedikts skrin. En detalje af lågets randbeslag, der viser indpunslet ornamentik med firkløvere og en løbende planteranke. (Lennart Larsen fot.)

Han for retfærdige gerningers skyld blev
 skammelig myrdet,
 mens i sin død, som før i sit liv, han Kristus
 bekendte.
 Svegen han blev af sin egen tjener som Kristus,
 Vor Herre.
 Og da han bad om en drik, da blev han stungen
 med spydsod;
 for at han Krist måtte ligne, i siden han ramtes af
 lansens,
 og ved sin død til de hellige ånder blandt stjerner
 han vandred.¹⁹⁶

Efter at nu de hellige ben og indskriften var anbragte der med hæder, lukkede man det kostelige gemme, som rummede den himmelske skat. Og til skue for alle, der søger hans beskyttelse, sættes skrinet op på det livsnærende alterbord. Men de tegn på underfuld kraft, som fra nu af kan iagttages her, erkendes klart af alle på stedet og af hver den, som søger og påkalder hans hjælp.

Efterskrift

Dette har jeg, Ælnoth, den ringeste blandt præsterne, født i England og nu i talrige år bosat som udlænding i Danmark, forfattet til ære for dig, du herlige konge og dyrebare martyr, idet jeg har nedskrevet dine bedrifter. Din hårde kamp har jeg skildret til erindring for eftertiden. Er jeg end selv en grim maler, har jeg, som man siger, malet billedet af en fager mand. Jeg har rejst et mindesmærke varigere end malm, en støtte, som hverken bølgernes bråd skal sluge eller grådige flammer fortære.¹⁹⁷ Men den skal stå til verdens undergang og be-

196. Foruden denne versificerede gravskrift (Epitafium) lå også i kisten den korte historiske beretning på Tabula Othiniensis, se s. 10 f. Om de to indskrifter var nedlagt indgraveret på hver sin metalplade, eller om samme plade har båret begge indskrifter, én på hver side, ved man ikke; det sidste er det sandsynligste. Dette otteliniede digt, som Ælnoth her bringer, er han muligvis selv mester for, og han har da opbygget det efter teksten på den i 1095 nedlagte tabula (uden dennes navne på hirdmændene). Den ovenfor gengivne oversættelse af epitafiet følger næsten fuldt Hans Orlriks oversættelse i Danske Helgeners Levned, 1893–94, s. 103. – Da epitafiet i kisten havde *ni* linier, er dets næstsidste verslinie i det

vare dit ærefulde minde til alle tider. Hjælp mig da i ulykke ved forbønner hos Gud, føl med mig i min modgang, let min angst og mine bekymringer, støt mig i min svaghed, løft mig i min skrøbelighed, fri mig med dine miraklers stråleglans af min syndeskylds dybe mørke, hold mig oprejst, nu jeg er ved at segne under mine fejltrin og min tunge syndebyrde, bring mig din barmhjertige hjælp, nu da jeg ligger halvdød tilbage såret af røverne som manden i evangeliet¹⁹⁸! Gyd din forbøn som lægedom i mine sår og lad dem derved helbredes, udrens de stinkende laster, før mig ind i den guddommelige nådes herberge,¹⁹⁹ så at jeg må findes værdig til at komme indenfor i det evige paulun,²⁰⁰ blot et lille stykke, og skue dig med dine medborgere og stå ved Guds rige tærskel, kun jo som den allerbageste. Og når jeg, den mørke, har dristet mig til at tale om dig, den strålende, jeg, den urene, om dig, den rene, så tilgiv min dristige tunge, bær over med min frimodige tale. Kald alle troende til samvær med Ordet, ved hvilket alting er skåbt,²⁰¹ det, hvis magt og ælde aldrig hører op, så længe verden står! Ham, med Faderen og Helligånden, som har været med fra evighed, være stadig voksende lov, ære, pris og tak til del i al evighed! Amen.

benyttede Ælnothmanuskript – som også i alle øvrige manuskripter af Ælnoth – faldet ud. Det hos Ælnoth udfaldne næstsidste vers, nummer 8, lød oprindeligt: eius et ante sacram sanguis sacer effluit aram: og hans hellige blod flød ud for det hellige bords fod.

197. Hentydning til Horats' oder III, 30.

198. Hentydning til Lukas 10, 30ff.

199. Jfr. Lukas 10, 34.

200. Jfr. Jh. Åbenb. 15, 5.

201. Joh. 1, 3.

Anvendt Litteratur

Albrechtsen, Erling, Albani Torv. Fynske Minder 1956, s. 203–19

Arup, Erik, Danmarks Historie. I. 1925

Bircherod, Thomas, Knud den Helliges Historie. Udgivet posthumt 1773 i Odense af Chr. G. Biering, Odense Adresse-Contoires Efterretninger, og i 1794 i Iversens Almeennyttige Samlinger, 28. Deel

Braun og Hogenberg, Civitates orbis terrarum, I–V. Del V, Köln 1597

Burman Becker, G., Helgenskrinene i Sct. Knuds Kirke i Odense. Undersøgte 1833 og 1874. København 1886

Christensen, Aksel E., Vikingetidens Danmark. København 1969

– Tiden 1042–1241. Danmarks Historie I, Gyldendal 1977

Engelstoft, C. T., Odense Byes Historie. Odense 1862, 1880

Gertz, M. Cl., Knud den Helliges Martyrhistorie. En filologisk-historisk Undersøgelse. København 1907. Københavns Universitets Aarsskrift

– Vitae Sanctorum Danorum. Udgivet af Selskabet til Udg. af kilder til dansk Historie. København 1908–12

Herbst, C. F., Helgenskrinene i Odense 1086, s. 38–43 i ovennævnte værk af G. Burman Becker

Hoffmann, Erich, Die heiligen Könige bei den An-

- gelsachsen und den skandinavischen Völkern. Neumünster 1975
- Jørgensen, A. D.*, Helgenskrinene i St. Knuds Kirke, I og II, i Aarbøger for nord. Oldkyndighed og Historie 1886 og 1887
- Den nordiske Kirkes Grundlæggelse og første Udvikling. 1874–78
- Jørgensen, Ove*, OTONIVM, Odense 1593. Odense 1981
- Knytlinge Saga*. Oversat af J. P. Ægidius. Gad 1977
- Meursius, Joh.*, Historia Danica. Amsterdam 1638
- Nyberg, Tore*. Kong Knud i Odense: hans skrinlæggelse og helgenkult. I Fyens Stiftsbog 1981
- Fra boplads til bispeby. Odense 1982
- Olrik, Hans*, Studier over Ælnoths Skrift. Historisk Tidsskrift IV Rk., IV
- Danske Helgeners Levned. Udg. af Selsk. for historiske Kildeskrifters Oversættelse. København 1893–94. Optryk 1968
- Olsen, Olaf*, St. Jørgensbjerg Kirke. Årbøger f. nord. Oldkyndighed 1960, s. 1–71
- Paludan-Müller, C.*, Om Opdagelsen af Kong Knud den Helliges Reliquier i Odense. Nordisk Tidsskrift f. Oldkyndighed II. København 1833
- Helgenskrinene i St. Knuds Kirke. 1886, s. 33–37
- Passio sancti Kanuti regis et martyris*, se M. Cl. Gertz 1907, p. 6–25. Passio er også oversat af Hans Olrik: i Danske Helgeners Levned
- Petersen, Henry*, St. Albans Relikvier i Odense, Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie, 1886
- Pontanus, Joh. Is.*, Historia rerum Danicarum. Amsterdam 1631

- Rørdam, H. F.*, Historieskriveren Arild Hvitfeldt. 1896
Saxo Grammaticus, Danesaga. Oversat af J. Olrik. København 1908
- Skyum-Nielsen, N.*, Kvinde og Slave. København 1971
- Vedel Simonsen, L. S.*, Bidrag til Odense Byes ældre Historie. Odense 1844
- Vellev, Jens*, Helgenskrinene i Sct. Knud i Odense. Hikuin 1982
- Helgenkongens Skrin. Skalk 4, 1982
- Worm, Ole*, Fasti Danici. København 1626 (1633, 1643)

Om Ælnoth og hans bog

Af Preben Meulengracht Sørensen

I

Danmarks ældste litteratur blev skrevet i Odense i årtierne omkring 1100. Anledningen var drabet på Knud IV og den følgende ophøjelse af kongen til helgen. Legenden *Passio sancti Kanuti regis et martiris*, »Den hellige Knud konges og martyrs lidelseshistorie,«¹ blev forfattet, efter at Knuds legeme var optaget af graven i 1095, og med Ælnoths lidt yngre og i enhver henseende større anlagte værk om kongen fik Danmark med ét sit første skrevne kunstværk og den tidligste fremstilling af landets historie.

Ælnoth skrev på latin, ligesom senere Saxo og højmiddelalderens andre danske forfattere. Det var en selvfølge. Latin var skriftsproget, og det var kirkens sprog. Ganske vist må netop Ælnoth med sin angelsaksiske oprindelse have været bekendt med, at det lod sig gøre at skrive på modersmålet. Englænderne skabte som irerne og islændingene tidligt en litteratur på deres eget sprog; men i Danmark og de fleste andre europæiske lande var latinen det dominerende skriftsprog til

1. *Passio* er oversat til dansk af Hans Olrik i *Danske Helgeners Levned* (København, 1893–94, optrykt 1968) og af M. Cl. Gertz i *Knud den Helliges Martyrhistorie* (København, 1907).

henimod middelalderens slutning. Kun lovene blev nedskrevet på dansk. Det var nødvendigt, fordi de skulle bruges af bønderne på landstingene, og bønder forstod ikke latin. Ælnoth har henvendt sig til et andet publikum, til kirkens og kongens mænd. Dermed ligger allerede i sproget tidens vigtigste modsætning, mellem centraladministrationen, der var under opbygning, og bønderne, der endnu havde det meste af magten. Det latinske skriftsprog var på centralmagts side, og det blev et vigtigt redskab i dens kamp, sådan som også Ælnoths bog viser det. Indirekte er værket naturligvis også skrevet til de indflydelsesrige kredse af bønder og adelsmænd, som det revser så kraftigt. Gennem prædikener og andre kirkehandlinger er dets indhold og holdning blevet formidlet til menighederne.

Ælnoth var udlænding. Det nævner han i sin prolog og igen i epilogen, hvor han skriver, at han er »født i England og nu i talrige år (har været) bosat som udlænding i Danmark« (s. 110). Han har ikke betragtet sig selv som dansker, og han har nok haft personlige grunde til at rose kong Knud for at have givet fremmede og udlændinge samme ret i landet som dets egne indbyggere. »Dette vakte stor uvilje hos danerne, men jeg tror ikke, det på nogen måde var Gud imod,« tilføjer han. I øvrigt var denne beskyttelse et vigtigt led i den fremvoksende kongemagts bestræbelser for at skabe mere humane retstilstande. At Ælnoths hjerte stadig banker varmt for fædrelandet, »englændernes ædle folk«, ser vi af kapitel 13, hvor det normanniske herredømme over angelsakserne omtales som »fjenders tyranni og grumme herskervælde«. Men han havde dog boet næsten firetyve år på »det lysende Fyn«, og en vis kærlig-

hed til denne ø kan man også spore, vel mest fordi Fyn har den lykke at gemme den hellige konges lig. Først og fremmest har Ælnoth følt sig som medlem af kirkens samfund, der ikke hørte op ved landegrænser. I løbet af de mange år på Fyn har han sikkert fået et godt kendskab til fynske og danske forhold. Han må have talt med mange mennesker, indenbys og udenbys, for at skaffe sig nærmere underretning om de begivenheder, han skriver om. Han har naturligvis forstået og talt dansk, og at han har interesseret sig for det danske sprog, kan vi se af hans ofte udmærkede fortolkninger af danske stednavne. Han har også været en lærd mand, der sandsynligvis i forvejen havde gjort sig kendt som skribent. Han antyder det, når han i sin prolog taler om »den gule misundelse, dadlesygen, som nu og da gerne viser tænder mod mig lille og skrøbelige mand« (s. 23), og havde han ikke forud for sit store værk skrevet andet, ville han næppe være blevet betroet denne betydningsfulde opgave. Det er da også blevet sandsynliggjort, at Ælnoth er forfatteren til den gravskrift, *Epitaphium*, der blev lagt i Knuds helgenskrin i 1101, og som han selv citerer i slutningen af sin bog i kapitlet om Sankt Knuds skrinlæggelse. Gravskriften har fælles med det større værk vigtige enkeltheder, som ikke findes i de ældre kilder, *Tabula* og *Passio*.²

På disse to ældre skrifter om Sankt Knud, begge formentlig forfattet i forbindelse med Knuds *elevatio*, d.v.s. optagelsen af hans lig fra kirkens lergulv i 1095, bygger Ælnoth sin fremstilling. Han følger i hovedtræk deres opfattelse af Knuds liv og død; men i den litterære

2. Se Gertz, *Knud den Helliges Martyrhistorie*, ss. 81 ff.

udformning og den historiske fortolkning giver han beretningen videre rammer. I stil og tolkning gør han flittigt brug af den litterære tradition. Først og sidst benytter han Bibelen, men han citerer også Horats og den berømte angelsaksiske kirkelærer Beda. Med henvisningerne til græsk og romersk historie demonstrerer han ikke kun sin lærdom, men sætter også sit værk ind i den europæiske litteraturs sammenhæng.

Beretninger om hellige konger, der havde lidt martyrdøden, har Ælnoth kendt fra udlandet. Det nærmeste eksempel var Norges Olaf den Hellige, der blev dræbt af en oprørske bondehær i slaget på Stiklastad i 1030 og kort tid efter erklæret for helgen. Om Ælnoth har kendt en legende om Olaf den Hellige, kan vi ikke vide, da hele den bevarede litteratur om Olaf er betydeligt yngre end Ælnoths værk. Der er påvist ligheder mellem dette og den Olafs-legende, som den norske ærkebiskop Eysteinn forfattede i 1170; men her er det jo mest sandsynligt, at det ældre værk har påvirket det yngre.³ Der må have eksisteret en ældre litteratur til brug for dyrkelsen af Olaf, og i hvert fald kan vi gå ud fra, at det norske forbillede har haft indflydelse på den danske beslutning om at gøre Knud til helgen. Ældre helgenkonger var kendt fra England, og det er uden videre sandsynligt, at Ælnoth har læst sit fødelands legendelitteratur. Der er slægtskab med især den legende, som Abbo af Fleury omkring 985 skrev om East Anglias konge Sankt Edmund, der blev dræbt af danske vikin-

3. Se Tue Gad, *Legenden i dansk Middelalder* (København, 1961), ss. 152 f. og Erich Hoffmann, *Die heiligen Könige bei den Angelsachsen und den skandinavischen Völkern* (Neumünster, 1975), ss. 118 ff.

ger i 870. Også med legenden om Sankt Oswald, der som Edmund blev dræbt af hedninger, er der berøringspunkter.⁴ Oswalds relikvier lå ifølge Ælnoth på alteret i St. Albani kirke, da Knud blev dræbt.

Vi ved ikke, hvornår Ælnoth skrev sin bog; men vi kan bestemme det tilnærmelsesvis. Det er sket i kong Niels' regeringstid, fordi værket er tilegnet ham, altså mellem 1104 og 1134. Da Ælnoth skriver, at han har overværet Knuds skrinlæggelse, hans *translatio*, i 1101, og da han også i sit indledningsbrev til kong Niels, der må være forfattet sidst, oplyser, at han da havde opholdt sig knap fireogtyve år i Odense, kan vi slutte, at krøniken er blevet skrevet inden 1124. En nærmere datering er der ikke enighed om. Den almindeligste antagelse er, at Ælnoth skrev omkring 1120. Den bygger på, at han i sin omtale af Knuds *elevatio* i 1095 ikke nævner sig selv som øjenvidne. Man har heraf sluttet, at han først kom til Odense efter dette år. Denne slutning er ikke ganske sikker. Ælnoth kunne have været til stede, selv om han ikke nævner det. En anden datering tager sit udgangspunkt i, at Ælnoth i sit tilegnelsesbrev til kong Niels opfordrer kongen til at betænke helligdommen i Odense med gaver. I et brev fra pave Paschal II fra 1117 stadfæstes det, at Knudsklostret har modtaget kongelige gaver, og vi må da snarest tro, at Ælnoths opfordring og dermed hele bogen er skrevet før dette år.⁵

4. Se Gad, *Legenden*, ss. 153 ff., Niels Lukman, »Aelnod. Et Bindeled mellem engelsk og dansk Historieskrivning,« *Historisk Tidsskrift*, 11. R, 2 (1947–49), ss. 493 ff. og Hoffmann, *Die heiligen Könige*, ss. 118 ff.
5. Om dateringen: Olrik, *Danske Helgeners Levned*, s. 19; Gertz, *Knud den Helliges Martyrhistorie*, s. 84; Curt Weibull, *Saxo. Kriti-*

II

I prologen eller tilegnelsesbrevet til kong Niels bekendtgør Ælnoth formålet med sit værk. Han vil fortælle om Knuds »fremragende bedrifter og kampe« (s. 22), og han vil nedskrive, hvad han »har hørt fortælle om den fromme fyrstes og af Gud elskede martyrs gerninger« (s. 24). Ælnoth viser her sit dobbelte mål. Han vil skrive om en martyr og helgen, altså forfatte en legende; men han vil også berette om kongens bedrifter og kampe, og derfor sætter han legenden ind i en ramme af historieskrivning, gør den til hovedstykket i en krønike. Denne historiske ramme omfatter ikke bare Knuds regeringstid, men også hans fars og brødræs, sådan som det videre siges i tilegnelsesbrevet:

Hvad jeg her i min korte oversigt har sammenskrevet om Eders berømte faders og ypperlige brødræs kongetid og lige indtil Eders Majestæts styre i nutiden, gid I måtte have den godhed at give det Jert kongelige bifald, således at Eders Majestæt kan have værdige minder at overgive til eftertiden både om Eders egen og om Eders forgængeres herskergering.

(s. 24)

Det er i denne programerklæring tydeligt, at det er Ælnoths hensigt at skrive kongeslægten og dermed Danmarks historie, og i overskriften til selve værket formu-

ska Undersökningar i Danmarks Historia från Svend Estridsens Död til Knud VI (Lund. 1915), s. 50; Hoffmann, Die Heiligen Könige, s. 108.

leres igen omhyggeligt det dobbelte formål: »Her begynder beretningen om kong Svend Magnus' og hans sønners bedrifter og om den berømte kong Knuds lidelseshistorie.«

Ælnoth udbygger altså planen i den ældre *Passio*, der har legendens typiske form med omtale af helgenens levnedsløb (*vita*), hans død (*mors* eller *martyrium*) og mirakler (*miraculi*), og vi må i det videre sigte se årsagen til, at det nye værk blev forfattet.⁶

Vi finder igen forklaringen i tilegnelsesbrevet. Her fremhæves det gentagne gange, at den regerende kong Niels er Knuds broder. Niels opfordres til at efterligne Knuds udmærkede egenskaber (s. 24), og han omtales ikke alene som Knuds efterfølger, men også som delagtig i hans hellighed:

Glød dig da, høje konge, når du prydes med en sådan broders helliggørelse, fryd dig ved at have ham som talsmand hos Gud, da du nu her i verden med hans billigelse har fået sæde på hans kongetrone.

(s. 25)

Tilegnelsesbrevet sætter på denne måde Niels i centrum. Selve historien handler om Knud; men når Ælnoth skriver, at Niels prydes med sin broders helliggørelse, så har han også gjort opmærksom på, at alt, hvad der i det følgende fortælles om Knud, også kaster glans over kong Niels. I denne forstand drejer Ælnoths beretning om Knud sig altså egentlig om Niels. Den har til formål at styrke kongemagten i almindelighed og den

6. Jvf. her og i det følgende Hoffmann, *Die heiligen Könige*, ss. 127 ff.

regerende konge i særdeleshed over for modstanderne ved at fremhæve først Knud og derefter hans broder og efterfølger som særligt udvalgte af Gud til at være hans stedfortrædere her på Jorden. Som ovenfor nævnt var denne politik kendt fra andre lande, hvor kongefamilien havde styrket sin position ved at få en dræbt forfader udråbt til helgen. Det var utvivlsomt denne plan, der lå bag Erik Ejegods bestræbelser for med pavens godkendelse at få Knud kanoniseret. Ved at få anerkendt Knud som Guds stridsmand blev hans modstandere stemplet som Guds fjender, sådan som det gang på gang sker i Ælnoths fremstilling, og Erik kunne som sin broders medkæmper og arvtager hævde sin ret til tronen som en del af Guds bestemmelse. Eriks politik fortsattes af Niels, og Ælnoths bog er et led i den. Med hans arbejde får opfattelsen af kongemagten som guddommeligt indstiftet sin litterære forklaring.

Et formål med denne kongepolitik har været at fremhæve den regerende kongefamilie, det vil sige først Svend Estridsen og hans sønner og dernæst Niels og hans efterkommere over andre mulige tronprætendenter. Lige så vigtigt har det imidlertid været at understøtte en politik, der svækkede landstingenes indflydelse på kongevalget. Traditionen var, at bondehøvdningene valgte kongen på tinge blandt de mulige emner inden for kongefamilien. I dette system kunne kongemagten ikke i det lange løb blive dominerende, og et væsentligt stridspunkt mellem bondeparti og kongeparti måtte derfor blive valgmanden.⁷ I sin beretning i kapitel 4 om,

7. Jvf. f.eks. Aksel E. Christensen, *Kongemagt og aristokrati*, 2. udg. (København, 1968), ss. 16 ff.

hvordan Harald vælges til konge fremfor Knud, fordi han »syntes sagtmodigst i fremfærd«, giver Ælnoth et eksempel på den gamle valg måde. Valget af Knud omtaler han ikke, men i skildringen af Erik Ejegods kåring kommer den nye opfattelse af kongeværdigheden frem. Her hedder det: »Valgt af hele hæren, med folkets bifald, Guds hjælp og elementernes gunst opnåede nu den udmærkede Erik herredømme over riget« (s. 100). Med hæren må her menes Erik Ejegods personlige følge, hans hird. Den har altså kunnet gennemføre hans valg til konge, mens folket, hvormed Ælnoth må mene bønderne, kun har skullet godkende valget. Valget er som alt andet i Ælnoths historiefortolkning sket med Guds støtte. At også elementerne – vejr og vind – viste deres gunst, var en kendsgerning. Efter misvæksten under Oluf Hunger indtrådte en frugtbar periode.

Ælnoth formulerer det nye kristne syn på kongemagten, når han skriver om Niels, at han træder i Guds sted her på Jorden (s. 22). Ganske tilsvarende kaldte Niels sig i sine kongelige breve *Dei gratia rex Danorum* »Af Guds nåde Danernes konge«. ⁸ Kongen hæves over indflydelse og kritik fra landets andre verdslige magter. Heri kan vi da se den egentlige hensigt med den nye legende om Knud den Hellige, og vi kan også heraf slutte, hvem der har sat arbejdet i værk. Når Ælnoth tilegner kong Niels sin bog og ikke i tilegnelsen omtaler hverken biskoppen i Odense eller ærkebiskoppen i Lund, kan vi gå ud fra, at han skriver i kongens ærinde. Kongemagten var styrket med hjælp fra kirken og dens teologiske samfundssyn. Nu folder Ælnoth dette samfundssyn ud i

8. *Diplomatarium Danicum*, 1. r., bd. 2, nr. 32, s. 76; nr. 36, s. 80.

et litterært værk, der sætter det danske kongedømmes historie ind i den kristne universalhistoriske sammenhæng og forankrer den som et led i Guds plan.

III

Det tyvende århundredes historikere har været kritiske over for Ælnoths arbejde. Det skyldes, at hans historieopfattelse er en ganske anden end nutidens, og af og til er det også begrundet i en uvilje mod hans forherligelse af Knud IVs politik.⁹ Ud fra moderne kildekritisk historieopfattelse er Ælnoths fremstilling af begivenhederne og deres årsager ganske uantagelig; men det er på den anden side tydeligt, at han selv har benyttet et godt kilde materiale. For det første har han haft teksten på *Tabula* og beretningen i *Passio*. Dernæst har han, skriver han selv, brugt mundtlige kilder, »troværdige personer af begge køn og klasser« (s. 24). Kvinder og mænd, læg og lærd har fortalt ham om Knud og hans død, og blandt disse hjemmelmænd må der have været øjenvidner. Selv har Ælnoth overværet i hvert fald den sidste del af begivenhederne, den højtidelige skrinlæggelse.

Ælnoth har også samlet oplysninger om Danmarks

9. Se f.eks. M. Cl. Gertz' vurdering i *Knud den Helliges Martyrhistorie*, ss. 83 ff. og i *Vitae sanctorum Danorum* (København, 1908–12), s. 43. En meget kritisk vurdering af Knud IVs regering gives af Erik Arup i *Danmarks Historie*, I (København, 1925, optrykt 1961), ss. 180 ff.; positivt vurderes Knud af Niels Skyum-Nielsen i *Kvinde og Slave* (København, 1971), ss. 2–16.

ældre historie, selv om han gengiver dem sparsomt. Han kender beretningen om Popos jærnbryd, der fik Harald Blåtand til at antage kristendommen, og han ved besked om kampene mellem Danmark og Norge under Svend Estridsen. I det indledende kapitel om Nordens riger fortæller han om kristendommens udbredelse i de nordlige lande. Her er især hans oplysninger om Island interessante. Han er klar over, at det udgør et særligt folk på linje med de andre skandinaviske, og han skelner som den første forfatter, vi kender, mellem det islandske sprog og det norske (s. 30). Bemærkningerne om nordmændenes og islændingenenes mangelfulde gudsdyrkelse stemmer på mærkelig måde overens med den fremstilling, som Ælnoths samtidige, islændingen Ari Thorgilsson giver i sin Islandshistorie, *Islendingabók* fra 1120'erne. Heri hedder det, at det endnu en tid efter kristendommens indførelse på Island var tilladt at blote i hemmelighed til de hedenske guder, at spise hestekød og at praktisere børnebegrænsning ved at sætte nyfødte børn ud i ødemarken. Ælnoth skriver, at de norrøne folk krænkede troens hemmeligheder, satte deres love over Guds retfærdighed og fastholdt gamle skikke, og han forklarer korrekt disse tilstande som et resultat af et hårdt klima og mangelen på fødemidler. Han må have haft underretninger om forholdene i det høje Nord. Måske har han truffet islændinge i Odense eller Lund, der fra 1104 var ærkebispedømme for hele Norden. Til Lund kom i 1106 islændingen Jón Ögmundarson (senere: den Hellige) for at blive viet til biskop over Hólar stift. Ved denne lejlighed er de religiøse forhold på Island uden tvivl blevet drøftet.

Ælnoth er en første rangs historisk kilde, fordi han er

så tæt på de begivenheder, han skildrer. Problemet for kildekritikken er, at han sorterer og fortolker på en måde, der er helt fremmed for empirisk tankegang. Det er der mange eksempler på. På den ene side er det tydeligt, at han har været klar over den sammenhæng, som vi i nutiden forstår som den rette. På den anden side har han ikke betragtet denne sammenhæng som den egentlige, og derfor ignorerer eller skjuler han den, og giver i stedet metafysiske forklaringer. Det kan vi se allerede i den måde, han disponerer sit emne på. Selv om han retorisk indleder med at bebude, at han vil fortælle om Knuds fremragende bedrifter og kampe, så er han, da det kommer til stykket, ikke særligt interesseret i kongens verdslige indsats. Den eneste politiske handling, han beskæftiger sig mere indgående med, er det planlagte erobringstogt til England, og det var jo en bedrift, der ikke blev til noget. Grunden til, at han omtaler denne plan, må have været, at den spillede en vigtig rolle i den almindelige bevidsthed om Knuds regeringstid. Der bliver fortalt om den i *Passio* og i alle senere historiske beretninger om Knud. I *Passio* antydes sammenhængen mellem hærens opsætsighed, kongens repressalier og oprøret, og i de yngre beretninger fremhæves denne årsagssammenhæng som forklaring på drabet på Knud. Ælnoth må have kendt årsagssammenhængen, men han huggede den over. Han omtaler hærens utilfredshed med at skulle vente på kongen, mens høsten stod for døren; men han skriver, at flåden opløstes med kongens tilladelse, og at stormændene sejlede hjem »med alle gode ønsker for kongen« (s. 55). Derefter følger kapitlet (14) om Knuds humane og kirkevenlige lov-

givning, og først derefter starter oprøret, tilsyneladende uden sammenhæng med det mislykkede ledings-
togt. Oprøret provokeres af korrupte kongelige em-
bedsmænd, men den virkelige igangsætter er Djævelen.
Ælnoth har øjensynligt ikke ønsket at se Knuds marty-
rium som et resultat af en politisk strid mellem konge-
parti og stormandsparti. Han løfter modsætningen op
på et universelt plan som en kamp mellem Gud og Djæ-
vel om det danske folks tilslutning.

På denne måde bliver forhold, som senere tiders hi-
storieskrivere har fundet væsentlige, sløret i Ælnoths
fremstilling. Et eksempel er beretningen om Knuds be-
handling af broderen Oluf i kapitel 13. Oluf har været
Knuds modstander, sandsynligvis har han stræbt efter
kongeværdigheden. Da imidlertid Ælnoths mål var at
forherlige Knud og hans familie og at fremhæve konge-
magten, kunne han ikke godt gøre Oluf, der fulgte
Knud på tronen, til en ren skurk. Han nøjes derfor med
at forklare landsforvisningen af Oluf med, at Knud gen-
nemskuede sagen med sit skarpe blik. Der fremsættes
ingen direkte kritik af Oluf, hverken her eller i kapitel
32, hvor hans regeringstid og død omtales.

En sammenligning med andre middelalderlige beret-
ninger om samme begivenhed kan illustrere Ælnoths
fortolkningsmåde. I *Passio*, der udelukkende har til for-
mål at forklare Knuds hellighed, er også tilfangetagel-
sen af Oluf sat i denne sags tjeneste. Her hedder det, at
Knuds fjender ophidser Oluf imod ham, og derefter for-
klares landsforvisningen med, at Knud ville forebygge
sin broders fejltrin og sørge for »at han ikke skulle ud-
sættes for den vanærende beskyldning at have lagt onde

råd om selv at blive konge«. ¹⁰ *Passio* lader altså tilfange- tagelsen ske for Olufs egen skyld, men afslører samti- dig, hvad sagen egentlig drejede sig om. Saxo er i sin Danmarkshistorie ikke i tvivl om, at Oluf stræber efter kongemagten og pønser på at få Knud taget af dage. Her er Oluf altså en forbryder. Saxo har ikke som Æl- noth haft nødig ubetinget at fremhæve kongeslægten og dens guddommelighed. Han tager dog det hensyn til fo- restillingen om kongelige personers selvfølgelige ophø- jethed, at han lader de menige krigere nægte at lægge hånd på kongebroderen, »thi de nærrede så stor ærbø- dighed for kongestammen, at de hellere ville dræbe en, der var runden af den, end binde ham, idet de holdt for, at han lettere måtte kunne bære den lod, der er fælles for alle mennesker, end lide træls straf.« ¹¹ Først da den tredje broder Erik (senere: Ejegod) tilbyder sin hjælp, bliver Oluf lagt i lænker. Der skulle en kongesøn til at trælbinde en kongesøn! Den fjerde middelalderlige be- retning om Olufs tilfangetagelse, *Knytlinge saga*, har en mere nuanceret synsmåde. ¹² Her er Oluf uskyldig; men han påtager sig nødtvunget at lede delegationen til Knud. Kongen lader ham straks lægge i lænker og næg- ter endog at høre et ord af, hvad han siger. Sagaen læg- ger ikke skjul på, at alle, der hører om voldshandlingen, finder den oprørende. Til gengæld tillægger den ligesom Ælnoth Knud en visionær viden om, hvilken rolle Oluf senere vil komme til at spille. *Knytlinge sagas* forfatter

10. Hans Olriks oversættelse.

11. Fr. Winkel Horns oversættelse.

12. *Knytlinge saga* er oversat til dansk af Jens Peter Ægidius (Køben- havn, 1977).

var af islandsk stormandsfamilie. Han har bedre end de kongetro danske gejstlige forstået modsætningen mellem konge og aristokrati.

IV

Skal Ælnoths bog forstås med udbytte som et litterært værk, må den læses på sine egne forudsætninger. Middelalderens historikere så ikke som nutidens først og fremmest deres opgave i at indsamle materialet, kendsgerningerne, for derefter på dette grundlag at drage konklusioner om årsager og principper i historiens gang. For Ælnoth og hans tid var forholdet på det nærmeste omvendt. Konklusionen var givet på forhånd, og opgaven bestod i at få kendsgerningerne til at forklare den, om nødvendigt ved at udelade nogle og måske forudsætte andre, selv om de ikke var med i kildematerialet. Den afgørende kendsgerning i Ælnoths arbejde var, at Knud var en hellig mand. Dette måtte derfor forklares ved hjælp af hans liv og død. Kun læst på denne måde giver bogen mening.

Ælnoths metode er i stort og småt at drage sammenligninger mellem Danmarkshistorien og Bibelens eksemplariske historie. I kompositionen udgør Knuds liv og død det store midterstykke, mens tiden forud forstås som en forberedelse for det danske folk, og tiden mellem Knuds død og hans skrinlæggelse som fuldbyrdelsen af dets omvendelse. Dette svarer i grove træk til det centrale i Bibelens plan, sådan som kirken fortolkede den. Højdepunktet er Jesu lidelseshistorie, der svarer

til Knuds martyrium. Forud går Jesu liv, men også en allegorisk forberedelse gennem Det gamle Testaments beretninger. Til fuldbyrnelsen hører Jesu opstandelse og himmelfart, som Knuds optagelse af graven og hans helliggørelse er sidestykker til.

Et eksempel på, hvordan Ælnoth passer Danmarkshistorien ind i den guddommelige plan, er kapitlerne om Svend Estridsen (2 og 3). Dette afsnit falder i fire dele. I den første fortælles om Svends kampe og om hans lovgivning til støtte for fattige og hjælpeløse og ikke mindst for kirken. Her males billedet af den ideelle konge, der skaber fred og retfærdighed i sit land. Herefter afbrydes den historiske beretning af en lang teologisk betragtning, en prædiken over temaet synd og nåde. Den kan forekomme en moderne læser umotiveret, fordi den falder helt uden for den historisk-episke sammenhæng; men i virkeligheden danner den overgang til afsnittets tredje del, hvor kong Svend sammenlignes med kong David. Til slut genoptages den historiske beretning med fortællingen om Svends død. De to midterdele placerer afsnittet i Ælnoths overordnede plan. I prædikenen bliver det slået fast, at intet menneske, altså heller ikke kong Svend, trods hans store bedrifter, er fuldkomment. Derefter danner sammenligningen med David højdepunktet. Det bibelske eksempel forklarer Svends historiske rolle, og det sker på måder. For det første sammenlignes Svend med David som konge og menneske, og i denne forbindelse får Ælnoth lige nævnt Svends velkendte erotiske vidtløftighed, der jo også dannede en parallel til kong Davids. Dernæst rummer sammenligningen en sidestilling af Danmarkshistorien med Bibelshistorien. Den bibelske

eksegese så i middelalderen som senere hen Det gamle Testaments beretninger som sidestykker til og symboliske forudsigelser af Det nye Testaments beretning om Jesus. Det er på dette grundlag, Ælnoth kan omtale Davids sejr over Goliath som et varsel om, at Antikrist engang skal fældes ved Guds genkomst. Han benytter videre den bibelske allusion til at skabe en ny, hvori han ser Svend som et varsel om Knud på samme måde som David var et varsel om Jesus. Sammenligningen er ikke blot udsmykning. Den er en hjørnesteen i værkets plan, der er at fremstille danskernes omvendelsehistorie som et sidestykke til jødernes for herigennem at demonstrere Guds overordnede styrelse.

Det efterfølgende kapitel beskriver ligeledes historiens gang på to niveauer, det jordiske og det himmelske. De vigtigste historiske begivenheder omtales, kongevalget, hvor Knud bliver vraget til fordel for Harald Hen, og Haralds lovgivning. Samtidig forklares disse begivenheder som et led i den overordnede plan. Det var Gud, som »på langt hold kender det ophøjede« (s. 40), der ventede med at gøre Knud til konge, altså i virkeligheden ikke folket. Ælnoth undlader at tale nedsættende om Harald, sådan som senere Saxo og *Knytlinge sagas* forfatter gør det på grund af hans bondevenlige politik. Princippet er som i omtalen af Oluf, at kongen som valgt af Gud er hævet over kritik.

Herefter indledes bogens hovedstykke, legenden om Knud. Ælnoth markerer overgangen til sit egentlige emne med det vidtstrakte og prægtigt udførte maritime billede i kapitel 5. Den hidtidige beretning har været som en rotur langs stranden, men at skrive om Knud er som at stævne ud på det åbne hav. Herved løftes gen-

nem retorikken beretningen om Knud op på et højere stade end den foregående historie; på samme måde som legendens klimaks afbrydes umiddelbart før Knuds død med forfatterens spørgsmål til læseren: »Men hvad nu mere? Skal jeg tale eller tie?« (s. 84) – og derved drives endnu et trin i vejret.

I de følgende kapitler (6–9) beskrives Knud, hans gavnlige virksomhed for kirken og for fattige og svage skildres, der berettes om hans ægteskab, og hans fromhed og askese prises. Samtidig forberedes kapitlerne om oprøret, ved at modstanden mod Knuds politik nævnes. Formålet med disse kapitler har ikke været at tegne et individuelt portræt af Knud, men tværtimod at fremhæve de træk, der var typiske for en konge og helgen.

Efter fortællingen om Englandsplanerne indskydes igen i kapitel 14 en omtale af Knuds lovgivning, og herefter følger den lange, ubrudte beretning om oprøret og Knuds død. Som nævnt ser Ælnoth oprøret mod Knud som et led i den universelle kamp mellem Gud og djævel. Det er den augustinske opfattelse af det verdenshistoriske forløb som en stadig strid mellem *Civitas Dei* 'Guds rige' og *Civitas Diaboli* 'Djævelens rige', der er lagt til grund. Oprøret sættes i gang af djævelen, fordi han er bange for, at han ved Knuds fromme virksomhed skal miste sine tilhængere blandt danskerne. Den metafysiske forklaring efterfølges imidlertid også her af en realistisk. Bønderne gør oprør mod fogedernes uretfærdighed. I de følgende kapitlers fremstilling af oprørets udvikling og af kampen i Sankt Albani kirke og Knuds død veksler historisk beretning med forfatterens religiøse kommentarer og bibelske citater og allusioner.

Ælnoth har tydeligt nok haft gode underretninger om forløbet, og han beskriver det både livfuldt og detaljeret, men igen må det understreges, at læseren går glip af det egentlige i værket, hvis han blot ser citater, sammenligninger og forfatterkommentar som udvendige stilistiske udsmykninger til den episke handling. Det forholder sig også her tvært om sådan, at det er fortolkningen og den guddommelige sammenhæng, som de faktiske begivenheder indsættes i, der er fremstillingens endemål.

Ælnoth har ikke haft noget ønske om at hans beretning skulle fremstå som neutral og objektiv. Overalt fremhæver han tendensen og præger stilen med sin egen holdning og fortolkning. Knud omtales som »den fromme fyrste«, »den store konge«, »den herlige helt«, »den gudfrygtige fyrste« osv. Tilsvarende rosende adjektiver knyttes til hans mænd. Hans modstandere derimod udskældes uophørligt i de skarpeste og mest nedsettende vendinger. De er »gudløse galninge«, »den vildledte sværm«, »røverskarerne« og lignende. I direkte henvendelser, apostrofer, til disse gudløse fortæller Ælnoth dem sin mening om dem. På sin beretnings højdepunkter forlader han prosastilen og slår over i hexametre, og i dette versemål revser han jyderne for at have slået kong Knud ihjel og håner dem for, at de dog ikke gjorde det hjemme i Jylland, så de i det mindste selv havde haft den hellige grav at tilbede. Da det gælder hovedforrædderen – den eneste af fjenderne, der nævnes ved navn – fynboen Piper, nøjes Ælnoth ikke med at berette om hans skændsel og sammenligne ham med Judas. Han bryder fortællingens historiske ramme

og placerer sig selv på begivenhedernes scene, hvorfra han slynger sin vrede og hån mod forrædderen, som om han netop var kommet tilbage fra kongens bord:

Ve dig, arme dåre og tåbe! Til hvad nytte driver du dit spil her, når du dog kun til spot og spe for dig selv breder hans ry vidt ud over verden, den mands, du nu med dine sammensvorne forfølger. Du skammer dig nok ikke ved at forråde den herres liv, ved hvis bord du for lidt siden var gæst?

(s. 77)

Den meget personligt formede tendens støttes af mangfoldige åbne og skjulte bibelcitater. Den hellige skrift citeres for det første fordi den er højeste autoritet. I dens klippegrund forankrer Ælnoth urokkeligt sine fortolkninger af det historiske forløb. Således kan han udtrykke sit værks ide med Paulus' ord til Romerne: »Den, der sætter sig op mod ordensmagten, sætter sig op mod den af Gud indstiftede ordening« (s. 61), eller med Peters formaning: »Frygt Gud, ær kongen« (s. 88). Dernæst gennemvæves teksten med bibelcitater med det formål at forlene den med et skær af hellighed. I selve den stilistiske udformning kan Ælnoth på denne måde demonstrere den sande mening bag Knuds martyrium. Parallellen til Jesu Kristi lidelseshistorie og i det hele taget til det bibelske historieførløb viser sig nemlig allerede ved, at Bibelens vendinger og udsagn kan bruges til at beskrive den danske historie.

Højdepunktet i den guddommelige parallellisme er lighederne mellem Knuds død og Jesu. Der er her tale om forhold, som Ælnoth har opfattet som historiske kendsgerninger, og som han fortolker symbolsk. De

vigtigste ligheder var fastslået allerede i *Tabula*, hvori det hedder, at Knud led døden for Christus, »da han efter bekendelse af sine synder var styrket med Herrens legemes sakramente og foran alteret med armene udbredte på jorden i form af et kors, var bleven stungen i siden med en lanse.«¹³ De samme tegn nævnes i *Passio*, og de gentages hos Ælnoth, der imidlertid tilføjer flere andre. Knud beder under kampen i kirken om at få rakt en drik vand, ligesom Jesus på korset. Ælnoth skriver rent ud, at dette sker, for at kongen skal komme til at ligne Kristus, ligesom han også fortæller, at Knud lagde sig i korsform foran alteret før sin død, fordi han huskede Kristus. Andre symbolske træk i Knuds lidelses-historie ser Ælnoth deri, at han såres af sten og spyd. Herigennem kommer han ved sin døds måde til at ligne de to helgener Stefanos og Sebastian. Især den første sammenligning er vigtig. Sankt Stefanos er den kristne kirkes første martyr, dens protomartyr, ligesom Sankt Knud blev den danske kirkes førstemartyr.

Forud for kampen og drabet indfører Ælnoth forræderen Piper og gør ham med henvisningen til Johannes 13,18 (s. 77) til en Judasfigur. Dette træk findes ligesom drikken, der rækkes til Knud, også i *Epitaphium*, mens de ældre kilder ikke kender det. Både Saxo og *Knytlinge saga* omtaler forræderen, men med andre navne og under til dels andre omstændigheder end hos Ælnoth, og her er der ingen sammenligning med Judas. Mest sandsynligt bygger denne historie på virkeligheden. Vi må forestille os, at en af oprørshærens ledere

13. *Tabula* er ligesom *Passio* og *Epitaphium* oversat til dansk af Gertz i *Knud den Helliges Martyrhistorie*.

har opsøgt kongen forud for kampen, enten for at forhandle eller, som kilderne hævder, for under venskabsmaske at spionere. Ælnoth har haft kendskab til historien, og han har, først i *Epitaphium* og dernæst i sin store Knuds-historie, fortolket den symbolsk som et led i den overordnede plan.

Det sidste led i denne plan er sammenligningen af det danske folk med det jødiske (ss. 66, 78 og 88). Forbrydelsen og dumheden er den samme i begge tilfælde. Knud er af Gud sat til at herske over danskerne, ligesom Jesus blev sendt til jøderne. »Men det stejle Danmark vilde ikke finde sig i, at dets fromme fyrste, der levede efter Guds bud, viste folket vejen til trivsel og frihed« (s. 87), siger Ælnoth. Perspektivet fastholdes i beretningen om hungerkatastrofen, der rammer Danmark efter Knuds død og først hører op, da hans legeme er taget op af graven. Her bliver selve det danske folks skæbne gjort til det vigtigste mirakel efter kongedrabet. Uårene er straffen, der til slut fører til folkets omvendelse og dermed til ny national fremgang under Knuds brødre, Erik og Niels. Dermed er Guds plan med Danmark, sådan som Ælnoth ser den, gennemført.

V

Sin egen litterære plan har Ælnoth fuldført med både skønsomhed og konsekvens. Det kan ikke have været nogen let opgave. Samtiden rummede stærkt modstridende opfattelser af kong Knud. I brede kredse af bønder og stormænd var han forhadet, og ikke engang inden

for kirken har der hersket enighed om ham. Således vender det kirkelige skrift *Roskildekrøniken* fra o. 1140 sig kritisk mod Knuds bestræbelser for at styrke kongemagten og anerkender ham kun som helgen, fordi han uretfærdigt blev slået ihjel. Der er anført argumenter for, at denne lille Danmarkshistorie udtrykker ærkebiskop Eskils synspunkt.¹⁴ Det er tydeligt, at Ælnoth har følt det nødvendigt at forsvare Knuds hellighed mod tvivlere, f.eks. når han i prologen fremhæver, at Knud nu uden tvivl tør kaldes helgen (s. 22); men hans problem har her været, at Knud var faldet i kampen mod sit eget kristne folk, og ikke som Olaf den Hellige og de engelske helgenkonger blev dræbt af hedninger.

Den alvorligste vanskelighed må imidlertid have ligget i den indre modsætning, som selve emnet rummede. Ælnoths mål var som nævnt at skrive kongefamiliens historie med Knud den Hellige som centrum og at vise kongeværdighedens guddommelighed. Men de fem Svendssønner, der blev konger, kunne ikke uden videre skildres under denne synsvinkel. De tilhørte ikke samme parti. Ud fra en politisk betragtning var Harald og Olaf nærmest allierede med stormandspartiet og måtte altså i grunden ses som Knuds fjender. Ælnoth løser problemet ved at undgå kritik af de to konger og i stedet se deres valg som et led i Guds plan med Dan-

14. Laurits Weibull, *Nekrologiarna från Lund, Roskildekrönikan och Saxo. Grunddrag i Danmarks historia under det 12. århundradet, Scandia I* (1928), ss. 88 ff. Weibulls opfattelse afvises af Erik Skyum-Nielsen i *Kvinde og Slave*, ss. 25 og 87; men støttes af Erich Hoffmann i *Königserhebung und Thronfolgeordnung in Dänemark bis zum Ausgang des Mittelalters* (Berlin, 1976), ss. 38 og 83.

mark, hvis historie skildres som en dramatisk kamp mellem metafysiske magter. Måske har det også været problematisk at tage stilling til kong Niels, hvis regering Ælnoth under alle omstændigheder var forpligtet til at styrke. Niels var, så vidt vi kan vurdere, en konge, der handlede i overensstemmelse med kirkens samfundsopfattelse; men den nærmeste eftertid opfattede ham som svag, og i hvert fald var han ganske anderledes end Knud. Vi aner kritikken i prologen, hvor Ælnoth skriver: »Som Eders Majestæts mildhed vækker modvilje mod dem, som tror, de ved bedre besked« (s. 21); men modviljen opfanges straks i bibelske allusioner og vendes til ros: »For han, som nedstøder de mægtige fra højsædet, kan ophøje de ydmyge i dette liv og for alle tider skænke dem den evige saligheds eje« (s. 22 f.).

Man kan ikke andet end beundre den måde, Ælnoth løser sin opgave på. Uden vaklen holder han sig sit mål for øje og skaber et litterært værk, hvor alting fra de mindste enkeltheder arbejder sammen for at virkeliggøre dette mål. Som det første danske værk med et så ambitiøst historisk sigte har Ælnoths bog vakt respekt i de kredse, der kunne læse det, og bidraget til den historiske vending, det er skrevet midt i. Med sin latinske sprogform har det også uden for landets grænser kastet glans over det danske kongedømme, der her fik bekræftet sin plads inden for den kristne civilisations kreds. En nutidig læser kan stadig glæde sig over Ælnoths litterære kunst og dertil opleve en ægte middelalderlig tænke-måde og historieopfattelse. Der er god grund til at bifalde de stolte ord, som Ælnoth i epilogen til den hellige konge bruger om sit værk:

Jeg har rejst et mindesmærke varigere end malm,
en støtte, som hverken bølgenes bråd skal sluge
eller grådige flammer fortære. Men det skal stå til
verdens undergang og bevare dit ærefulde minde
til alle tider.

(S. 110)

Register

Registeret omfatter kun henvisninger til museumsinspektør Erling Albrechtsens oversættelse af Ælnoths Krønike

- Abraham 25
Adam af Bremen 37
Agge 11
Aggersborg 53, 63
Albanikirken i Odense 9, 81
 angribes 79, plyndres 90
Albans relikvier 85f., 97
Almindingskove 40
Anders Sunesøn 34
Anglo-Saxon Chronicle 50,
 86
Angreb på Aggersborg 66, på
 Albanikirken 79, på
 Odense kongsgård 79
Ansgar 29
Apulien 71
Arnold, biskop af Roskilde
 47
Arvekrav på Englands trone
 50
Asbjørn, kong Knuds farbroder
 50
Asmund 11
Atte 11
Ausonien 103

Balduin, greve af Flanderen
 44

Bari 105
Basilica australis 98
Bavo, Gents skytshelgen 96
Bayeux-tæppet 52
Bejstrup 63
Benedikt, kongens broder
 11, 76, kæmper 79,
 fredskysset 86, hans død
 91, folkehelgen uden ka-
 nonisation 92
Benedikts kapel 11, 106
Bernhard 11
Bircherod, Thomas 12, 18,
 106
Birka 29
Biskopstorp (Bejstrup) 63
Bisperne får rang efter kon-
 gen 55
Blakke 11, 76, 82
Blandinium, kloster i Brügge
 96
Blod-Egil 45
Blodskam 37
Bretoner 52
Brevarium Othiniense 10
Brydernes overgreb 58, 67
Burlina, se Børglum
Bøder for ledingsbrud 16, 58

- Bøndernes oprør 16, de plyndrer kongsgårdene og forfølger kongen 63, angriber Aggersborg 66
 Børglum 61
- Canterbury 21
 Canutus, Knuds helgennavn 39, 42, 102
 Codex Audomariensis 19
 Codex Brugensis 19
 Cæcilia, Knuds datter 98
 Cæsar, Julius 28
- Dalby i Skåne 40f.
 Danaer 24
 Daner 28
 »dansk tunge« 30
 Dardaner 24
 David 36f.
 Diocletian, romersk kejser 86
 Donationskirken i Brügge 98
 Dudo 37
- Edel, Knuds dronning 44, 71, 95ff., drager med Karl til Flandern 97, ægter Roger af Apulien 97, sender gaver 104
 Ejvind Bifra 76, 82
 Elevatio 12f., 98
 Ely, engelsk kloster 86
 Epitafium 13,82, 110
- Erik Ejegod, dansk konge 1095–1103, 36, 37, 76, undviger fra Odense 79, bliver konge 97f., søger i Rom om Knuds kanonisation 101, 105
 Erik Jarl til Haraldsted 98
 Eskil, svensk martyr 29
 Esther, baltisk folk 39
 Evesham, engelsk kloster 10, 26
- Fastetid, Quadragesima 30
 Flandern 73
 Florence af Worcester 50
 Flåden opbydes 52f.
 Fogedernes (brydernes) overgreb 58, 67
 Folke ægter Ingerd 98
 Fred under Erik Ejegod 94, 100
 Frillebørn 37
 Frisland 44
 Frådstenskirken 98
 Fyn 70
 Fynboerne slutter sig til oprøret 73ff.
- Gallere 49
 Gerold, biskop af Ribe 47
 Gertz, M. Cl., filolog 10, 13, 39, 62, 82, 106
 Goliath 36
 Gudmer 11

- Gunhild, gift m. Svend Estridsen 37
 Gyda, søster til Ulf Jarl, var Harald Godwinsons moder 49
 Hakon Ivarson, Jarl af Götaland 50
 Hamsfort, Cornelius (d. Yngre) 12, 13
 Harald Blåtand, dansk konge 28
 Harald Hen vælges til dansk konge 39, dør 1080 og begravnes i Dalby 40f.
 Harald Hens love 40
 Harald Hårderåde, Konge af Norge 1047–66, 32
 Harald Hårfager, norsk konge ca. 872–930, 32
 Harald Godwinson, konge af England 1066, 49f.
 Hastings, slaget ved, 50
 Hedeby 53, 73
 Hedenske skikke 45
 Helgenskrin 11, 104
 Helgentradition i Odense 14
 Henrik, biskop af Børglum 64
 Henrik IV, kejser af Tyskland 54
 Herrisvad kloster i Skåne 18
 Himlens straf 82, 91
 Hirden 61, 85, 95, 100
 Hirdmændenes fald 85, de jordes i kirken 95
 Horne i Vendsyssel 62
 Hubald (Humbald), biskop af Odense 105
 Huitfeldt 13, 18
 Hungersnød, se Uår
 Hår- og skægmode (i England) 52
 Inge, norsk konge 29
 Ingerd, Knud datter 98
 Islændinge 28
 Isonier, islændinge 29
 Jacobsen, J.S., oversætter af Ælnoth 19
 Jarler 50
 Jordegods skænkes 104
 Judas 78
 Julius Cæsar 28
 Jærtegn 94, 102
 Jørgensen, A.D., historiker 14
 Kanonisation 101
 Karl, Knuds søn, greve af Flandern 44, 73, 97f.
 Helgen 98
 Karolinger 44
 Kent 21
 Kirkebygning 104
 Kirkeretten 46
 Kirkeskatte 86
 Knud den Hellige, konge af Danmark 1080–86, 9,

- 15, aspirerer til den engelske trone 15, jærtegn 26, Knud forbigås ved dansk kongevalg 39, til Sverige 39, roses som konge 44, ægter Edel 44, folket imod ham 45, Knuds synder 47, hans ønske om et stærkt kongedømme 46, han revses 47f., hans ry bredes, flåden bydes i leding 49f., Olufs fængsling 54, Knud frygter vendisk eller tysk angreb 54, han lovgiver for kirken og for trælles frigivelse 55f. Til Vendsyssel 60, tingmøde ved Kragestrand 62, til Biskopstorp 63, flygter fra Vendsyssel 67, fra Viborg til Slesvig 72, til Fyn 73, sviges af Piper 74f., tilflugt i Albanikirken 79, såres og dræbes 83ff., jordes i kirkens gulv 95, optages 1095, 97f., kanoniseres og skrinlægges 1101, 101ff.
- Knud Lavard 37
- Knytlinge saga 37, 40, 47, 58, 76, 83, 94, 100
- Kong Knuds lidelseshistorie 28
- Kongsbrydernes overgreb 58
- Kongsgården i Odense tages 79
- Kong Svends sønner, hans frillebørn 37
- Kragestrand 62
- Krypten i stenkirken 9
- Kurer, baltisk folk 39
- Kvaderstenskirke, se Basilica australis
- Ledingshæren bliver utålmodig 53
- Ledingspligt 58
- Lime 60
- Limfjorden 60
- Lund 72
- Magnus den Gode, konge af Norge 1035–47, af Danmark 1042–47, 32
- Maine, grevskab i Frankrig 52
- Mark, vægtenhed 58
- Meursius, hollandsk lærd i Sorø 18
- Milo 11
- Mindeplader 10f.
- Moses 25, 53
- Myrmidoner 24
- Mønter 76
- Nathold 64
- Necrologium Lundense 33
- Niels (Nikles), konge af Danmark 1103–34, 21f.

- Nonnebakken 80
 Nordens riger 28
 Nordmænd 28
 Norfolk i England 86
 Norges kirke, kong Inge 29
 Normanner 30
- Odense 9, 80, 94, 97f.
 Oipidus' sønner 39
 Olden 94
 Orlík, Hans, historiker, teo-
 log 19
 Oluf Hunger, dansk konge
 1086–95. Lænkes af
 Knud og sendes til Flan-
 dern 54, dør 100
 Oprør i Limfjordsflåden 54–
 61. Oprøret breder sig
 fra Vendsyssel til Viborg
 68, herfra til Slesvig 72,
 og Fyn 74
 Oswalds relikvier 85, 97
 Otheneswi, se Odense
 Overflod på markerne 100
 Oversættelser af Ælnoths
 krønike 19
- Palne 11
 Paschalis II, pave 1099–1118,
 101
 Passio 14, 39, 82, 98
 Penning 58
 Peterborough, engelsk klo-
 ster 86
 Pilatus 78
- Piper svigter kongen 74f.
 Hans straf 78, hans død
 82
 Pontus cornicus 62
 Poppo. Poppo's jernbyrd 29
 Privilegier for kirken 26
 Præstestanden 15
- Radulf 11
 Redskud 63f.
 Relikvier 85f.
 Renselseséd 40
 Retspleje 58, 60
 Retstvister 55
 Rhodos 47
 Rigslove 40
 Ringsted 72
 Robert I, konge af Frankrig
 44
 Robert Courteheuse, søn af
 Vilhelm Erobreren 52
 Robert Friser, greve af Flan-
 dern 44
 Robert Guiscard 71, 104
 Roger, hertug af Apulien 71,
 ægter Edel 97, 104
 Romanere: normanner i Nor-
 mandiet 49
 Rosten 11
 Rügen 100
- Samtidens bedømmelse af
 Knud som konge 16
 Saxere 49

- Saxo 16, Olufs forræderi 54,
100
- Schultz, C.G. 98f.
- Sebastian 83
- Sendemændene vender hjem
103
- Sicilien 104
- Silkestoffer, ørnetæppet 105
- Skattefogeder 66
- Skjalm Hvide 37
- Slesvig 17, 54, 73
- Stavkirke (Albani) 80
- St. Alban 9f.
- St. Knuds Kirke 24, 105
- St. Knuds Kloster 9f., 105
- St. Knud skrinlægges den 19.
april 1101, 107
- St. Lucius i Roskilde 38
- St. Omer, i Artois 19
- St. Peter 103
- St. Trinitatis i Roskilde 38
- Suddetorp 37
- Sune 11
- Sveer 29
- Svend, Knuds broder 76,
undviger 79
- Svend Estridsen, konge af
Danmark 1047–75, 21,
28, 32f., hans sønner 36,
frillebørn 37, hans død
38
- Svend Nordmand, biskop af
Roskilde 38, 47
- Søderup 37
- Tabula Othiniensis 11f., 82,
110
- Ter Doest, kloster ved Brüg-
ge 19
- Theben 39
- Thurgot 11
- Ting 60, 72
- Translatio 11f., 98
- Trojanere 24
- Ulf Jarl, broder til Gyda (Ha-
rold Godwinsons mo-
der) var gift med Knud
d. Stores søster, Estrid
49
- Urban, pave 1085–99, 101
- Urnehoved ting 72
- Uår 59f., 94
- Vederlagsmændene 100
- Venden 100
- Venderne 33, 94, 100
- Vendisk angreb 17, 94
- Vendle 60
- Vendsyssel 60
- Verdensaldre, de syv 34
- Verdslige kilder 16
- Vesterhavn i Limfjorden,
Vestervig? Aggersborg?
53
- Viborg 72
- Vilgrip 11
- Vilhelm Erobreren 44, hans
tyranni i England 50f.

Vævninger fra hertuginde Edel 105	Ælnoths kolleger 23 Ælnoths krønike 21 Æskil 11
Wendila 60 Widukind 29 Worm, Ole 12, 18	Øre 58 Ørnetæppet 105 Ørtug 58 Østdaner 32
Ædelsten 105	

Den latinske tekst på billedet overfor.

Principum duci precipuo, nobilium primicerio, patrie patricio pio inuicto magnifico, Dacie prouisori serenissimo, tam specie quam et nominis dignitate illustrissimo regi Nicolao: diuini officii ministrorum infimus *Ailnothus*, Cancia Anglorum metropolitana urbe editus, iam uero Dacie partibus quatuor quinquennijs et bis fere binis annis demoratus: hostium uires uirtute diuina subuertere, contumacium colla potentie pede proterere, regni iura decenter disponere, pacis securitate perfrui, et post decursum temporalis imperij sempiternae felicitatis beatitudine ditari.

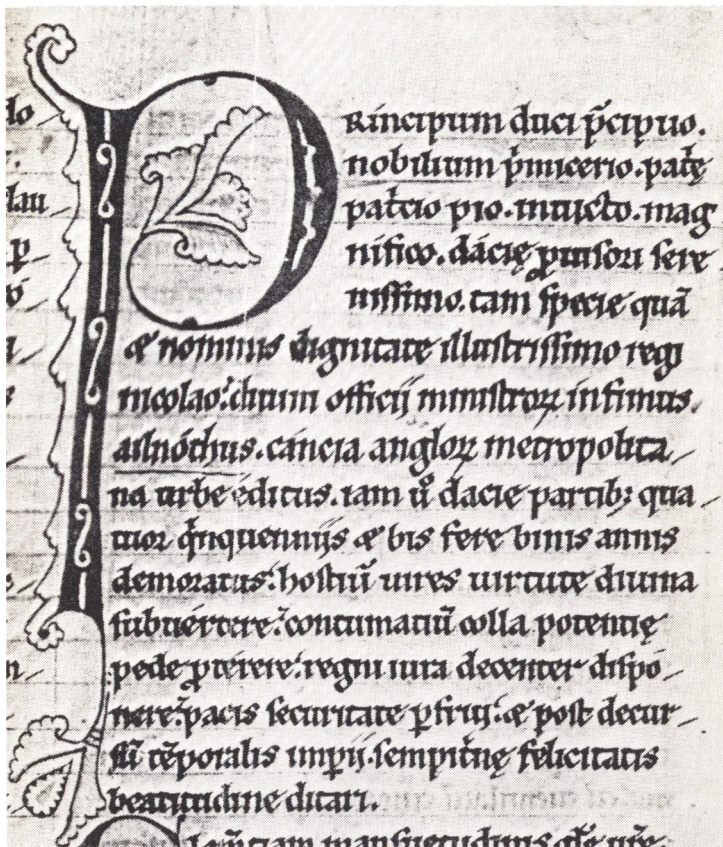

Fig. 9. Udsnit af Codex Audomariensis, Saint-Omer MS 716, fol. 60, højre kolonne: Første afsnit af Ælnoths tilegnelse til kong Niels. Gengivet med tilladelse fra Bibliothèque Municipale et Archives, Saint-Omer.

Udsnit af en byzantinsk væv
at være en gave fra Knuds en
ægteskab var gift med hertu
dømmet Apulien. (Efter B
Odense).

